

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**CEZAEVİ MAHKUMLARININ KADER ANLAYIŞI
(FERİZLİ L TİPİ CEZAEVİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf KATIRCI

**Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Kalam**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ramazan BİÇER

EYLÜL - 2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CEZAEVİ MAHKUMLARININ KADER ANLAYIŞI
(FERİZLİ L TİPİ CEZAEVİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf KATIRCI

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Kelam

Bu tez 26 /09 / 2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Ramazan Biger

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç.Dr. Mustafa Akcaus

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç.Dr. İbrahim Çapak

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yusuf KATIRCI

26.09.2011

ÖNSÖZ

İnsanların her dönem de zihnini meşgul eden konulardan birisi de kaderdir. Kader konusu bağlamında insan hürriyeti meselesi de insanların zihnini meşgul eden bir başka husustur. Kader problemi ve bu bağlamda insan hürriyeti sorunu hem Müslümanlarda hem de Müslüman olmayan diğer inanç sahibi kimselerde ciddi anlamda tartışma konusu olmuştur. Müslümanlar arasında kader tartışmaları Hz. Muhammed (s.a.v)'in sağlığında başlamış fakat Hz. Muhammed (s.a.v) bu tartışmaları önceki ümmetlerin helakine sebep olduğunu söyleyerek yasaklamıştır. Hz. Muhammed (s.a.v)'in vefatından sonra fetihlerle İslam coğrafyası genişledikçe Müslümanların sayısı artmış ve bu tartışmalar tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Bunda Müslüman olan kimselerin eski inanç ve kültürlerindeki düşüncelerini İslam'a getirmeleri, Müslümanların eski yunan felsefesiyle etkileşimleri ve siyasi olaylar etkili olmuştur. İnsan yaptıklarında hür müdür? İnsan önceden Allah tarafından belirlenen kaderi doğrultusunda mı hareket etmektedir? Yoksa insanın sınırlı bir hürriyeti mi vardır? İnsan yaptıklarında hür değil ise, yaptıklarından bütünüyle sorumlu mudur? Allah tarafından önceden yazılmış olan bir hayatı yaşayan insanın sorumluluğu nasıl olur? Bu ve buna benzer sorular her dönemde olmuş ve bu sorulara cevaplar aranmıştır. Bu sorulara verilen cevaplar neticesinde Müslümanlar iki ana guruba ayrılmışlardır. Bunlardan birincisi ve çoğunluk tarafından benimsenen, “insan davranışlarında cüzi iradeye sahiptir ve buna bağlı olarak da sorumludur” görüşüdür. İkincisi ise insanın zorunluluk altında olduğunu söyleyerek insan hürriyetini kabul etmeyenlerin görüşüdür. Bu iki düşünce neticesinde Müslümanlar çeşitli itikadi mezheplere ayrılmışlardır. Her bir mezhep taraftarı kendi görüşünün doğruluğunu ispatlamak için hem akli hem de nakli delilleri kullanmışlardır. Bu şekilde her bir mezhep taraftarı kendi doğruluğunu ispata çalışmıştır.

İnsanların zihnini her zaman meşgul eden kader meselesi kelâm ilminin temel konuları arasında yer almaktadır. Ayrıca halk arasında insanın başına bir felaket geldiğinde “kaderim bu imiş ne yapayım” sözü meşhurdur. Ayrıca halk arasında çeşitli suçlar işleyip ceza alarak mahkûm olanlar için de “kader mahkûmu” sözü meşhurdur. Biz de cezaevindeki mahkûmların kendilerini kader mahkûmu olarak mı yoksa hür iradeli

insan olarak mı tanımladıklarını merak edip Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmlarda bu çalışmayı yaptık.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı ve önemi, varsayımları, kapsam ve sınırları, yöntemi, modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve analizi gibi bilgiler verilmiştir. Kader ve insan hürriyeti hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca anket çalışmasının yapıldığı Ferizli L Tipi Cezaevi hakkında da bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde kader kelimesinin sözlük ve ıstılah anlamlarına, kader kelimesinin Kur'an-ı Kerim'de ve hadisi şeriflerde geçen kullanımlarına yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde kader ve insan hürriyeti konusu ele alınmıştır. Kelâm ekollerinin kader anlayışları hakkında bilgiler verilmiştir. Mu'tezile'nin, Cebriye'nin, Eş'ari'ye'nin ve Mâtürîdîye'nin kader konusundaki görüşleri ayrı ayrı ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde anket uygulaması yapılan örneklemden alınan bulgulara ve bunların yorumlanmasına ve değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu yorum ve değerlendirmeler ankette sorulan cinsiyet, yaş, doğum yeri, ikamet edilen yer, suçu işlenen yer, medeni durum, eğitim durumu vs. değişkenler göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde bana yardımcı olan hocam Prof. Dr. Ramazan BİÇER'E, tez aşamasında düşünceleri ve yönlendirmeleriyle katkılarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Mustafa AKÇAY'A, araştırmam için kaynak yardımında bulunan hocam Doç. Dr. Süleyman AKKUŞ'A, anket verilerinin okunmasında yardımcı olan Arş. Gör. Ayşe ŞENTEPE'YE, tez çalışmamın başından sonuna kadar bana yardımını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Bayram TOPAL'A, görüş ve katkılarından dolayı kardeşim Yasemin KATIRCI'YA ve bu çalışmam esnasında bana yardımcı olan eşim Reyhan KATIRCI'YA şükranlarımı arz etmek isterim.

Yusuf KATIRCI

26.09.2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	ix
SUMMARY	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KADER KAVRAMI	8
1.1. Kaderin sözlük anlamı	8
1.2. Kaderin ıstılah anlamı	11
1.3. Kur'an'ı Kerim'de Kader	13
1.4. Hadislerde Kader.....	16
BÖLÜM 2: İSLAM'DA KADER ANLAYIŞLARI	21
2.1. Kader ve İnsan Hürriyeti	21
2.2. Kelam Ekollerinin Kader Anlayışları.....	28
2.2.1. Mu'tezile'nin Kader Anlayışı	28
2.2.2. Cebriye'nin Kader Anlayışı	31
2.2.3. Eş'arî'ye'nin Kader Anlayışı	34
2.2.4. Mâtürîdîye'nin Kader Anlayışı	36
BÖLÜM 3: FERİZLİ L TİPİ CEZAEVİNDEKİ MAHKÛMLARIN KADER ANLAYIŞI	39
3.1. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	39
3.2. Deneklerin Demografik Bulguları.....	40
3.3. Deneklerin İbadet Algılayışları ve Yaşayışları	46
3.4. Deneklerin Kader Algılayışları	50
3.5. Anket Sorularının Çapraz Değerlendirmesi	67
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	92
KAYNAKÇA	99
EKLER	105

ÖZGEÇMİŞ.....	118
----------------------	------------

KISALTMALAR

%	: Yüzde
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.z.	: Hazreti
İFAV	: Marmara İlahiyat Fakültesi Yayınları
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
krş.	: Karşılaştır
mad.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
N	: Frekans
nşr.	: Neşreden
s	: Sayfa
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
SAÜ	: Sakarya Üniversitesi
sy.	: Sayı
Thk	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
Yay.	: Yayınları, Yayınevi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	40
Tablo 2: Ankete Katılan Deneklerin Yaşına Göre Dağılımı.....	40
Tablo 3: Ankete Katılan Deneklerin Doğum Yerine Göre Dağılımı.....	41
Tablo 4: Ankete Katılan Deneklerin İkamet Ettiği Yere Göre Dağılımı.....	41
Tablo 5: Ankete Katılan Deneklerin Suçu İşlediği Yere Göre Dağılımı.....	42
Tablo 6: Ankete Katılan Deneklerin Medeni Durumuna Göre Dağılımı.....	43
Tablo 7: Ankete Katılan Deneklerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	43
Tablo 8: Ankete Katılan Deneklerin Gelir Durumuna Göre Dağılımı.....	44
Tablo 9: Ankete Katılan Deneklerin “Anneniz sağ mı?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	44
Tablo 10: Ankete Katılan Deneklerin “Babanız sağ mı?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	45
Tablo 11: Ankete Katılan Deneklerin “Annenizin öğrenim durumu nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	45
Tablo 12: Ankete Katılan Deneklerin “Babanızın öğrenim durumu nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	46
Tablo 13: Ankete Katılan Deneklerin “Kuran okumayı bilir misiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	47
Tablo 14: Ankete Katılan Deneklerin “Kuran Okur musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	47
Tablo 15: Ankete Katılan Deneklerin “Vakit namazlarını kılmaya ne zaman başladınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	48
Tablo 16: Ankete Katılan Deneklerin “Vakit namazlarını hangi sıklıkta kılarırsınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	49
Tablo 17: Ankete Katılan Deneklerin “Ramazan orucunu tutmaya ne zaman başladınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	49
Tablo 18: Ankete Katılan Deneklerin “Ramazan orucunu hangi sıklıkta tutarsınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	50
Tablo 19: Ankete Katılan Deneklerin “Kadere inanıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	51

Tablo 20: Ankete Katılan Deneklerin “Kader kelimesinin anlamı sizce aşağıdakilerden hangisidir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı	51
Tablo 21: Ankete Katılan Deneklerin “Sizce kader nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	52
Tablo 22: Ankete Katılan Deneklerin “Kader ve kaza ile ilgili inançlarımız olmasaydı burada yaşamak mümkün değildi, düşüncesine katılır mısınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	53
Tablo 23: Ankete Katılan Deneklerin “İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	53
Tablo 24: Ankete Katılan Deneklerin “İnsan akıllı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	54
Tablo 25: Ankete Katılan Deneklerin “İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	55
Tablo 26: Ankete Katılan Deneklerin “Cezaevinde olmanıza neden olan olay kaderiniz midir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	56
Tablo 27: Ankete Katılan Deneklerin “Trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömrü bitmiş miydi?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	57
Tablo 28: Ankete Katılan Deneklerin “Tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamak ömrü uzatır düşüncesi doğru mudur?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	58
Tablo 29: Ankete Katılan Deneklerin “Tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	58
Tablo 30: Ankete Katılan Deneklerin “Tedbirini al, gerisini Allah’a bırak anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	59

Tablo 31: Ankete katılan Deneklerin “İnsanlar doğar doğmaz kaderleri yazılır ve ömürleri belirlenir, anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	60
Tablo 32: Ankete Katılan Deneklerin “İnsan, kendi kaderini değiştirebilir mi?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	61
Tablo 33: Ankete Katılan Deneklerin “Gelecek Allah’ın takdiridir, anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	61
Tablo 34: Ankete Katılan Deneklerin “Yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	62
Tablo 35: Ankete Katılan Deneklerin “Yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir, anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	63
Tablo 36: Ankete Katılan Deneklerin “Kadere inancınız bakımından size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	63
Tablo 37: Ankete Katılan Deneklerin “İnsanların kendi işledikleri hataları kadere yüklemelerinin sizce sebebi nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	64
Tablo 38: Ankete Katılan Deneklerin “Hayır ve şer (iyilik ve kötülük) Allah’tan mıdır?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	65
Tablo 39: Ankete Katılan Deneklerin “Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulüm etmez anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	66
Tablo 40: Ankete Katılan Deneklerin “Kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	66
Tablo 41: Sizin veya ailenizin gelir durumu? Sorusu ile Kadere inanıyor musunuz? Sorusunun Çapraz Değerlendirmesi.....	67
Tablo 42: Eğitim durumunuz? Sorusu ile Kadere inanıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirilmesi.....	68

Tablo 43: Vakit namazlarını kılmaya ne zaman başladınız? Sorusu ile Vakit namazlarını hangi sıklıkta kılarıyorsunuz? Sorusunun Çapraz Değerlendirmesi.....	70
Tablo 44: Ramazan orucunu tutmaya ne zaman başladınız? Sorusu ile Ramazan orucunu hangi sıklıkta tutarsınız? Sorusunun çapraz değerlendirme.....	71
Tablo 45: Kadere inanıyor musunuz? Sorusu ile Kader kelimesinin anlamı sizce aşağıdakilerden hangisidir? Sorusunun çapraz değerlendirme.....	72
Tablo 46: Kadere inanıyor musunuz? Sorusu ile Sizce kader nedir? Sorusunun çapraz değerlendirme.....	74
Tablo 47: İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusu ile İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirme.....	76
Tablo 48: İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusu ile İnsan akli ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirme.....	77
Tablo 49: İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusu ile İnsan akli ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirme.....	79
Tablo 50: Trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömrü bitmiş miydi? Sorusu ile Tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamak ömrü uzatır düşüncesi doğru mudur? Sorusunun çapraz değerlendirme.....	81
Tablo 51: Tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılıyor musunuz? Sorusu ile Tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirme.....	83
Tablo 52: İnsanlar doğar doğmaz kaderleri yazılır ve ömürleri belirlenir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusu ile İnsan, kendi kaderini değiştirebilir mi? Sorusunun çapraz değerlendirme.....	84

- Tablo 53:** Yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılıyor musunuz? Sorusu ile Yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi.....86
- Tablo 54:** Hayır ve şer (iyilik ve kötülük) Allah'tan mıdır? Sorusu ile Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulmetmez anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi.....87
- Tablo 55:** İnsan, kendi kaderini değiştirebilir mi? Sorusu ile Kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi.....89
- Tablo 56:** İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusu ile Kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi.....90

Tezin Başlığı: Cezaevi Mahkûmlarının Kader Anlayışı (Ferizli L Tipi Cezaevi Örneği)	
Tezin Yazarı: Yusuf Katırcı	Danışman: Prof. Dr. Ramazan Biçer
Kabul Tarihi: 26.09.2011	Sayfa Sayısı: x (ön kısım) + 104 (tez) + 14 (ekler)
Anabilimdalı: Temel İslam Bilimleri	Bilimdalı: Kelâm
<p>Kader ve insan hürriyeti inancı, insanların yaşayışlarını, olaylara bakış açılarını ve toplumsal olayları her zaman etkilemiş ve yönlendirmiştir. Kelâm ilminin kader konusunun teorik bilgilerle beraber pratik olarak toplumda yansımalarının nasıl olduğuda önemlidir. İnsanlar, rahat bir şekilde yaşarlarken kaderi unutmakta, fakat herhangi bir olumsuz olayla karşılaştıklarında, kader inancı hemen akıllarına gelmektedir. Toplumumuzda insanların düşünce yapılarına kader ile olumsuz olaylar eş anlamlı kavramlar olarak yerleşmiştir.</p> <p>Bu çalışmanın amacı çeşitli nedenlerden dolayı hürriyetleri kısmen kısıtlı olarak, başkalarının gözetimi altında belli bir süre yaşayan cezaevindeki mahkûmların kader bağlamında olaylara bakış açılarını incelemektir. Çalışmada elde edilen veriler cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumları, sosyo-ekonomik ve dindarlık durumları gibi bağımsız değişkenler açısından değerlendirilmiştir. Araştırmanın örneklem gurubu, Ferizli L Tipi Cezaevindeki 288 erkek ve 19 kadın mahkûm olmak üzere toplam 307 denekten oluşmaktadır. Çalışma teorik ve ampirik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ampirik bölümde anket tekniği kullanılmış ve elde edilen veriler SPSS for WINDOWS 17.0 istatistik paket programından yararlanılarak değerlendirilmiştir.</p> <p>Elde edilen sonuçlara bakıldığında, cezaevindeki mahkûmların kader inancına sahip oldukları fakat kadercı bir anlayışa sahip olmadıkları, cüzi iradeyi ön plana çıkararak bir anlayışa sahip oldukları görülmüştür. Bu bağlamda insanın fiillerinden sorumlu olduğunu kabul ettikleri anlaşılmıştır.</p>	
Anahtar Kavramlar: Allah, Kader Anlayışı, İnsanın Sorumluluğu, Kelâm İlmi, Ferizli L Tipi Cezaevi	

Title of the Thesis: The Sense of Fate of all Prisoners (The instance of Ferizli L-Type Prison) Prison	
Author of the Thesis: Yusuf Katırcı	Counselor: Prof. Dr. Ramazan Biçer
Acceptance Date: 26.09.2011	Nu. of Pages: x (front) + 104 (thesis) + 14 (app.)
Department: Basic Islamic Sciences	Field of Study: Theology
<p>Belief in fate and human freedom has always influenced and directed people's way of living, their aspects towards incidents and social events. How the reflection in the society is of the subject fate in scientific theology has also been important through practically as well as its theoretical information. People have a tendency to forget fate while living in a comfortable way; however, they remember it instantly right after they experience any negative incidents. In our society, people's frame of minds have already accepted fate and negative incidents as synonymous concepts.</p> <p>The purpose of this study is to analyze the aspects towards incidents of prisoners in prison in terms of fate, who lives for a particular length of time under the observance of someone with partially restricted freedom depending on various reasons. The data obtained from this study were evaluated in terms of independent variables such as gender, age, marital status, educational status, socioeconomic status and religiosity status. The sample group of the research consists of 307 experimental subject in Ferizli L-Type Prison including 288 male and 19 female prisoners. The research is formed of two sections that are theoretical and empirical. In empirical section, survey technique was used and the data obtained were evaluated by availing the packaged software for statistics SPSS for WINDOWS 17.0.</p> <p>From the results obtained, prisoners in prison had a sense of fate but rather than a fatalistic discernment they had a discernment featuring their slight will. In this sense, it was understood that they accepted one's responsibility for the acts of her/his.</p>	
Key Words: God, Sense Of Fate, One's Responsibility, Scientific Theology, Ferizli L-Type Prison	

GİRİŞ

İslamiyet'e göre dinî inanç, insanda önce Allah Teala'nın varlığına ve birliğine iman ile başlar. Sonra Allah Teala'yı tüm noksan sıfatlardan tenzih eder, kemal sıfatlarla da muttasıf kabul eder. Allah inancına bağlı olarak meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe, kader ve kazaya iman meydana gelir. Bu konuların hepsi birbirine bağlı olarak meydana gelir. Bütün inanç konuları Allah inancında birleşir. İman konularının hepsi Allah Teala'nın çeşitli isim ve sıfatlarıyla bağlantılıdır. İnanç konularından olan kader konusu da Allah Teala'nın ilim, irade ve kudret gibi sıfatlarıyla ilgilidir.

Kader inancı, insanların hayata bakışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. İnsanlar yaşadıklarını ve karşılaştıkları olayları kader inançları doğrultusunda yorumlamaktadırlar. Kader inancı insanlar arasında önemli bir kabule sahiptir. Hemen her dinde kader inancı mevcuttur. İnsanın sorumluluk taşıması için kendisine Allah Teala tarafından cüzî irade verilmiştir. İnsan, Allah Teala tarafından kendisine verilen bu cüzî irade ile yaptıklarından sorumludur. Kader ve cüzî irade dengesi sağlandığında kader, insanı nefsinin kibirlenmesinden, cüzî irade de sorumsuzluktan kurtarır. İnsanın yapmış olduğu kötülüklerden dolayı kadere sığınması, kader inancına terstir. İnsanın yapmış olduğu iyi işlerden dolayı cüzî iradesini ön plana çıkarması da kader inancına aykırıdır.

İslam dinini tam olarak bilmeyen veya yanlış anlayıp yorumlayan insanlar kadere iman konusunda yanlış anlayışlara sahiptirler. Bu yanlış anlayışlar insanın yapmış olduğu hatalar, işlemiş olduğu günahlar veya gelecek ile ilgili planlarında etkili olursa, insanın dini anlayışında ve yaşamında ciddi sorunlara neden olabilir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, kelâm ilminin temel konularından biri olan kader konusu doğrultusunda Sakarya Ferizli L Tipi Cezaevi'ndeki mahkûmların kader inançları, kaderi algılayış ve kader inancının onlar üzerindeki etkisi incelenmektedir. Bu çalışmada elde edilen verilerin bu zamana kadar daha ziyade teorik anlamda incelenen kader konusunun, kendilerini 'kader mahkûmu' olarak nitelendiren cezaevi mahkûmları üzerindeki etkilerinin kelâm ilmi açısından değerlendirilmesine olanak sağlaması yönünden önemlidir. Bu araştırma cezaevindeki mahkûmların kader

inançları ile ilgili olarak alanında ilk olma özelliğinden dolayı, araştırmanın önemini daha da artırmaktadır.

Cezaevindeki mahkûmların kader inançları ve bu inancın yaşadıkları problemlerle ilgisinin ortaya konması, bizlere toplumsal problemlerin çözümünde daha sağlıklı bir bakış açısı kazandırabilecektir.

Öte yandan insanların dini inançlarını şekillendiren siyasî, sosyal, ekonomik, kültürel pek çok etken vardır. Bu etkenler, insanların dinî inançlarını şekillendirmede büyük etkiye sahiptirler. Bu çalışmada kader inancının farklı sosyal, ekonomik ve kültürel yapıya sahip olan cezaevi mahkûmlarının üzerindeki etkileri ve bu etkilerin sonuçlarını ortaya koymak için özgün bir anket geliştirilmiştir. Bu anket çalışmasının sonucunda elde edilen sonuçların cezaevindeki mahkûmların inanç yapısı özellikle kader inancı hakkında önemli ipuçları verecek olması, araştırmanın önemini daha da artıracaktır.

Araştırmanın Varsayımları

Sakarya Ferizli L Tipi Cezaevi mahkûmlarının kader inancı ile ilgili inançları, yaklaşım ve tutumları belli noktalarda birleşmekle birlikte, birtakım farklılıklar göstermesi de araştırmamızın temel varsayımdır. Bununla birlikte çalışmamızın hipotezlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Ferizli L Tipi Cezaevi'ndeki mahkûmların kader inançları cinsiyete göre farklılık gösterebilir.
2. Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmların yaş durumları ile kader anlayışları arasında doğru orantı olabilir. Cezaevindeki mahkûmların yaş seviyeleri yükseldikçe kadere olan inançları artma gösterebilir.
3. Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmların eğitim durumları ile kader anlayışları arasında ters orantının olması muhtemeldir; bu doğrultuda eğitim seviyeleri yükseldikçe kadere olan inançları azalma gösterebilir.
4. Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmların ekonomik durumları ile kader anlayışları arasında ters orantının olması muhtemeldir; bu doğrultuda ekonomik durumları arttıkça kadere olan inançları azalma gösterebilir.

5. Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmların ailevi durumları ile kader anlayışları arasında ters orantı olabilir. Ailevi durumları düzenli olanların, düzensiz olanlara göre kader inançları zayıf olabilir.
6. Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmların dini yaşantıları ile kader anlayışları arasında doğru orantı olabilir. Dini yaşantıları olanların kadere olan inançları, dini yaşantıları olmayanlara veya zayıf olanlara göre daha fazla olabilir.
7. Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmların kader ile ilgili görüşlerinde yaşadıkları olayların etkisi büyük olabilir.
8. Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmların kader anlayışları yaşadıkları olaylara göre farklılık gösterebilir. İftira gibi olumsuz olaylarla karşılaşarlarda kader inancı daha fazla olabilir.
9. Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmların, cezaevine girdikten sonra dini ibadetlere yönelmelerinde artış olabilir.
10. Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmların kader konusunda doğru bilgiye sahip olmayabilirler.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırları

Ferizli L Tipi Cezaevi'ndeki mahkûmların kader konusundaki inançlarını ele alan bu çalışma, diğer deneye dayalı araştırmalarda görüldüğü gibi, belli bir kapsam ve sınır çerçevesinde gerçekleşmiştir. Araştırmanın bulguları, seçilen örneklem ve araştırma alanı olan Ferizli L Tipi Cezaevi'ndeki mahkûmlarla sınırlıdır. Araştırmada elde edilen bulgular, deneklerin anket sorularına verdikleri cevapların doğru olduğu varsayımıyla sınırlıdır. Belli bir zaman diliminde yapılan araştırmanın örneklem grubunda yer alan kişilerin anket sorularına verdikleri cevaplar doğrultusundaki görüşlerinin zamanla değişmesi mümkündür. Bu bakımdan araştırma, anketlerin uygulandığı zaman dilimiyle sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Bilimsel bir araştırmada sağlıklı sonuçlar elde edebilmek için, araştırmanın birtakım yöntem ve tekniklere göre yapılması gerekir. Bilimsel bir araştırmada yöntem,

araştırmacıyı amaca götüren bir yol olup, zihinsel ve bilimsel bir süreci gerektirir. Bilimsel yöntemin güvenilirliği ise, kullanılacak tekniklerin uygunluğu ile mümkündür. Bu nedenle yöntem veya zihinsel süreç ile kullanılan teknik arasında birebir uygunluk olmalıdır (Türkdoğan, 1995: 169).

Araştırmada model dendiğinde, araştırmanın konusunu tayinden sonuçların sunulmasına kadar geçen faaliyetleri kapsayan süreç kastedilmektedir. Bu süreç sonunda araştırma gerçekleşmiş olur (Arslantürk, 1995: 25). Araştırmanın gerçekleşmiş olduğu süreç, yapılacak olan araştırmanın konusunun, amacının, kapsamının, hipotezlerinin ve değişkenler gibi araştırmanın amacına uygun olarak yürütülebilmesi için gerekli olan bütün şartların önceden ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesidir.

Bir araştırmada sosyal olay ve olguların olduğu gibi değiştirilmeden ortaya konulması, tasvir metodu ile gerçekleştirilmekte ve olayların önemlerine göre sınıflandırılması da aynı metotla mümkün olmaktadır (Koçar, 2009: 16). Ampirik (uygulamalı) sosyal araştırmalarda tasvir metodunun özel bir şekli de tarama modelidir. Tarama modelinde olay ve olguların, kavramların ne oldukları açıklanmaya çalışılır. Bu tür incelemeler mevcut durumları olduğu gibi ortaya koymaya çalışır (Arslantürk, 1995: 85).

Araştırmamızın modeli iki farklı metot kullanılarak oluşturulmuştur. Teorik alandaki bilgiler, genel olarak alan araştırmalarında görülen ayrı bir bölüm altında değil, tekrarlardan kaçınarak sistemleştirilmiş uygulamalı bölümün başlıkları altında dokümantasyon metoduyla verilmiştir. Uygulamalı kısmında ise, tasvir araştırması çerçevesinde anket formu kullanılarak elde edilen veriler SPSS 17.0 (Statistical Package For Social Sciences) for Windows paket programı kullanılarak varsayımların test edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca verilerin çözümlenmesinde frekans (f), yüzde (%) teknikleri kullanılarak gözlenenler tasvir edilmiştir.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri, cinsiyet, yaş, doğum yeri, ikamet edilen yer, suç işlenen yer, medeni durum, eğitim durumu, gelir durumu, ebeveynin durumu, dini yaşantı durumu; bağımlı değişkeni ise Ferizli L Tipi Cezaevi'ndeki mahkûmların kader anlayışlarıdır. Araştırmanın yöntemi başlıklı bu bölümde evren ve örneklem, verilerin toplanması ve verilerin analizi hakkında bilgilere yer verilecektir.

Evren ve Örneklem

Herhangi bir gözlem alanına giren obje ya da fertlerin tümüne ana kütle veya evren denmektedir (Arslantürk, 1995: 86). Herhangi bir evrenden belirli yollarla seçilmiş obje ya da fertlerin oluşturduğu, ana kütleyle temsil yeteneğine sahip, onun küçültülmüş bir modelini oluşturmak ve bu model vasıtasıyla ana kütleyle tasvire çalışmak hedef olmalıdır. İşte bir ana kütlede amaca uygun olarak seçilen örnek modele örneklem denir (Arslantürk, 1995: 86-87).

Araştırmada, tesadüfî örnekleme tekniğiyle evreni temsil yeteneğine sahip bir örneklem oluşturularak, evrende yer alan mevcut kategorilerin belli sınırlar dâhilinde örnekleme yer alması, incelenecek olan toplam grubun minyatür modelinin oluşturulması işlemlerini gerektiren kota örnekleme tekniği uygulanarak araştırmanın verileri elde edilmiştir (Arslantürk, 2010: 300-301).

Evreninin cezaevindeki mahkûmların oluşturduğu araştırmamızda, Ferizli L Tipi Cezaevindeki mahkûmlar örneklem olarak seçilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmamızda toplam 40 soru sorulmuştur. Burada bağımlı değişkenlerini oluşturan soruların kelâm ilminin konusu olan kader anlayışı hakkında olmasına özen gösterilmiştir. Anketin hazırlanmasında alan araştırmasında kullanılan bilimsel yöntem ve tekniklerden yararlanılmıştır. Araştırmada birden fazla yöntem kullanılmıştır. Ankette kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, fikrim yok, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum tarzında cevap şıkları bulunmakla birlikte, bazı soruların daha dar alanlı cevap şıkları bulunmaktadır. Anket soruları cezaevindeki mahkûmlara infaz koruma memurlarının gözetimi altında aynı anda dağıtılmıştır. Deneklerden her biri infaz koruma memurlarının gözetimi altında sadece kendilerine verilen anket sorularını cevaplamışlardır. Denekler tarafından cevaplanan anket soruları infaz koruma memurları tarafından aynı anda toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Anket yöntemi ile toplanan verilerin analizi, bilgisayar ortamında SPSS 17.0 (Statistical Package For Social Sciences) for Windows paket programı kullanılarak

gerçekleştirilmiştir. Araştırmada cinsiyet, yaş, doğum yeri, eğitim durumu gibi değişkenler ile kader anlayışı hakkındaki tutumları gösteren bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığını, dolayısıyla varsayımların doğrulanıp doğrulanmadığını test etmek amacıyla yapılan çapraz tablolarda ki kare (χ^2) testi kullanılmıştır. Çapraz tablolar hazırlanırken, değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmasına özen gösterilmiştir.

Ferizli L Tipi Cezaevi

Ferizli L Tipi Cezaevi Sakarya ili, Ferizli ilçesi Değirmencik yolu mevkiinde olup şehir merkezine 30 km, ilçeye 2 km uzaklıktadır. Ceza infaz kurumunun inşaatına 2003 yılında başlanıp, 2005 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır.

Ferizli L tipi cezaevi Türkiye'nin ilk L Tipi ceza infaz kurumudur.

Ceza infaz kurumunda biri idari bölüm olmak üzere toplam altı blok bulunmaktadır. Ferizli L Tipi Cezaevi 132.500 metre kare alan üzerine inşa edilmiş olup, ihata duvarı içerisindeki güvenlik alanı 17.115 metre kare'dir. Mahkûm yaşama üniteleri 32.000 metre kare, idari alan 10.000 metre kare olmak üzere ceza infaz kurumunun oturduğu alan 48.000 metre kare'dir. İhata duvarı dışında 436 metre kare ziyaretçi kabul yeri ile 490 metre kare jandarma bölük binası ve gözetleme kuleleri vardır. Ceza infaz kurumunda 20'şer dairelik 3 blok olmak üzere toplam 60 dairelik lojman mevcuttur. Bunlardan biri misafirhane olarak düzenlenmiştir.

Ferizli L tipi ceza infaz kurumunda 900 - 1000 kişi arası hükümlü/tutuklu barındırılmaktadır.

Ferizli L tipi ceza infaz kurumunda 17 adet avukat görüş yeri, 53 kapalı görüş yeri (44 erkek, 6 kadın, 3 çocuk) ve 4 adet açık görüş yeri bulunmaktadır.

Bayan hükümlü ve tutuklularının barındırıldığı odaların ortak yaşama alanı ve havalandırma bahçeleri haricinde her odanın ortak yaşam alanı ve havalandırması kamera ile gözetlenmektedir.

Ferizli L tipi ceza infaz Kurumunda güvenlik için giriş ve çıkışlar göz biyometrisi ile yapılmakta olup, idari bölüme bir adet, ziyaret görüş yerlerine iki adet turnike ile giriş

ve çıkış yapılmaktadır. Ceza infaz kurumunun çevre güvenliği sensörlü ve jiletli tellerle sağlanmaktadır.

Ceza infaz kurumunda barındırılan bayan hükümlü tutuklu çocuklarının oynayabileceği iki adet salon, yemek yiyebileceği bir adet mutfak, ayrıca eğitim için bir adet derslik, bir adette çocuk dinlenme odası mevcuttur. İki adet erkek reviri, 1 adet bayan reviri mevcuttur.

Oda yatma planlarında 7 kişilik olan odalarda ortak yaşam hariç hükümlü tutuklunun kalabileceği birinci katta iki, ikinci katta beş adet içinde tuvaleti ve lavabosu olan odalar mevcuttur. Bu odaların ortak yaşam alanlarında bir adet 37 ekran TV, evye, mutfak dolabı, ayakkabılık, eşya dolabı, iki adet ortak kullanımlı banyo bulunmakta olup, haftada en az iki defa sıcak su verilmektedir. Ayrıca her odanın kendisine ait soyunma dolabı mevcuttur. 3 kişilik odalarda ise aynı şekilde 3 kişilik ortak kullanım alanı ve her hükümlü tutuklunun kalabileceği birer adet odası, dolabı, tuvaleti ve banyosu mevcuttur.

Ferizli L tipi Cezaevi'nin personeli kurum müdürü, kurum 2. Müdürü, idare müdürü, muhasebe yetkilisi, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, öğretmen, teknisyen, kaloriferci, kâtip, ambar memuru, aşçı, sağlık memuru, şoför, hizmetli infaz koruma baş memuru, bayan ve erkek olmak üzere infaz koruma memurlarından oluşmaktadır. (<http://www.sakaryalcik.adalet.gov.tr/Sayfalar/kurumhak.html>) İl müftülüğü tarafından görevlendirme olarak bir de vaiz bulunmaktadır.

BÖLÜM 1: KADER KAVRAMI

1.1. Kaderin Sözlük Anlamı

Kader konusu İslam öncesinde ve İslam'ın ilk yıllarından itibaren günümüze kadar tartışılan konu olmuştur. Kader konusu İslam düşüncesinde tartışılmaya başlamadan önce Yunan felsefesinde, Hıristiyanlıkta ve Zerdüştükte de tartışma ve araştırma konusu yapılmıştır (Adam, 2009: 85).

İnsanın hür olup olmadığı, hür ise bu hürriyetinin dayanağının ne olduğu, zaman dilimi içerisinde yapmış olduğu eylemlerin ezeli ilim, irade ve takdirle şekillenen kaderde nasıl ve ne şekilde yer aldığı gibi sorular tüm insanlığı meşgul etmiştir (Kılavuz, 2007: 151). Kader konusunun geçmişten günümüze kadar bir problem olarak tartışılması dinlerden veya İslam'dan kaynaklanan bir problem değil, insanın insan olmasından kaynaklanan bir meseledir. Kısaca kader insanlığın bir problemidir (Akbulut, 1992: 304). Bu sorun insan aklına arız olan en kompleks problemdir. Eski, yeni ne kadar filozof ve kelamcı gelmişse bu konuda şaşırıp kalmışlardır (Abdülhamid, 2011: 263). Kader insanın içinde bulunduğu konumla, yol çizgisi arasında bağlantı kurup kuramaması ile ilgili bir durumdur (Tarhan, 2009: 208).

Kader anlayışının şekillenmesinde toplumsal olaylar ve bu olaylara bakış açıları etkili olmuştur. Bu etkiler iç ve dış sebepler olarak ikiye ayrılır. Vahyin kesilmesi, Müslümanlar arasındaki siyasi ve dini ihtilaflar, İslam'ın insanlara tanıdığı fikir ve vicdan hürriyeti, nasslardaki kapalı manaların farklı şekillerde anlaşılması, İslam'ı içten yıkmak isteyenlerin rolü ve cahil halkın görüp işittiklerine, alıştiklarına uyması ve gerçeğe aykırı bile olsa ondan ayrılmak istememelerini iç sebepler olarak sayabiliriz. Yabancı din ve kültürlerin tesiri ile felsefî cereyanların tesirini dış sebepler olarak sayabiliriz (Gölcük, Toprak, 1996: 36-41).

İslam'ın zuhurundan ve hassaten Müslümanların yabancı din mensuplarıyla ihtilatı arttıktan sonra, bu mesele, Müslümanlar arasında da müzakere ve münakaşa edilen konulardan biri oldu (Koçyiğit, 1989: 145). Kader ile ilgili tartışmalar Hz. Muhammed (s.a.v) zamanında başlamıştır. Hadislere bakılınca ashaptan bazılarının kader meselesiyle ilgilendikleri görülür (Buhari, Kader: 3; Müslim, Kader: 6; Ebu Davut, Sünnet: 17; Tirmizi, Kader: 3). Ashabın kader konusunda sorular sordukları (Buhari,

Kader: 2; Müslim, Kader: 8, 9; Tirmizi, Kader: 6, 12), bu hususu aralarında tartıştıkları görülmektedir. Hz. Peygamber, ashabına, hiçbir zaman neticesi alınamayacak olan bu çeşit meselelere dalmaktan, bunlar üzerinde cidal ve münakaşalar yaratarak halkın arasında fitne ve fesada müncer olabilecek akide bozukluklarından sakınmalarını emrediyordu (Koçyiğit, 1989: 145). Hz. Muhammed (s.a.v)'in sahabeye bu konuda tartışmayı yasakladığı (Tirmizi, Kader: 1) görülmektedir.

Dört halife döneminde de kader konusu insanları meşgul etmiş ve tartışılmaya devam etmiştir. Fakat bu tartışmalar Müslümanlar arasında sorunlar oluşturmamıştır. Çünkü bu dönemde Müslümanlar kadere inanmanın taati terk etmeye veya günah işlemeye sebep olamayacağını, taati terk ve günahı irtikâp etmenin kaza ve kadere havale edilemeyeceğini de kabul etmekteydiler (Adam, 2009: 70). Dört halife döneminde Müslümanlar yabancı dinler ve kültürlerle tam olarak etkileşim içine girmediklerinden ve sahabeden birçok kimsenin de hayatta olmasından dolayı Müslümanlar kadere iman konusunda yanlış inançlara sapmamışlardır. Bazılarının bu konuda şüphesi olsa bile, çok büyük ve problem teşkil edecek seviyede değildi (Adam, 2009: 70). Çünkü dört halife devri henüz sahabenin hayatta olduğu bir devir olduğundan, İslam inancı Hz. Muhammed'in (s.a.v) sağlığındaki gibi olmasa da safiyetini korumuştur (Gölcük, 1997:6, 7).

Emeviler ve Abbasiler zamanında kader konusu dini bir problem olarak ortaya çıktı. Bu problemin ortaya çıkmasında kaderin tevil edilerek yanlış anlaşılması ve iktidar sahiplerinin iktidarlarını meşrulaştırmak için kaderi kendi istekleri doğrultusunda yorumlayıp anlamaları ve bu anlayışlarını halka kabul ettirmek istemeleri etkili olmuştur. Bunun neticesinde Emevi yöneticileri yaptıkları zulmü “bu Allah'ın kaderidir” görüşünü ileri sürerek meşru göstermeye çalışmaktaydılar (Akbulut, 1992: 284). Bu asırda kaza ve kaderi günahlara bahane gösterme ve mesuliyeti inkâr etme İslam toplumunun en mühim problemlerinden biri haline gelmiştir (Adam, 2009: 71).

Kader Allah'ın ilim, kudret ve irade sıfatlarıyla yakından ilgisi bulunan bir inançtır (Topaloğlu, Çelebi, 2010: 174). Kader inancı İslam dininde diğer itikadi konular gibi imani bir konudur. Çünkü Allah'ın ezeli ilminin yaratıklarla ilişki içinde bulunduğu, kudretinin her şeye yettiği, iradesi dışında hiçbir şeyin vuku bulmadığı kabul edildiği takdirde kader ilkesinin göz ardı edilmesi mümkün değildir (Topaloğlu, Çelebi, 2010:

174). Kader, imani bir konu olduğundan yeri Kur'an'ı Kerim'dir. Bundan dolayı kader ile ilgili sorulara Kur'an'ı Kerim'den cevaplar aranmalıdır. İslam tarihi boyunca yapılan kelimeler tartışmalarında kader, İslam âlimleri tarafından birbirinden farklı olarak yorumlanmış ve bunun sonucunda değişik guruplar tarafından birbirinden farklı olarak anlaşılmıştır. Kader inancı üzerinden sorulan, olayları belirleyen etkin kuvvet Allah'ın kudreti mi, yoksa insanın gücü müdür? Eğer olayları belirleyen Allah'ın kudreti ise, olaylar üzerinde insanın iradesi ve etkisi nasıl meydana gelir? Bu durumda insanın sorumluluğu nasıl açıklanabilir? Gibi sorular, kader konusundaki tartışmaların aslını oluşturmaktadır. İnsanların yapmış oldukları işleri ve olaylara bakış açıları kader inançları ve kaderi algılayış biçimleri belirlemektedir. Bundan dolayı insanların kaderi algılayış biçimleri içinde buldukları toplumla ilgili olduğundan, bu konu toplumsal bir meseledir.

Kader kelimesi Arapçada kadera sülasisinden masdar kipinde bir lafızdır (Keskin, 1997: 59). Kader kelimesi masdar manasında takdir olunan şey anlamındadır. (Ebu'l Münteha, 2007: 19). Türkçeye de Arapçada kullanılmış olduğu şekliyle geçmiştir.

İnsan fiillerinin kaza ve kaderden ayrı düşünülmemeyeceği göz önünde bulundurulursa, kaza ve kaderin insan fiilleriyle alakasının ne olduğunu göstermek maksadıyla bu iki kavramın tahlil edilmesi yönüne gidilmiştir (Akkuş, 2009: 47). Kaza, kadere bağlı bir mana ifade eder. Her ikisi de birinin diğerinden ayrılması mümkün olmayan mütelâzim manalardır. Çünkü bunlardan biri olan kader temel mertebesinde, kaza da bina mesabesinde (Abdülhamid, 2011: 261-262). Aralarındaki anlam bağından dolayı kader ve kaza kelimeleri birbirinden ayrı olarak düşünülemez.

Kader kelime olarak ölçme, takdir etme, biçime koyma, şekillendirme, hayırdan, şerden, güzellikten, çirkinlikten, hikmetten ya da sefehten her şeyi olduğu şey üzere bırakmak, sevap ve ceza yönünden zamanda, mekânda ve malda her şeyin olduğu gibi vaki olması gibi manalara gelir. Kader kelimesinin sülasisi olan “kadere” fiili, takdir etti, hisselere ayırdı, herkese payını bölüştürdü, bir şeye güç yetirdi, muktedir oldu anlamlarına gelmektedir. Kader kelimesi, “kaddera” şeklinde tefil babına nakledildiğinde hükmetti, hükmünü geçirdi, kazada bulundu anlamlarına gelmektedir. Kaza kelimesiyle ortak kullanımında ise hüküm, ilan, tebyin, icab, ilzam, halk manalarında kullanılır. Kader kelimesinin asıl anlamı takdirdir ki bir şeyin miktarını,

ölçüsünü, değerini biçmek, açığa çıkarmak, tayin etmek, hikmete göre yapmak, bir şeyin hacmini ve şeklini belirlemek manalarına gelmektedir (İbn manzur, 1990; Firuzabadi, 1952; el-Isfahani, 1997; Cürcani, ts; Ebu'l beka, 1997; Maturidi, 2005; en-Nesefi, 2003).

Kaza kelimesi, bir şeyi sözle veya fiille kesmek ve ayırmak anlamındadır. Bir işi sonuçlandırıp kesip atmak, tamamlamak demektir. Bu yüzden hâkimin hükmüne kaza denmiştir. Kaza kelimesi hüküm, hüküm verme, eda, ilam, ilan, infaz, yaratma, sun, takdir, iblağ, inha, yazma, farz kılma, bir şeyin oluşundan haber verme anlamlarında kullanılmıştır (İbn Manzur, 1990; Ebul Beka, 1997; Curcani, ts; Matüridi, 2005; en-Nesefi, 2003).

Kader, Allah'ın bütün nesne ve olayları ezeli ilmiyle bilip belirlemesi diye tarif edilir (Yavuz, 2001: 24: 58). Kader, Allah Teala'nın bir şey için takdir ettiği kaza ve onun hakkında hüküm verdiği şey. Yani hükmün kendisi (Abdülhamid, 2011: 262). Kader, her bir mahlûku kendisine ait vasfıyla tayin ve tespit etmektir (es-Sabuni, 2005: 78). Kader, Cenabı Hakk'ın ezelde, sıfat-ı mahlûku bilmesidir ki sıfat-ı zatiyyeden ilim, irade sıfatlarına racidir, kadimdir. Eşyayı iradesine mutabık olarak takdir etmektir de denir (İzmirli, 1981: 329). Kader, olacak şeylerin tafsilini Allah'ın bilip ezelde takdir ve tahdid etmesidir. Kaza ise Allah'ın irade ve takdir buyurmuş olduğu şeyleri zamanı gelince ilim ve iradesine muvafık olarak icad buyurması demektir (Bilmen, 1972: 293). Diğer bir deyişle kader, Allah'ın insan dâhil bütün olgu ve olayları bir ölçü dâhilinde yaratıp varlıklarını sürdürmesini sağlamasıdır (Karadaş, 2009: 27). Kader kelimesi Türkçede alın yazısı, takdir, talih, baht, kötü talih, güç ve kuvvet anlamlarında kullanılmaktadır (Doğan, 1982: 564).

1.2. Kaderin İstilah Anlamı

Kaza ve kader kelimeleri genel olarak bir arada geçer. Bu iki kelimenin birbirinin mütelâzımı olduğunda ittifak varsa da, kullanımında ihtilaf vardır (Aydın, ts: 232). Mâtürîdîler ve Eş'ari'ler kaza ve kader kelimelerini birbirlerinin tersi şeklinde anlıyorlar. Eş'ari'lerin kaza dediklerine Mâtürîdîler kader, kadere de kaza diyorlar. Sadece lafzi bir anlaşmazlık ortaya konuyor (Gölcük, 1994: 168).

Kaza ile kader bir yönüyle aynı mütalaa edilerek, Kur'an-ı kerim'de geçen şekliyle göz önüne alınır. Böylece kadere Allah'ın kazadan takdir ettiği ve hükmettiği şey (6/59; 10/51; 27/75; 36/12; 67/22; 85/22) denilerek Kur'an'i bir ifade tarzıyla açıklanmış olur. Diğer yönden aynı olduğu göz önünde bulundurularak kader, Allah'ın takdiri; kaza ise, bu takdiri infaz ve hükmü yerine getirmesi demektir (Adam, 2009:180).

İmam el-Mâtürîdî'ye göre kaderi iki kısımda mütalaa etmek gerekir. Birincisi bir şeyin mahiyeti demektir. Bu hayır, şer, hüsün, kubuh, hikmet, sefeh olabilir. İşte Allah'ın eşya ve fiillere bu mahiyeti kazandırmasına kader denir. İkincisi ise meydana gelecek şeylerin zaman ve mekânını, hak veya batıl olduğunu, sevap veya ikab mevzuu olduğunu beyan etmektir (Yeprem, 1997: 315-316). Mâtürîdîler'e göre kaza, Allah'ın eşyayı itkan ve ihkamla en güzel ve en mükemmel şekilde icat etmesidir (Adam, 2009: 180). Kader ise Allah'ın her bir mahlûku kendisine ait vasfıyla tayin ve tespit etmektir. Bu vasfa iyilik, kötülük, fayda ve zarar gibi şeyler dâhil olabileceği gibi o mahlûka ait zaman ve mekân unsuru ile ona terettüp edecek mükâfat veya azap da dâhildir (es-Sabuni, 2005: 78). Tarifte de görüldüğü gibi, Mâtürîdîler'e göre kaza, tekvine raci olan bir yaratmadır. Kader ise Cenabı Hakk'ın ilim ve irade sıfatına raci olan tahdid ve takdirdir (Adam, 2009: 181). O halde kader, Allah'ın ilmi doğrultusunda, kâinatı ve ondaki her çeşit yaratığı belli bir düzen ve ölçüye göre idare eden ilahi bir kanundur (Karaman, 2006: 353).

Eş'ariler'e göre kaza; hüküm manasındadır. Allah kâinatta olacak şeylerin hepsini, nasıl, ne zaman ve ne şekilde olacaklarsa ezelde öylece bilmiş ve ezeli ilmine uygun olarak dilemiş olmasıdır. Kader ise Allah'ın her şeyi vakti gelince ezeli ilmine uygun ve irade ettiği şekilde icat etmesidir (Aydın, ts: 234). Bu anlamda kader, bütün nesne ve olayların kazaya uygun olarak yaratılması ve dış âlemde gerçeklik kazanmasıdır (Yavuz, 2001: 24: 58). Eş'ariler'in bu tariflerine göre kaza, kaderden daha geniş anlamda olup, ilim ve irade sıfatlarına racidir. Kader de kudret sıfatına raci olup, bu sıfatın hadis olan ikinci taallukunun eseridir (Aydın, ts: 234). Eş'ariler'e göre insanın ihtiyari fiilleri Allah tarafından yaratılmışlardır. O fiillerin yaratılıp meydana getirilmesinde kulun kudretinin bir tesiri yoktur (Abdülhamid, 2011: 284).

Mu'tezile, kulların bütün fiilleri bizzat kendisi tarafından yaratılmış olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre ister hayır, isterse şer olsun, kul kendi fiilini yaratır. Çünkü onlara göre kul eylemi gerçekleştirmeden önce kendi istitaatıyla fiili gerçekleştirir (Biçer, 2010: 62). İhtiyar kula terk edilmiştir. Onların bu görüşlerinin delili şu ayettir: “Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin” (18/29). Böylece Allah kula irade vermiştir ve sonra dilediğini seçsin demiştir (Yeprem, 2011: 65). Mu'tezile'ye göre her insanın kaderi kendi elindedir. Kaza konusunda ise Mu'tezile'nin kanaati, kulların fiillerinde kazanın rolü Allah'ın ilminde önceden yazılmış olmasından ibarettir (Adam, 2009: 183).

İslam tarihinde kaderle ilgili olarak yapılan tartışmalar, kaderin anlamı, tarifi ve akidedeki yerinin ne olduğundan daha çok siyasi içerikli olmuştur. İslam tarihinde siyasi olayları yönlendiren en önemli etkenlerden biri de kaderi algılayış biçimi olmuştur. İnsanların kader anlayışları dini, siyasi ve toplumsal yaşamlarını etkilemiştir.

Kur'an-ı Kerim'in ayetleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde kader kelimesi düzen, takdir, ölçü gibi anlamları ifade eder. Yani Allah'ın her şeyi bir düzen, bir takdir, bir ölçü içerisinde yarattığını anlatır. Kader terimine bu bağlamda bakıldığında, yani kelami anlamda değil de Kur'an çerçevesi içerisinde bakıldığında birçok problemin çözümünün daha da kolaylaştığı görülecektir.

1.3. Kur'an'ı Kerim'de Kader

Kader kelimesi Kur'an'ı Kerim'de farklı anlamlarda kullanılmıştır. Kur'an'ı kerim'de eş anlamlı veya yakın anlamlı sayılan kader, kadr, takdir ve miktar kelimeleri on yedi ayette, çeşitli fiil kipleriyle de yirmi beş yerde Allah'a nispet edilmektedir (Abdülbaki, kdr md.).

Bazı ayetlerde miktar ve ölçü anlamında kullanılmıştır. “Biz her şeyi bir ölçüye (kadere) göre yarattık” (54/49). Bu ayette geçen kader kelimesini İmam Suyûti, “Her türlü vasıftan halini belirlemek yani mukadder kılmaktır” şeklinde açıklamıştır (Suyûti, 1978: 202). “Onun katında her şey ölçü iledir” (13/8). “O, her şeyi ölçüye göre yapıp doğru yolu göstermiştir” (87/3). “Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur”

(65/3). “Yeryüzünde kaynaklar fişkırttık. (Her iki) su, belli bir ölçüye göre birleşti” (54/12). “Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O’ dur. Biz onunla (kupkuru), ölü memlekete hayat veririz” (43/11). “Allah gökten bir su indirdi de dereler kendi ölçüsünce o su ile çağlayıp aktı” (13/17). “Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbette gücümüz yeter” (23/18). “Bütün bunları biz takdir ettik ne güzel ölçü koyarız biz” (77/23).

Kader kelimesi yukarıdaki ayetlerde geçen ölçü anlamından başka, kararlaştırmak, takdir etmek, sınır koymak anlamlarına da gelir. Bu bağlamda ölüm de bir kader olmaktadır. “Aranızda ölümü takdir eden biziz” (56/60). “O kasabalar arasında gelip gitmeyi takdir ettik” (34/18). “(Fakat Lût’un) karısı müstesna; biz onun geri kalanlardan olmasını takdir ettik” (15/60). “Allah’ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir” (33/38).

Kader kelimesi bazı ayetlerde kıymetli zaman anlamına gelmektedir.

“Biz onu (Kur’an’ı) kadir gecesinde indirdik” (97/1).

Kader kelimesi bazen de plan, düzen, tayin etmek gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Gece ve gündüzü (içinde olup bitenleri iyiden iyiye) düzenleyip takdir eden Allah’tır” (73/20). “Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilal) olur da geri döner” (36/39). “Sonra takdire göre (bu makama) geldin ey Musa!” (20/40).

Kader kelimesi bazı ayetlerde de rızkın daraltılması anlamına gelir.

“Rabbin rızkı dilediğine bol verir, dilediğine daraltır” (17/30). “Allah dilediğine rızkını bollaştırır da daraltır da” (13/26). “Allah rızkı kullarından dilediğine bol verir, dilediğine de kısar” (29/62). “Bilmiyorlar mı ki Allah, rızkı dilediğine bol verir dilediğinden de kısar” (39/52).

Kur’an’da insanın yaratılması da kader olarak adlandırılmaktadır.

“Bir nutfeden (spermden) yarattı da ona şekil verdi” (80/19).

Kur’an’da mahlûkatın mukadderatının belirlenmesi de kader olarak ifade edilmiştir.

“Her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mukadderatını tayin eden Allah, yüceler yücesidir” (25/2). Bu ayet-i kerimeye göre Allah, bütün mahlûkatı yarattığı zaman hepsini bütün mukadderatıyla hazırlamıştır (Yazır, 1971: 3567). O zaman da insanın sorumluluğunu izah etmek güçleşmektedir. Gördüğün gibi, Allah insanı takdir ettiği bu düzgün şekilde yarattı. Yarattılmasını takdir edip de yarattığı her şeyi farklı olarak yaratmadı (Zemahşeri, 1977: 139). Ayeti kerime bu şekilde anlaşılınca kaderci yaklaşıma karşı çıkılır. İnsanın sorumluluğu ön plana çıkarılmış olur. Bir şeyin kaderi bir efendi gibi dışarıdan emreden talihin acımasız eli değil, her şeyin iç yeteneğidir. Bunun yarattığı imkânlar elde edilebilir ve iç bünyesinde saklı olup, herhangi bir dış baskı olmaksızın sıralarıyla kuvveden fiile çıkarlar (İkbal, 1984: 76; Aydın, 1987: 91). İnsan iyiliği de kötülüğü de yapabilme gücüne sahiptir. Bundan dolayı da yaptıklarından sorumludur. İnsan hür iradeye sahiptir. Fakat Allah, hür iradeye sahip insanı yaratmakla bazı konularda iradesine sınır koymuştur (İkbal, 1984: 112; Aydın, 1987: 90). İnsan Allah’ın mülkünde O’nun çizmiş olduğu sınırlar içerisinde yaptıklarında hürdür ve yaptıklarından sorumludur.

Kur’an’da kâinatı ve mahlûkatı belli bir kader içerisinde yarattığını ifade eden Allah, kendi tasarrufunda da kaderli olduğunu ifade etmektedir. Buradaki kader ölçü anlamındadır. “Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz” (15/21).

Kaderin insan iradesi ile ilgili yönü de bulunmaktadır. Kimi ayetlerde her şeyin çizilmiş bir kadere bağlı olarak meydana geldiği ifade edilmektedir.

“De ki: Allah’ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez” (9/51). “Allah kimi hidayete erdirirse doğru yolu bulan odur. Kimi de şaşırtırsa, işte asıl ziyana uğrayanlar onlardır” (7/178). “Biz dilesek elbette herkese hidayetini verirdik. Fakat ‘Cehennemi hem cinlerden hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım’ diye benden kesin söz çıkmıştır” (32/13). “Allah kimi dilerse onu şaşırtır, dilediği kimseyi de doğru yola iletir” (6/39). “Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz” (81/29). “(Resulüm!) Eğer Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi” (10/99). Bu ayetlere göre insan hür iradeye sahip değildir. İnsanın yaşadıkları yazılmış kaderidir. Kaderinde ne yazılmışsa onu yaşamak zorundadır. Hâlbuki Allah, insanı akıllı ve irade sahibi olarak yaratmış ve vahiy ile insanı muhatap kabul ederek

mükellef kılmıştır. Bu ayetler kaderci bir yaklaşımı değil, Allah'ın kudretini, büyüklüğünü ifade etmektedir.

İnsanın yaptıklarında kesbi bulunduğunu ifade eden ayetler de vardır. “Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık” (17/13). “Bu, dünyada iken kendi ellerinizle yapmış olduğunuzun karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına zulmetmez” (3/182). “Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabbin kullara zulmedici değildir” (41/46). “Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin” (18/29). “Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir” (74/38). “Kötülük yapanlara gelince, kötülüğün cezası misli ile dir” (10/27). “Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör” (76/3). “(Doğrusu) size Rabbiniz tarafından basiretler (idrak kabiliyeti) verilmiştir. Artık kim hakkı görürse faydası kendisine, kim de kör olursa zararı kendinedir” (6/104).

Kader inancı muhteva olarak Kur'an'ın pek çok yerinde işlenmekle birlikte, iman esaslarının topluca ve peş peşe sıralandığı yerlerde ayrı bir iman unsuru olarak zikredilmemiştir (Karaca, 2006: 480). Fakat dolaylı olarak birçok ayette ve bu arada Allah'ın ilmini, iradesini, kudretini ve yaratıcılığını bildiren ayetlerde zikredilmektedir (Çelebi, 2009: 169). Kur'an'da geçen “kadr”, “takdir” kavramlarının terim manasında değil, “ölçülü biçili ve planlı bir şekilde yapma” anlamına geldiğinden hareketle kader konusunun Kur'an'da yer almadığını söylemek isabetli değildir (Topaloğlu, 2008: 26). İnsanların ihtiyari fiillerine hem ilahi irade hem kendi iradelerinin taalluk ettiği Kuran açısından inkâr edilemeyen bir gerçektir. Bunun adının kader veya kaza diye konulmamış olması neticeyi değiştirmez (Topaloğlu ve diğ., 2010: 133-134). Bu anlayış kader inancının özünü oluşturmaktadır. Allah'ın yaratıcılığında söz eden ayetler, müminin Allah'ın azamet ve kudreti karşısındaki acizlik psikolojisini, kulun yapıcılığında söz eden ayetler ise insanın kendi varlığının farkında olma şuuruunu ifade etmektedir (Çelebi, 2009: 169).

1.4. Hadislerde Kader

İslam'dan önce muhtelif din mensuplarını meşgul eden ve münakaşalara sebep olan kader, Müslümanlar arasındaki siyasi ihtilafların arttığı ve akaide intikal ettiği sıralarda yeniden su yüzüne çıkmış ve şiddetli münakaşaların kaynağı olmuştur

(Koçyiğit, 2009: 126). Kader ile ilgili olarak Hz. Muhammed (s.a.v)'den değişik vesilelerle söylemiş olduğu hadisler nakledilmiştir. Bu hadisler Hz. Muhammed (s.a.v)'in sonraki devirlerdeki irade, kader, kaza münakaşalarında olduğu gibi bir mübahase veya akademik sohbet sırasında konuyla ilgili sorulara verdiği cevaplar veya ileride ortaya çıkacak sorulara cevaplar şeklinde mütalaa edilmemelidir (Yeprem, 1997: 152). Bazı hadislerde kader iman edilmesi gereken esaslar arasında sayılmıştır. Cibril hadisi olarak da bilinen hadisin kader ile ilgili kısmı şu şekildedir: (Adam sordu ve şöyle) dedi: Bana imandan haber ver. Hz. Peygamber de ona şu cevabı verdi: İman Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahret gününe, kadere, hayrına ve şerrine inanmaktır. Hz. Peygamber bu yabancıнын diğer sorularına da cevap verdikten sonra, yanındakilere onun Cebrail olduğunu açıklamış ve dininizi size öğretmek için geldi demiştir (Müslim, İman: 1; Nesâî, İman: 6; Ebu Davut, Sünnet: 17; Tirmizi, İman: 4; Buhari, İman: 37). Bu hadis, İslam akaidini formüle etmesi bakımından büyük bir değer taşımaktadır (Koçyiğit, 1989: 149). Bu hadisten açık bir şekilde anlaşılıyor ki, kadere iman, iman esaslarından biridir.

Said İbnu'l Musayyib'in babasından rivayet ettiği bir habere göre, Ebu Talip ölüm döşeginde iken Hz. Peygamber onu ziyarete gitmiştir. Bu sırada yanında Ebu Cehil ile Abdullah İbn Ebi Umeyye bulunuyordu. Hz. Peygamber, amcasına kelime-i tevhidi okumasını, Allah'ın huzurunda bununla ona şefaathçi olacağını söne itiraz etmişler ve 'Abdul Muttalib'in yolundan mı uzaklaşacaksın?' diyerek Ebu Talib'in kelimeyi okumamasını istemişlerdir. Nitekim Ebu Talip onların sözüne uyarak okumamış, Hz. Peygamber'de 'Allah'a yemin ederim ki sen bunu söyleyen de söylemesen de ben senin için mağfiret dileyeceğim' demiştir. Bunun üzerin Allah Teala, Hz. Peygamber'e şu ayeti indirmiştir: '(Kâfir olarak ölüp) cehennem ehli oldukları açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar (Allah'a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de inananlara' (9/113). Ebu Talip hakkında nazil olan ayette de şöyle denilmektedir: '(Resulüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis Allah dilediğine hidayet verir' (28/56) (Buhari, VI: 18; II: 98; Müslim, İman: 17). Abdullah İbn Amr, Hz. Peygamberden şu hadisi işitmiştir: Âdem oğullarının kalpleri Allah Teala'nın parmaklarından ikisi arasında bir tek kalp gibidir. Onları dilediği gibi tasarruf eder. Hz. Peygamber sonra da şu duayı okumuştur: "Ey kalpleri tasarrufunda bulunduran Allah'ım, kalplerimizi taatına yönelt" (Müslim, Kader: 17). Bu hadisinde

Hız. Muhammed, (s.a.v) Allah'ın sonsuz kudretinin ve mutlak iradesinin üstünlüğünü anlatmaktadır.

Abdullah İbn Ömer, Hz. Peygamber'in minber üzerinde halka şöyle hitap ettiğini haber vermiştir: Sizin bekanız geçmiş milletlere nazaran ikinci namazı ile güneşin batışı arasındaki zaman nisbetindedir. Tevrat, Tevrat ehline verilmiş ve onunla ancak öğle vaktine kadar amel etmişler, sonra aciz kalmışlardır. Bu sebeple onlara birer (ölçü sevap) verilmiştir. İncil, İncil ehline verilmiş ve onunla ancak ikinci vaktine kadar amel etmişler, sonra aciz kalmışlardır. Bu sebepten onlara birer (ölçü sevap) verilmiştir. Sonra size Kuran verildi. Onunla güneşin batışına kadar amel ettiniz. Bu sebepten size ikişer (ölçü sevap) verildi. Bunun üzerine Tevrat ve İncil ehli dediler ki: Rabbimiz, bunlar daha az amel ettikleri halde daha çok sevaba nail oldular. Allah Teala onlara şöyle hitap etti: Sevabınızdan ötürü size zulüm mü ettim? Hayır dediler. Allah Teala şöyle dedi: Bu benim fazlım ve keremimdir. Onu dilediğime veririm (Buhari, I: 139, VIII: 191, 211). Ebu Hureyre Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir: "Müminin misali rüzgârla sağa sola eğilip kalkan, rüzgârın kesilmesiyle de hareketsiz kalan bir ot gibidir. Müminde böyledir. Bela karşısında bocalar" (Buhari, VII: 2, VIII: 191; Müslim, Münafikin: 58-60). Muaviye İbn Ebi Süfyan Hz. Peygamber'den işittiği şu hadisi rivayet etmiştir: "Allah bir kimse için hayır murat ederse onu dinde fakih kılar. Ben sadece taksim ediciyim. Veren ise Allah'tır" (Buhari, VIII: 149; Müslim, İman: 175). Ebu Hureyre rivayet etmiştir. Cennet ve cehennem birbirleriyle münakaşaya girerler. Cehennem der ki: Bana büyüklenenler girer. Cennet de şöyle der: Bana miskin ve zayıf olanlar girer. Allah Teala cennete hitap eder ve der ki: "Sen benim rahmetimsin, seninle dilediğim kimseye rahmet ederim. Cehenneme de şöyle der: Sen benim azabımsın, seninle dilediğim kimseye azap ederim. Her ikiniz de dolacaksınız" (Buhari, VI: 48; Müslim, Cennet: 13-15). Ebu Hureyre Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir: "Hiç biriniz işinizin ehemmiyetini artırmak ve olmasını sağlamak için Allah'ım dilersen bana mağfiret et yahut dilersen bana rahmet et, dilersen bana rızkını ver demesin. O, dilediğini yapar. O'nun için zorlama yoktur" (Buhari, VII: 153, VIII: 190; Müslim, Zikir: 7-9). Bu hadisinde Hz. Muhammed, (s.a.v) Allah'ın iradesinin mutlak olduğunu, zorunluluk altında olmadığını ifade ediyor. Aynı zamanda bu hadis, insanın da cebir altında olduğunu göstermiyor.

Abdullah Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir. “Bir kimse anasının karnında kırk gün kaldıktan sonra kan pıhtısı haline gelir. Sonra et ve kemik oluşur. Bundan sonra Allah bir melek gönderir. Bu meleğe şu dört emir verilmiştir: Doğacak olan insanın rızkı, eceli, asi veya itaatkar olacağı. Buna göre Allah’a yemin ederim ki içinizden biri veya bir kimse, cehennem ehlinin işini işler, öyle ki cehenneme girmesine bir kulaçlık mesafe kalır. Fakat kitap (burada alın yazısı veya kader anlaşılabilir) öne geçer. Cennet ehline yaraşır bir iş işler ve cennete girer. Bir başkası cennet ehlinin işini işler, cennete girmesine bir iki kulaçlık bir mesafe kalır. Fakat kitap öne geçer ve bu kimse cehennem ehline yaraşır bir iş işleyerek cehenneme girer” (Buhari, VII: 210; Müslim, Kader: 1-5). Bu hadiste insanın yaratılış merhaleleri anlatılmaktadır. İnsanın ecelinin, rızkının, isyankâr veya itaatkâr olacağının meleğe yazılmasının emredilmesi, Allah’ın olmuşu ve olacağı bilmesinden dolayıdır. Bu insanın cebir altında olduğu anlamına gelmez. Allah’ın olmuş ve olacağı bilmesi insanın irade hürriyetine engel değildir. Hadisin sonunda insanın cennete veya cehenneme gitmesinde insanın fiillerinin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Ebu Hureyre rivayet etmiştir: “Âdem (a.s), Musa (a.s) ile yaptığı münakaşada galip gelmiştir. Musa ona demiş ki: Sen Allah’ın kendi eliyle yarattığı, kendinden sana ruh verdiği ve melekleri de sana secde ettirdiği halde bizi ve kendini cennetten niçin çıkarttın? Âdem ona şu cevabı verdi: Allah’ın konuştuğu ve Tevrat’ı yazdığı Musa değil misin? Bu kitapta ben yaratılmadan kaç sene önce Âdem’in Rabbine isyan ettiği hususunda bir yazı bulursun? Musa’nın kırk sene demesiyle Âdem’in delili Musa’ya galebe çaldı” (Buhari, VIII: 203; Müslim, Kader: 13-15). Ali İbn Ebi Talip’ten rivayet edilmiştir: Baki mezarlığında bir cenazede idik. Oraya Hz. Peygamber’de geldi ve bir yere oturdu. Biz de etrafında bulunuyorduk. Hz. Peygamber elindeki bir sopayı yere vurarak başını kaldırdı ve şöyle dedi: İçinizde hiçbir nefis yoktur ki cennet veya cehennemdeki yeri, asi veya itaatkâr olduğu yazılmış olmasın. Topluluktan bir zat şöyle dedi: Ey Allah’ın elçisi, bu yazımız üzerinde durmayalım mı? Ameli terk edelim mi? Nasıl olsa bizim saadet ehlinde olanlarımız saadete, şekavet ehlinde olanlarımız şekavete yönelecek? Hz. Peygamber ona şu cevabı verdi: Amel ediniz. Herkes (ameline göre) müyesserdir. Şekavet ehli şekavete müyesserdir. (yani şekavet kendileri için kolaylaştırılmıştır) Saadet ehli de saadete müyesserdir. Hz. Peygamber bunları söyledikte sonra şu ayeti okumuştur: ‘Artık kim verir ve sakınırsa en güzeli de tasdik

ederse, biz de onu en kolay hazırlarız.(onda başarılı kılarız) Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa biz de onu en zora hazırlarız (92/5-10). (Buhari, II: 99, VI: 85; Müslim, kader: 6-7) Bu hadiste de insanın cennete veya cehenneme gitmesinde fiillerinin önemli olduğu anlatılmıştır.

Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadise göre Kureyş müşrikleri Hz. Peygamber'e gelerek kader meselesinde onunla münakaşaya girişmişlerdir. Bu hâdise üzerine şu ayet nazil olmuştur: "O gün yüzüstü ateşe sürüklendiklerinde cehennem elemi tadın denir. Biz her şeyi bir kadere göre yarattık" (54/48-49) (Müslim, Kader: 19).

Ebu Hureyre rivayet etmiştir: Kuvvetli mümin zayıf müminden daha hayırlı ve Allah için daha sevgilidir. Hepsinde de hayır vardır. Sana faydası olan şeyin peşine düş. Allah'a güven, acizlik gösterme. Eğer bir musibet gelirse şöyle yapsaydım şu olurdu deme, lakin Allah'ın kaderi, O dilediğini yapar de (Müslim, Kader: 34). Bu hadisleriyle Hz. Peygamber, kati ve açık ifadelerle kaderi ispat etmiş ve Müslümanların ona inanmaları gerektiğini ortaya koymuştur (Koçyiğit, 1989: 155). İnsanların fiilleri Allah'ın ilmi gereği değil de, Allah insanların öyle işleyeceklerini bildiği için meydana gelmektedir. Allah'ın insanların ne yapacaklarını bilmesinin fiiller üzerinde herhangi bir etkisi yoktur (Harputi, 1335: 245-256). Hadislerde üzerinde durulması gereken nokta hadislerin yalnız kaderi ispat eden konularda gelmesi, fakat insanın fiil ve hareketlerinde hür, kendi fiillerinin yaratıcısı olduğu görüşüne hemen hemen hiç temas etmemesidir (Koçyiğit, 1989: 155).

BÖLÜM 2: İSLAMDA KADER ANLAYIŞLARI

2.1. Kader ve İnsan Hürriyeti

Allah Teala insanı yer yüzünde halife olarak yaratmıştır (2/30, 6/165). Buna göre insan Allah'ın kulu ve kölesi değil, kulu ve halifesidir. İnsanın Allah'a itaati mecburi bir itaat değil, insanın Allah'a itaati kendi iradesiyedir. Çünkü Allah Teala insanı akıl ve irade sahibi bir varlık olarak yaratmıştır. İnsan emaneti yüklenerek (33/72) Allah katında sorumlu bir varlık olmuştur. İnsanın yaptıklarından hesaba çekilip (17/14, 21/47, 40/17) mükâfat veya ceza (4/173) görecektir olması onun irade sahibi bir varlık olmasını gerektirir. Bununla birlikte insan tam olarak irade hürriyetine sahip mi değil mi? Eğer insan irade hürriyetine sahipse, bu hürriyetin sınırları nerede başlar nerede biter, tüm bu hususlar ilk dönemlerden itibaren tartışılmaya başlanmıştır. İnsanın irade hürriyetiyle yakından ilişkisi bulunan kaza ve kader meselesi, kelamın en zor problemlerinden biridir. Bu zorluk meselenin kendi yapısından yani bir yönüyle ilahi irade, bir yönüyle de me'âd ile yakından alakalı oluşundan ileri gelmektedir (Sarioğlu, 2006: 258).

Kader problemi aslında Allah'ın sonsuz kudreti, mutlak iradesi ve olayları meydana gelmeden bilmesi anlamındaki sınırsız ilmi ve onun ihtiyari fiilleri ile bağlantılı olan insanın kudret ve iradesi arasındaki münasebetle ilgili bir konudur (Özervarlı, 2008: 139). Davranışlarıyla ilgili olarak insanın hürriyet alanı ne kadardır, daha doğrusu böyle bir davranış hürriyeti var mıdır, yok mudur? Sorumluluklarının tahakkuku açısından bulunması gerektiği, en azından bir şuur halinde hissedilen bu hürriyetin sınırı nedir? İnsan için mutlak anlamda bir hürriyetten bahsedilebilir mi, edilemez mi? Varlığıyla birlikte, sahip olduğu tüm imkânları da kendisine borçlu olduğu yaratıcısı, yoktan var edicisi Allah'ın mutlak kudret ve iradesi karşısında bu hürriyetin etkinliği ve rolü ne kadardır? Şayet böyle bir hürriyetten bahsedilmeyecekse o vakit insanın sorumluluğu ve bu sorumluluğun anlamı ne olacaktır? (Özler, 2010: 9) Bu ve benzeri problemler insanların akıllarını karıştıran ve insanları düşünmeye sevk eden sorulardır. Bu ve benzeri sorular insan hürriyeti tartışmalarının çıkış noktasını oluşturmaktadır.

İnsan hürriyeti konusundaki tartışmaların düğümlendiği nokta Allah'ın mutlak iradesiyle insanın sorumluluğunun nasıl açıklanacağıdır. Bu konuyla ilgili olarak

insanın iradesini tamamen yok sayan ifrat derecesinde görüşler olduğu gibi, insanı kendi fiilinin yaratıcısı kabul eden tefrit derecesinde görüşler de mevcuttur. Acaba Allah Teala Kuran'da kendi mutlak iradesini ve insanın sorumluluğunu nasıl anlatmaktadır? Bu sorulara Kuran'dan cevaplar arayalım.

Sözlükte “istemek, dilemek” anlamına gelen irade, terim olarak “nefsin yapılması gerektiğine hükmettiği bir işi, bir amacı gerçekleştirmeyi istemesi, ona yönelmesi” veya “canlıyı, kendisinden değişik mahiyetteki fiillerin doğmasını sağlayacak bir duruma getiren nitelik” yahut “bir fayda elde etme inancının ardından doğan eğilim” gibi değişik şekillerde tanımlanmıştır. (Çağrı, Hökelekli, 2000: 22: 380). Bir şeyi yumuşaklıkla aramak, elde etmek için gidip gelmek, fikren dolaşıp bakmak anlamında olan “rvd” kökünden türemiştir (Atay, 2002: 49). Kuran'ı kerim'de irade kavramı Allah'a ve insana nispet edilerek 139 yerde geçmektedir (Abdülbaki, rvd mad.).

Allah, fiilleri yaratmıştır (Nesefi, 2003: 310). Bununla ilgili olarak Kuran'da Allah Teala kendisini tek yaratıcı, mutlak irade sahibi, dilediğini dilediği zaman yapan zat olarak tanıtmaktadır. Çünkü yaratma ulûhiyetin temel niteliğidir. Yaratma sadece Allah Teala'ya mahsustur. O'ndan başka ilah yoktur. İnsanı, yeri, gökleri ve canlıların fiillerini de yaratan Allah Teala'dır. Allah Teala Kuran'da şöyle buyurmaktadır: “Allah dilediğini yapar” (2/253, 11/107, 22/14, 85/16). “Yaratan rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı” (96/1-2). “Allah yerin ve göğün” (2/107, 3/189, 5/17, 18, 40, 120; 6/73, 7/158, 57/2), “ve tüm varlığın gerçek sahip ve malikidir. Mülk O'na aittir” (3/26). “Yerde ve gökte olan her şey O'na boyun eğmiştir” (3/83). “Mülkün gerçek sahibi olarak Allah, mülkünde dilediği şekilde hareket eder, çünkü mülkünde ortağı yoktur” (17/111, 25/2). “Bunun için hükmetmek” (28/70), “yaratmak ve emretmek O'na aittir” (7/54). “O, dilediğini yapar ve yaratır” (3/47, 28/68). “Her şeyin” (6/101, 13/16, 25/2, 39/62, 40/62, 67/14), “insanın ve yaptıklarının yaratıcısı O'dur” (37/96). “O'ndan başka yaratıcı yoktur” (31/11, 35/3). “Allah bütün âlemin yaratıcısıdır. Göklere ve yere” (14/19), “güneşe ve aya, gündüze ve geceye” (14/37), “dağlara ve nehirlerle” (13/3), “ağaçlara, meyvelere, tanelere, bitkilere” (55/10-12), “ve her çeşit canlıya” (24/45), “varıncaya kadar, hepsini yaratan Allah'tır. Kısaca O, her şeyin yaratıcısıdır” (6/102). “Ant olsun ki onlara gökleri ve yeri kim yarattı diye sorsan mutlaka Allah derler” (31/25).

Kuran'a göre yaratılışın kaynağı Allah'tır ve varlık, insana Allah'ın bir lütfüdür. Allah ile insan arasında yaratıcı ve yaratılmış münasebeti vardır. Allah insana oluş ve varlığını veren zattır. İnsan da Allah'ın yaratıklarından biri ve en önemlisidir. Kuran insana yaratılmışların en şerefli nazarıyla bakmıştır (17/70). Allah, Kur'an'da insanı en güzel bir biçimde yarattığını belirtmiştir (95/4). Kuran baştanbaşa yaratma düşüncesiyle ve Allah'ın yaratışına hayranlık duygularıyla doludur (Izutsu, 1975: 114). Allah mülkün tek sahibi olarak mülkünde dilediği gibi tasarruf sahibidir. Allah yaptığından sorumlu tutulamaz (21/23). Bu ayeti kerimeler Allah'ın iradesinde, yaratmasında tek olduğunu bildirmektedir. İyi, kötü, hayır, şer her şeyi Allah yaratmaktadır. Hayrı da şerri de Allah yaratmakla beraber, Allah'ın rızası hayrın gerçekleşmesi doğrudur (19/76, 39/7, krş:4/79).

Kur'an'da cebri ifade eden ayetler de vardır. Mesela “(Habibim) onları (insanları) hidayete erdirmek senin üstüne borç değil. Ancak, Allah hidayeti kime dilerse ona verir” (2/213). “Şüphesiz ki Allah dilediğine doğru yolu gösterir” (2/213). “Allah kimi dilerse onu şaşırır, kimi de dilerse onu doğru yola koyar” (6/39). “Eğer Allah sizi azdırmak istemişse, ben size öğüt vermek istesem de nasihatim size fayda vermez. Çünkü o sizin rabbinizdir ve (nihayet) O'na döndürüleceksiniz” (11/34). “Allah kimi şaşırırsa artık onun için hiçbir hidayet veren yoktur” (13/33). “Allah dileseydi sizi tek ümmet yapardı, fakat O dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir” (16/93). “Allah dilediği kimseyi doğru yola sevk eder” (22/16, 24/46). “Eğer biz dileseydik herkesi elbette hidayete erdirirdik” (32/13). “Allah kimi saptırırsa bundan sonra onun hiçbir hamisi yoktur” (42/44). “Allah kimi sapıklıkta bırakırsa ona hiçbir yol yoktur” (42/46). “Hevasını (kötü duygularını) tanrı edinen Allah'ın bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ ibret almayacak mısınız?” (45/23), “Sizler ancak Rabbinizin dilemesi bir şeyi dilemenize izin vermesi sayesinde (o şeyi) dileyebilirsiniz” (76/30, 81/29). Bu ayetlere ilaveten Kuran'da cebri ifade eden başka ayetler de vardır (4/83, 6/35, 107, 149; 10/25, 13/27, 16/9, 37; 17/97, 18/17, 30/29). Bu ayetler den Allah'ın yaratmada tek oluşuna ve mutlak iradesine bağlı olarak insanın fiillerinde hiçbir irade ve etkisinin olmadığı düşüncesi oluşmaktadır.

Bunun yanında Kuran'da insanın fiillerinde irade sahibi ve hür olduğunu ifade eden ayetler de bulunmaktadır. Bu ayetlerden örnek olarak şu ayetleri söyleyebiliriz: “Hayır! Kim bir kötülük eder de kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar. İman edip yararlı iş yapanlara gelince onlar da cennetliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar” (2/81, 82). “ Kim imanı küfre değişirse, şüphesiz dosdoğru yoldan sapmış olur” (2/108). “Şüphesiz Allah yapacağınız her hayrı bilir” (2/215). “Allah’a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının” (2/281). “Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir” (2/286). “Kim bir günah kazanırsa, onu ancak kendi aleyhine kazanmış olur” (4/111). “Ey insanlar! Resul size rabbinizden gerçeği getirdi (bunda şüphe yoktur), şu halde kendi iyiliğinize olarak (ona) iman edin. Eğer inkâr ederseniz, göklerde ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır. (O'nun sizin inanmanıza ihtiyacı yoktur). Allah geniş ilim ve hikmet sahibidir (4/170). “Tam aksine küfürleri sebebiyle Allah o kalpler üzerine mühür vurmuştur” (4/155). “Artık kazanmakta olduklarının cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar” (9/82). “Kazanmakta olduklarına (kötü işlerine) karşılık ceza olarak varacakları yer cehennemdir” (9/95). “Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur. Kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur” (17/15). “Ve de ki: Hak, rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin” (18/29). “Artık kim doğru yola gelirse, yalnız kendisi için gelmiş olur; kim de saparsa ona de ki: Ben sadece uyarıcılardanım” (27/92). “Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez” (32/17). “Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir. Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedi kalacaklardır” (46/13-14). “Yaptıklarına karşılık olarak verilir” (56/24). “Sizi yaratan O'dur. Böyle iken kiminiz kâfir, kiminiz mümindir. Allah yaptıklarınızı görendir” (64/2). “Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör” (76/3). “(Resulüm) Şüphesiz biz bu Kitap'ı sana, insanlar için hak olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir; kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde vekil değilsin” (39/41). Bu ayetler insanın iradesinde hür olduğunu ifade etmektedir. Bu ayetlerden başka Kuran'da insanın fiillerinde cebir altında olduğunu ve

insanın fiillerinde hür olduğunu birlikte ifade eden ayetler de bulunmaktadır. “Allah dileseydi hepinizi bir tek ümmet kılarđı; fakat O, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Yaptıklarınızdan mutlaka sorumlu tutulacaksınız” (16/93). Ayette yer alan “Kimi dilerse onu sapıklıkta bırakır, kimi de dilerse onu hidayete iletir,” ifadesi cebir anlamını taşıırken; “Yaptığınız işlerden elbette mesul olacaksınız” ifadesi ise insanın sorumlu tutulacağı, hür iradesiyle yaptığı fiilleri bulunduğunu ifade eder (Özler, 2010: 48). Çünkü insanın sorumlu olabilmesi için, hür iradeye ve fiilini yapabilecek güce sahip olması gerekir. Aksi halde, Allah kuluna bir şeyi zorla yaptırmış ve ondan sonra da onu mesul tutmuş olur ki, bu zulümdür (Özler, 2010: 48). Allah kullarına zulmetmez (3/108, 40/30, 31).

Kuran’da cebri ve insan hürriyetini ifade eden ayetleri birlikte değerlendirmek gerekir. Çünkü cebri ve insan hürriyetini ifade eden ayetleri ayrı değerlendirdiğimizde, ya cebri düşünce yanlışına veya insanın bağımsızlığı yanlışına düşebiliriz. Bu yanlışa düşmemek için ilgili ayetleri Kuran’ın bütünlüğü içerisinde değerlendirmek gerekir. İlgili ayetleri Kuran’ın bütünlüğü içerisinde değerlendirdiğimiz zaman, cebri ifade eden ayetler, Allah’ın sonsuz kudretini ve iradesini belirtir. İnsan hürriyetini ifade eden ayetler ise Allah’ın sonsuz kudretinin içinde insanın sorumlu olabileceği kadar iradesi ve kudretinin bulunduğunu ifade eder. Yani Kuran insana bir hareket serbestisi tanımakta ve neticesinden onu sorumlu tutmaktadır (Özler, 2010: 50). Kuran’a göre insanın sorumluluğu ve gücü de olsa insan, Allah’ın hükümler alanının dışında değildir. Allah dilediği anda olaylara müdahale eder, dilediği anda dilediğini yapar. İnsan kendisini bağımsız olarak düşünüp, kendini hiçbir zaman Allah’tan ayrı düşünmemelidir. Çünkü insanın fiillerindeki iradesi ve kudreti Allah’ın sonsuz iradesi ve kudreti içindedir. İnsanın mutlak anlamda bağımsız olduğu söylenemez. Çünkü insan da Allah tarafından yaratılmış bir varlıktır. İnsanın iradesi mutlak olmayıp, gücü sınırlıdır. Bununla birlikte insan, fiillerinde zorlama altında olmadığının farkındadır. İnsan kendisinin belli bir iradeye ve güce sahip olduğunun farkındadır. Zaten insan, vicdanen kendisinin hayırla şer arasını ayırabilme gücüne sahip, akıllı, aynı zamanda istediğini yapmada hür ve serbest bir varlık olduğunun farkında ve şuurundadır (Adam, 2009: 211).

Kuran, Allah'ın mutlak irade ve sonsuz kudret sahibi olarak tek yaratıcı olduğunu ifade etmekle birlikte insanın, belli bir iradeye ve sınırlı bir güce sahip olarak fiillerinde sorumlu bir varlık olduğunu kabul etmektedir. Yani Kuran'da, Allah'ın hükümlerinden doğan zorunluluk ile ancak hürriyetle mümkün olabilecek insanın sorumluluğu açıkça belirtilmiştir ve bunda hiçbir çelişki yoktur (Garaudy, 1990: 134).

Kulun fiilinde hür olması demek, hürriyetine inanması, fiili yaparken herhangi bir baskı altında olmadığını kabul etmesi ve bu bilinç içerisinde bulunması demektir. İşte bu bilinç hali, insanın özgürlüğünün ve özgürce seçip işlediği fiillerdeki sorumluluğunun dayanağını oluşturur (Kılavuz, 2007: 153). İnsanın sorumlu tutulmasının dayanağı, yapabileceği bir şeyle yükümlü sayılmasıdır (Atay, 2002: 102). İnsanın fiilindeki sorumluluğunu gerektiren, onun fiili tercih etmesidir. Çeşitli fiiller arasında seçip beğendiği tarafa yönelip kesin kararlı olarak yaptığı her fiilden insan sorumlu olmaktadır (Aydın, 1998: 134). İnsan, fiili seçer ve tercih eder. Allah da insanın seçimine ve tercihine göre fiili yaratır. Allah'ın kendisine vermiş olduğu irade ve ihtiyar ile herhangi bir işi yapıp yapmamakta hür olan ve seçme serbestisi bulunan insan, işlediğinden sorumlu olacaktır (Kılavuz, 2007: 156-157).

Allah tek yaratıcı ve dilediğini yapan bir varlık olarak mutlak iradesini insanın tercihi doğrultusunda yapmak zorunda değildir. Fakat Allah adaleti ve hikmeti gereği olarak mutlak iradesiyle bütün varlıkları kapsayan ve bağlayıcı olan sünnetullah ve âdetullah denilen kurallar koyarak insanların fiillerini onların tercihlerine göre yaratmaktadır. Mucize vb. olağanüstülükler dışında sünnetullahını bozup değiştirmemiş, her meydana gelen olayı belli sebeplere, dolayısıyla kulların fiillerinin yaratılmasını yine kulların seçim ve belirlemelerine bağlamış, bu seçim doğrultusunda fiilleri yaratmıştır (Kılavuz, 2007: 157). İrade hürriyeti konusunda Cebriye'nin görüşü insana irade hürriyeti tanımama şeklindedir (Gölcük, 1997: 98). Cebriye'ye göre, kulun hiçbir fiili ve fiil kudreti söz konusu değildir (Şehristani, 2001: 1-2: 97).

Eş'ariler'e göre, insanın, ihtiyari veya zorunlu, taat ve masiyet, hayır ve şer cinsinden tüm fiilleri Allah tarafından yaratılmaktadır. Bu fiillerde insanın irade ve kudretinin bir tesiri yoktur (Özler, 2010: 71). İnsanın fiillerindeki rolü, Allah tarafından yaratılan bu fiilleri insanın kesbinden ibarettir. Kaderiye, kulların kendi fiillerini yaratmaya kudreti bulunduğunu kabul etmektedir (Adam, 2009: 73).

Kader ve insan hürriyeti konusunda orta yolu izleyen Mâtürîdî'ye göre Allah mahlûkatı kudretiyle yaratmış, nesnelere dilediği gibi var etmiştir (Mâtürîdî, 2005: 351). Yine Mâtürîdîlere göre, hayır, şer, iyi ve kötü her şey Allah'ın iradesiyle olmaktadır (Sabuni, 2005: 71). İhtiyari fiillerin yüce Allah'a da izafe edilişi onların kullara aidiyetini ortadan kaldırmaz. Fiiller mahiyetleri itibariyle Allah tarafından yaratılmaları ve bir zamanlar yokken O'nun tarafından icat edilmeleri açısından Allah'a, kesp edilmeleri ve işlenmeleri açısından da insanlara aittir (Mâtürîdî, 2005: 358-359). Burada Mâtürîdî insana sorumluluk alanı vermektedir. Herkes kendisini yaptıklarında hür, fail ve kasip olarak hisseder. Kul, Allah'ın kendisini muktedir kılmasıyla güç yetirir hale gelebilir. O, hiçbir zaman kudreti olmayan birinin muktedir kılmasıyla güç kullanabilir bir duruma gelemez (Mâtürîdî, 2005: 360-375). Burada Mâtürîdî'nin kaynağı insan fitratıdır. İnsanın akliselimine ve fitratına dayanarak bu neticeye ulaşmaktadır. Biz buna yaratılış mantığı da diyebiliriz (Yazıcıoğlu, 1988: 101).

Fiilin Allah tarafından yaratılmış olması, insana bir mecburiyet yüklemeyi. Fiilinde hür olduğuna göre, Allah'ın yarattığı o fiili ister yapar, ister yapmaz. Hür iradesini yapma yönünde kullanınca o fiili kesp etmiş olur (Yazıcıoğlu, 1988: 59). Kuran'da bir tarafta fiillerin kader ve kaza çerçevesinde meydana geldiğini, diğer tarafta da Allah'ın insanı sorumlu tuttuğunu ifade eden ayetlerin bulunması bir çelişki meydana getirmez. Burada Allah, insan hayatına bir denge getirmekte ve insanı ahlaki yönden ruhen eğitmektedir. İnsan, Allah'ın kendisine olan lütufları karşısında bazen haddini aşarak 'ben yaptım' gibi sözlerle her şeyi kendi sınırlı kudret ve ilmine mal edebilir. İşte bu noktada her şeyi Allah'ın yarattığı hatırlanırsa, kişi gururdan kurtulur. Diğer taraftan insan her şeyi Allah'ın yaratmasına vererek 'madem beni de, yaptıklarımı da Allah yarattı ve O dilemedikçe ben dileyemem. Öyleyse yaptıklarımın dolayı niye günahkâr ve mesul olayım' diyerek kendini sorumsuz ve başboş kabul ederek cebri bir düşünceye gidebilir. İşte bu noktada insanın iradesinin bulunduğu, yaptığı şeyleri iradesi ile meydana getirdiği hatırlanarak, dengeli düşünmesinin amaçlanmış olduğu düşünülebilir (Adam, 2009: 211).

Kader, olgu ve olayların bütünüyle Allah'ın koyduğu ölçüye göre işlemesidir. Bu ölçüye insanın müdahale etme şansı yoktur. İnsanın müdahalesi kendisine çizilen

kader sınırı ile belirlenmiştir. İnsan o sınırlar içerisinde özgürdür ancak bu özgürlüğünü kullanması da yine ilahi iradeye bağlıdır (Karadaş, 2009: 28).

Kader ve insan hürriyeti konusunda Allah'ın hâkimiyetinin ve iradesinin mutlak olduğu esası diğer delilleri geçersiz kılmaktadır. Çünkü mutlak kudret sahibi, her şeyi bilen bir tek Allah inancı kabul edildikten sonra, âlemde bazı şeylerin O'ndan, O'nun hâkimiyetinden dışarıda olup bittiğini iddia etmek imkânsızdır (Keskin, 1997: 199). Kader ve insan hürriyeti konusu sadece akli düşünmeyle çözülecek ve bir sonuca varılacak bir konu değildir. Allah'ın ilim, irade ve kudret sıfatlarıyla bağlantılı olarak imani bir konudur.

2.2. Kelam Ekollerinin Kader Anlayışları

Kader ve kulların fiillerinde ihtiyarı konusunda başlıca dört ekol vardır. Bunlardan ilk ortaya çıkan mezhep kaderiyedir (Adam, 2009: 73). Mu'tezile, kaderiyeden addedilir (Koçyiğit, 1989: 62). Onlar görüşlerinde aşırı giderek kulun, Allah'ın iradesinden bağımsız bir iradesi olduğunu ve insanın tüm fiillerinin yine insana ait olduğunu öne sürdüler (Zehra, ts: 119). Öte yandan Cebriye, kaderiye'ye tepki olarak ortaya çıkmış bir mezheptir (Adam, 2009: 77). Onlar da, görüşlerinde aşırı giderek insanın yaptığı işlerde iradesi olmadığını ileri sürdüler (Zehra, ts: 119). Bu iki aşırı görüş karşısında orta yolu benimseyen iki ekol ortaya çıkmıştır. Ehl-i sünnet mezhebinin kolları olan Eş'arîler ile Mâtürîdîler'dir. Bunlar kulun fiilinin yaratıcısı olmadığını fakat kulun fiilinde ihtiyarı ve kesbi bulunduğu görüşünü benimsemişlerdir. Bu iki ekol arasında da küçük ve ayrıntıya dayanan farklılıklar bulunmaktadır.

Bu itikadî mezheplerin kader konusundaki görüşleri şöyle özetlenebilir:

2.2.1. Mu'tezile'nin Kader Anlayışı

Hulefa-i Raşidin devrinin sonlarında ve Emevi devrinde, bazı Müslümanlar, kaza ve kader meselesi üzerinde tartışmalara girişmişler ve bir grup iddialarında ifrata vararak Allah'ın iradesi dışında insan için ayrı bir iradenin varlığını ispata çalışmışlardır (Koçyiğit, 1989: 61). Kulların kendi fiillerini yaratmaya kudreti bulunduğunu kabul etmelerinden dolayı kaderiye ismini almışlardır (Adam, 2009: 73). Kaderiye bidati, ilk bidati ilmiye idi (İzmirli, 1981: 81). Kaderi'nin anlamı, kaderi, Allah'a değil de kendisine nispet eden kimse demektir. Buna göre insan, kendisinin yaratıcısından

bağımsız olarak, fiillerinin takdir edicisidir (Biçer, 2010: 88). Kaderiye, insanın tam bir ihtiyar sahibi olduğunu, kendine mahsus bir kudret ve iradesi bulunduğunu, dolayısıyla yaptığı işlerin bizzat yaratıcısı olduğunu iddia etmişlerdir (Aydın, ts: 216). İçlerinden, daha da aşırı giderek, ilim ve takdir anlamında Allah'ın bir kaderi bulunmadığını iddia edenler olmuştur. Bu konuda “iş, o anda olur” demişlerdir. Bu düşünceyi, insanın fiillerini, Allah'ın sonsuz ilim ve kudretinin dışına çıkarabilmek için ortaya koymuşlardır (Zehra, ts: 119). Kaderiyenin ortak düşüncesi ya da bütün kadercilerin kabul ettiği en genel görüş, kaderi inkâr etmek, yani kader diye bir şeyin olmadığını savunmaktır (Kubat, 2010: 94).

Mecusiler, Allah takdir etmediği halde, şeytanın kötülükler gücü yetirdiğini söyleyerek kâfir olmuşlardır. Kaderiler de, kâfirlerin küfre güç yetirebileceklerini kabul ederek Mecusileri geçmişlerdir. Zira onlar, Allah takdir etmediği halde, şeytanın şerre kadir olduğunu söylemektedirler (Biçer, 2010: 88). Hz. Muhammed (s.a.v) onlar hakkında şöyle buyurmuştur: İbn Ömer (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): “Kaderiye (fırkası mensupları) bu ümmetin Mecusileridir. Eğer (onlar) hastalanırlarsa ziyaret etmeyiniz, ölürlerse cenazelerinde bulunmayınız” buyurmuştur (Ebu Davut, Sünnet: 17). “Ümmetimden iki grup vardır ki onların İslam'dan hiçbir payları yoktur; Mürcie ve Kaderiye” (İbn Mâce, Mukaddime: 10). Zira Kaderiye, Mecusilerle aynı düşünmektedir (Biçer, 2010: 88). Bu hadisler bir yandan Kaderiye'nin çok tehlikeli bir mezhep olduğunu, diğer yandan onların Mecusi'ler gibi iki ilah inancına yer verdiklerine işaret etmektedir. Mecusiler, nur ve zulmet yanında insanı da fiillerinde irade ve kudret sahibi görmek suretiyle ilah derecesine yükseltme durumundadırlar (Gölcük,1992: 41). Aslında Kaderiye'nin kabul ettiği mutlak hürriyet fikri, gizli ve açık bütün günahları işleyip, kaderi bahane gösteren Emevi idarecilerine karşı kuvvetli bir tepkinin ifadesidir (Adam, 2009: 73). Bu görüşün ortaya çıkması da siyasal ve toplumsal olayların kader inancını etkileyip şekillendirdiğini, aynı zamanda kader inancının da siyasal ve toplumsal olayları etkilediğini göstermektedir. Bu da dini inançların toplumsal olaylarla çift yönlü olarak etkileşim içinde olduklarını göstermektedir. Mu'tezile de Kaderiye ile aynı görüştedir. Ancak Mu'tezile, kelim ilminde başka meselelerle de tanınır. Kader ve kulların fiilleri konusu, onların ilgilendikleri meselelerden biri olmuştur. Bu yüzden Mu'tezile kendi başına bir mezhep sayılmış ve kaderiye'den ayrılmıştır (Zehra, ts: 119).

Mu'tezile, Cebriye'nin eli, kolu bağlı insan anlayışına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Adam, 2009: 78). Buna rağmen Mu'tezile, Kaderiye'nin ve Cebriye'nin etkisinden kurtulamamıştır. Çünkü Mu'tezile, kul için ayrı bir kudret kabul ederek kaderi inkâr etmede Kaderiye'ye, sıfatları kabul etmeyerek ve Kuran'ın mahlûk olduğunu söyleyerek de Cebriye'ye muvafakat etmiştir (Adam, 2009: 79). Mu'tezile'ye göre kul, fiilinin failidir. Bu bağlamda kul, kendi fiilini yalnızca kendi kudretiyle meydana getirir (Taftazani, 2001: 164, 181). Çünkü kul, kudret, irade ve ihtiyar sahibidir. Izdırari olmayan fiillerinin yaratıcısıdır. Ancak bu gibi işleri Allah'ın kendisinde yarattığı kudret ile yaratır (Aydın, ts: 217). Fakat Mu'tezilede bu konuda görüş birliği yoktur. Çünkü Mu'tezileden Muammer, kudretin Yüce Allah'ın değil, ona güç yetiren cismin fiili olduğunu ileri sürmüştür. Onlardan el-Asamm, kudretin varlığını nefyeder; çünkü o, bütün arazları nefyeder (Bağdadi, 2008: 84).

Mu'tezile, Allah'ın, küfrü, günahları ve başkasının fiillerinden hiçbir şey yaratmadığı hususunda fikir birliği etmiştir. Allah, kâfiri kâfir olmadan yaratmıştır. O, sonradan kâfir olmuştur. Mümin de böyledir (Eş'ari, 2005: 198-199). Mu'tezile, Allah'ın ancak iyiyi dilediğini, kötüyü irade etmediğini söylemektedir. Çünkü kötüyü dilemek bizzat kötülüktür. Allah'tan böyle bir şeyin sadır olması düşünülemez. O halde, Allah'ın iradesi zatıyla kaim olmayıp hadistir (Gölcük, Toprak, 1996: 263). Mu'tezile'nin adl esasının temelini oluşturan kader anlayışı, insanın kendi fiillerini ortaya koyma hususunda tamamen hür olduğu anlamına gelir (Fığlalı, 2008: 574). İrade hürriyeti bulunmayan bir insanın Allah tarafından sorumlu tutulması O'nun adalet ve hikmetiyle bağdaşmaz (Çelebi, 2006: 31: 396). Mu'tezile, bu prensip ile "Kul, kendi fiillerinde özgür değildir." Diyen Cebriye'ye karşı çıkmıştır (Zehra, ts: 138). Zira kulun fiili ilahi irade ile vuku bulsaydı kul o fiili cebir altında yapmış olurdu. Bu takdirde o fiilden dolayı ceza görmesi zulüm kabul edilirdi (Topaloğlu, 1996: 175). Netice olarak diyebiliriz ki, kaderin nefyi ve insan irade ve hürriyetinin ispatı, Mu'tezile nazarında adl-i ilahi iktizasındandır ve Allah'ın adaletini te'kid etmeye matuftur (Koçyiğit, 1989: 80).

Mu'tezile mezhebinin görüşlerini savunmak için delil olarak kullandıkları ayet-i kerimelerden bazıları şunlardır: "Herkes kazandıklarına karşı bir rehindir" (52/21). "Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir" (74/38). "Allah sizin için kolaylık ister,

zorluk istemez” (2/185). “Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin” (18/29). “Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür.” (4/123), “Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik” (7/23).

Mu'tezileye göre, kulların fiillerinin Allah'a izafe edilmesi doğru değil, fakat Allah'ın fiilleri için “Allah'ın kaza ve kaderiyedir” denilmesi caizdir. Çünkü Allah'ın fiilleri, kadir ve mürid olması itibariyle, Allah'ın zatına taalluk etmektedir (Adam, 2009: 183). Mu'tezile'ye göre insan irade sahibi hür bir faildir. Kullar, fiillerinin meydana getiricisi ve yaratıcısıdır. Kulların kendi kazançları olan fiillerinde Allah'ın bir fiil ve takdiri yoktur. Ne yaratma suretiyle ne de ortadan kaldırma suretiyle (Abdülhamid, 2011: 283). Böylece insan, Allah'ın müdahalesinden ayrı olarak fiilin yaratıcısıdır. Mu'tezile, iradeyi fiili sıfatlar arasında ele almakta ve onun hadis olduğunu kabul etmektedir. Onlara göre irade, herhangi bir mahalde kaim olmadığı gibi, tagayyür ve taaddüde de elverişli görünmektedir (Adam, 2009: 139).

Mu'tezilenin kader anlayışı, insanı hür kabul edip, irade sahibi bir varlık olarak kabul etmesidir. İnsan dilediğini yapıp, dilediğini yapmamakta serbesttir. İnsanın fiillerinde Allah'ın iradesi yoktur. Mu'tezile'nin, insanın yaptıklarında Allah'ın iradesinin olmadığını savunması ve insanı, yaptıklarında Allah'tan uzak tutmaları, Müslümanların çoğunluğu tarafından kabul edilmemiş ve bu görüşlerinden dolayı eleştirilmişlerdir.

2.2.2. Cebriye'nin Kader Anlayışı

Cebriye, Emeviler döneminde Kaderiye'ye tepki olarak ortaya çıkmış bir mezheptir (Adam, 2009: 77). Hürriyet ve irade probleminin çözümünde kullara mutlak bir hürriyet tanıyan tefviz taraftarı Kaderiye ve Mu'tezile'nin karşısında aşırı uç olarak Cebriye'nin mutlak cebir görüşü bulunmaktadır (Yeprem, 1997: 196-197). Kur'an'da cebr veya cebriye kelimeleri bulunmamaktadır. Bununla birlikte Kur'an'da cebr kökünden türeyen “cebbar” kelimesi geçmektedir. Bu kelime bir yerde Allah'a dokuz yerde de zorba insanlara isim veya sıfat olarak kullanılmıştır (Abdülbaki, cbr mad.). Kur'an'da ilâhî iradenin her şeyi kuşattığını ifade eden âyetler bulunmaktadır. Hadislerde de Allah'ın cebbar isminden ayrı olarak kadere iman ve ilâhî iradenin yaratıklar üzerindeki tesirini ifade eden açıklamalar yer almaktadır (Abdülhamid, 1993: 7: 205).

Cebriye, “insanların kendilerine has bir iradeye sahip olmadığını, zihnî ve amelî bütün fiillerinin ilâhî gücün zorlayıcı tesiriyle meydana geldiğini savunanlar” diye tanımlanabilmektedir (Abdülhamid, 1993: 7: 205). Bununla birlikte Mu'tezile ve Ehl-i Sünnet kelamcılarının Cebriye'yi farklı şekillerde tarif etmişlerdir. Mu'tezileye göre Cebriye, kullara ait fiillerin önceden belirlenmiş bir kader dâhilinde gerçekleştiğini ve bu tür fiillerin, kulun kısmî tesiri söz konusu olsa bile, ilâhî irade ve kudretten bağımsız olarak meydana gelmesinin mümkün olmadığını kabul eden grupların adıdır (Abdülhamid, 1993: 7: 205). Mu'tezile'nin bu tanımı genel olup kadere inanan ve insanın fiillerinin Allah'ın yaratmasıyla olduğunu kabul eden bütün Ehl-i Sünnet ekolleri, Cebriye mezhebinin içinde mütalaa edilmektedir. Ehl-i sünnet kelâmcularının çoğunluğuna göre ise insanların fiillerinin, kendilerinin etkisi olmaksızın ilâhî irade ve kudretin tesiriyle gerçekleştiğini, insanların gerçek anlamda fiil sahibi olmadıklarını iddia edenlere Cebriye denilir (Abdülhamid, 1993: 7: 205).

Cebriye, Allah'ın mutlak kudreti karşısında kulda hür irade ve ihtiyar bulunmadığına inanmaktadır. Zaten bu yüzden Cebriye adını almışlardır (Yeprem, 1997: 198). Cebriye, “kulun, rüzgârın kuru otun üstünde esip onu sağa sola savurması gibi, istitaati yoktur, isyan ve küfre mecburdur” demiştir (Biçer, 2010: 60). Her fiil Allah'ın mutlak kudret ve iradesiyle insandan sudur eder. İnsan bütün bu fiilleri yapmaya mecburdur. İnsanın yaptıklarında hiçbir rolü yoktur. İnsanın yaptıklarını var eden kendisi olmadığı gibi kesb edip kazanan da kendisi değildir. Çünkü insan hiçbir kudret ve iradeye sahip değildir (Aydın, ts: 214). Allah, cansız varlıkları nasıl yaratıyorsa, kulun fiillerini de aynı şekilde yaratır. Fiillerin onlara nispeti, cansızlara nispeti gibi mecazidir. “Ağaç meyve verdi”, “su aktı” fiillerinde olduğu gibi (Şehristani, 2001: 1-2: 98). Böylece Cebriye, insanın yapabilme gücünü bütünüyle inkâr etmiştir (Bağdadi, 2008: 156). Kul, bütün fiillerinde mecbur, yani cebr altındadır. Çünkü kulun kudreti, iradesi ve tercihi asla yoktur (Şehristani, 2001: 1-2: 98). İnsanların fiilleri kaderin bir sonucu olup, Allah'ın ilim ve irade sıfatlarına bağlıdır. Aksi takdirde O'nun her şeyi bilmediğini ve mülkünde irade etmediği birtakım fiillerin meydana geldiğini söylemek gerekir (Abdülhamid, 1993: 7: 207). Bu da mutlak kudret ve irade sahibi olan yaratıcı için düşünülemeyecek bir noksanlıktır.

Cebriye mezhebinin görüşlerini savunmak için delil olarak kullandıkları bazı ayet-i kerimeler şunlardır: “(Resûlüm!) Eğer Rabbin dileyseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın? Allah’ın izni olmadan hiç kimse inanamaz. O, akıllarını kullanmayanları murdar (inkârcı) kılar” (10/99-100). “Allah dilediğini yapar” (2/253). “Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz” (76/30).

Cebriye ekolü bu ayet-i kerimleri kendi görüşlerini ispat etmek için delil olarak gösterebilir de Kur’an’ın bütünlüğü içerisinde değerlendirdiğimiz zaman Cebriye’nin kader anlayışı Kur’an’ın insan tanımına aykırıdır. Çünkü Kur’an insanın sorumluluk bilincine sahip olarak yaratıldığını ve insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğinin irade sahibi olması olduğunu vurgulamaktadır. Cebriye ise, Kur’an’da belirtilen insanın bu özelliklerini yok saymaktadır. Bu ise insan iradesini hiçe sayan ve onu sıradan bir nesne durumuna düşüren bir anlayıştır. Böyle bir anlayışın, insanı yükümlü ve sorumlu varlık olarak gören İslam’la bağdaştırılması imkânsızdır (Sarıoğlu, 2006: 260). Oysa “insan, evrende kendine has bir özü bulunan şerefli, yaratılmış, irade sahibi olduğu için de üstün ve ayrıcalıklı, tabiiatta ‘bağımsız bir neden’ olarak bulunan, seçme gücüne sahip, tabii yazgısına karşılık kendi yazgısını oluşturabilen, sahip olduğu güç sayesinde yükümlü ve sorumlu olan bir varlıktır. Bu sorumluluk bir değerler sistemine dayanmazsa anlamsızdır” (Şeriatî, 2008: 58). Cebir görüşü, insanın içinde yaşadığı teşebbüs etme, çalışma, başarıma dünyasının realiteleri ve kendi vicdani kanaatleriyle de bağdaşmamaktadır (Abdülhamid, 1993: 7: 207).

Cebriye ekolünün kader ve insan hürriyeti problemine yaklaşımı genel olarak şöyledir: “İnsanın hiçbir iradî hürriyeti yoktur. Her şey Allah tarafından önceden takdir edilmiştir. Kul takdir edilen bu fiili yapmaya mecburdur. İnsanlar bir robot gibidir. Başka bir deyimle Allah’ın mutlak iradesi karşısında insanlar havada rüzgâra tabi olarak oraya buraya sürüklenen bir tüy gibidir. İşte böyle bir düşüncüyü savunduklarından dolayı kendilerine Cebriye adı verilmiştir” (Işık, Doçentlik tezi, 1974: 109).

Cebriye mezhebi Emevilerden büyük destek görmüştür. Fakat onlar bunu inandıkları için değil, siyasi amaçla yapmışlardır (Adam, 2009: 77). Çünkü onlara göre Cebir fikri, yaptıkları her türlü zulmü halka izah ederdi. Bunun için halka her çeşit zulmün

Allah'ın kaza ve kaderiyle olduğunu açıklamaya çalışmışlardır (Abdülhamid, 2011: 277-278).

2.2.3. Eş'arî'ye'nin Kader Anlayışı

İtikadî birer fırka olan Hariciler ve Şia'dan sonra II. (VIII.) yüzyılın başlarında ilâhî sıfatları nefyeden Cehmiye, itikadî konularda nasları te'vil ederek, akli nakle hâkim kılmaya çalışan Mu'tezile'ye karşı Eş'arî ekolü ortaya çıkmıştır (Yavuz, 1995: 11: 448). Eş'arî ekolü akli nasların önüne geçirmeyip akılla nakli uzlaştırma yoluna gitmiştir. İtikadî esasları akıl ilkeleriyle teyit edip, nasları aklın ışığında yorumlamayı gerekli görmüş, fakat nakli ikinci plana düşürmeyen metotlar geliştirmişlerdir (Yavuz, 1995: 11: 449).

Eş'arîlere göre kader, Allah'ın eşyayı kadîm iradesiyle tespit ettiği şekilde icad etmesi veya Allah'ın ezeli iradesinin belirli vakitlerde eşyaya taalluk etmesidir. Bu durumda kader, fiili sıfatlara racidir ve hadistir. Kaza ise kaderden önce olduğu için kadimdir (Adam, 2009: 181). Ef'al-i ihtiyariye, Allah ile kâim değildir. Kul için bir kudret-i hadise ve ihtiyar vardır. Fakat bu kudret-i hadisenin makduru icada hiçbir tesiri yoktur. Yalnız makdura iktirarı vardır. Ona kesb denir. Kul kesb eden, Allah yaratandır. Kesb mahhall-i kudret ile kâim olan bir fiildir. Yaratma ise mahal-i kudretten ayrı bir fiildir (İzmirli, 1981: 69). Kâinatta olan ve olacak olan her şey, Allah'ın kaza ve kaderiyledir. Her şey bu ilâhî irade ve kanuna tabidir. Her şeyde kader, yani sebepler ve onu vücuda getirecek vasıf ve keyfiyetler vardır. Bunlar ezeli olan ilm-i ilâhî ve irade-i ilâhiyeye tabidir (Aydın, ts: 234).

Eş'arî, insanın fiilleri konusundaki görüşünü kesb nazariyesi ile izah eder. Kesb, insanın ihtiyari fiillerine verilen addır. Kesb, yaratma yönünden Allah'a, fiil olma yönünden insana aittir (Gölcük, 1992: 75). Eş'arîlere göre insanda cüz'i irade vardır. Fakat bu irade müstakil değildir. Onu Allah yaratır (Topaloğlu, 1996: 146). Çünkü Eş'arî, kaza ve kadere, kulun mükellefiyeti veya karşılık görmesi açısından değil Allah'ın meşîeti açısından bakar (Adam, 1998: 63). Dikkat edildiği takdirde görülecektir ki Eş'arî, kaza ve kader konusunda kullara hür irade tanımamaktadır. Bu durumda insanın mesuliyetinin ne olacağı sorusuna verilecek cevap, yine kesb meselesine râci olacaktır (Yeprem,1997: 226). Kesb, insanın hadis kudreti ile fiilin normal olarak bir araya gelmesinden ibarettir. Allah kulun kudreti ve iradesi yanında

fiili yaratmak suretiyle âdetini icra etmiştir. Yoksa kulun kudreti ve iradesiyle o fiil meydana gelmiş değildir (Abdülhamid, 2011: 284). Bu durumda fiili hakikaten yaratan Allah'tır. İnsanın kudretinin bu fiile iktirandan başka bir tesiri söz konusu değildir. İşte bu iktiran kesb'den başka bir şey değildir (Adam, 1998: 63). Kul, Allah tarafından yaratılan fiilin kendine ait hadis kudretle kısmen irtibatlı bulunduğu için sorumlu olur (Yavuz, 1995: 11: 451). Eş'arîler bu konuda hür iradeyi de, icbarı da reddederek kul kesbeder, Allah yaratır, prensibini benimsemişlerdir (Adam, 1998: 85). Eş'arîlerin insana etkin bir irade vermekten kaçınmaları, Allah'ın iradesine zarar vereceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Aydın, 1998: 80). Yoksa Eş'arî'nin bu görüşleri insanın mesuliyetini ve sevap veya ikaba müstahak olmasını reddetmesi anlamına gelmez. Fakat Eş'arî'nin bu görüşü Allah'ın meşîeti'nin mutlak oluşunu ifade eder (Adam, 1998: 63).

Eş'arîye mezhebinin görüşlerini savunmak için delil olarak kullandıkları ayet-i kerimeler şunlardır: “O, her şeyin yaratıcısıdır” (6/102). “Oysaki sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı” (37/95). “O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler o'nundur” (59/24). “Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı?” (35/3) “Allah'ı bırakıp da taptıkları (putlar), hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onlar kendileri yaratılmışlardır” (16/20). “Ey Rabbimiz! Bizi sana boyun eğenlerden kıl” (2/128). “Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle” (14/40). “Rabbim, onu rızana lâyük kıl!” (19/6). “Rabbim, istediğini hakkıyla yapandır” (11/107). Bu ayet-i kerimeler, Eş'arî'nin kulun fiilinin yaratıcısı olmadığına, onun fiilini Allah'ın yarattığına dair getirdiği nakli delillerdir. Eş'arîler insanın kesbi bulunduğunu söyleyerek Cebriye ile Mu'tezile arasında orta yolu tutmaya çalışmışlardır. Fakat kesbedenin de, kesbin de Allah tarafından yaratıldığını söyleyerek, bunu başaramamışlardır (Aydın, 1998: 55).

Eş'arî'ye göre, kesbin zati veya asli bir etkisi yoktur. O sadece fiilin faile isnadını sağlar. Eş'arî, kısaca kaza ve kaderi kabul edip, buna rıza gösterilmesini istemektedir (Gölcük, Toprak, 1996: 265). Daha sonra Fahrettin Razi 'Biz kazaya rıza gösterip olan biten işe rıza göstermeyiz' derken, Seyyid Şerif Cürcanî de onu teyid etmektedir (Gölcük, 1997: 228).

2.2.4. Mâtürîdiye'nin Kader Anlayışı

Nakli ihmal edip akli öne çıkararak Mu'tezile'nin din anlayışları isabetli bulunmadığından, Mâtürîdî nakille akli uzlaştırma yöntemini uygulayıp geliştirmiştir (Yavuz, 2003: 28: 165). Naklin yanında Allah'ın mükellefiyet için esas kabul ettiği akli vazifelendirmek, onu naklin hizmetinde açıklayıcı, isbat edici hatta tamamlayıcı bir unsur olarak kullanmak herhalde isabetli bir yol, başarılı bir metottur (Topaloğlu, 1996: 124).

Mâtürîdî'ye göre kaderin iki yönü vardır. Birincisi, kader her şeyi hayır, şer, hüsn, kubuh, hikmet, sefeh bakımından taşıdığı mahiyet üzere yaratmaktır. İkincisi ise, her şeyin oluşacağı zaman ve mekânını, hak veya batıl oluş vasfını, doğuracağı mükâfat ve cezayı belirlemektir (Nesefî, 2005: 488). Allah katında zaman ve mekândan söz edilemeyeceğinden O, dünü, bugünü, yarını aynı oranda bilmektedir. Allah'ın ilmi insanı ve fiillerini kuşatmıştır. İnsan Allah'ın ilminin dışında hiç bir şey yapamaz. Çünkü ilim, bilinene (maluma) tabidir (Gölcük, Toprak, 1996: 267).

Kulun, mecaz değil hakikat manasıyla fiili vardır (Yeşrem, 2011: 66). Kur'an'da insanın dilediğini yapabileceğinin ve yaptıklarına karşılık olarak mükâfat veya ceza göreceğinin belirtilmesi bunun kanıtıdır (41/40, 97/7-8). Kur'an'da insan fiillerinin onun yanı sıra Allah'a da nispet edilmesi kula aidiyetini ortadan kaldırmaz. Fiillerin Allah'la irtibatlı olduğunu gösterir. Bu irtibat fiillerin Allah tarafından yaratılmasıdır (Yavuz, 2003: 28: 170). Kuldan bir gayret ve kasıt, iktisab bulununca, Allah'tan kendisine o fiille beraber kuvvet ve istitaat verilir. Böylece kul, ödül ve cezayı kendi fiiliyle hak etmiş olur (Biçer, 2010: 27). Kulun, bir şey yaparken iradesi fiiline ve kudretine taalluk eder. İrade ile kudret fiille beraber mahlûk olur, yoksa ondan ne önce ve ne de sonra mahlûk değildir (Sönmez, Dönmez, ts: 140). Şu halde fiiller kazanımları (kesb) ve icra edilmeleri yönünden insanın, yaratılmaları yönünden ise Allah'ın tesiriyle meydana gelir (Yavuz, 2003: 28: 170). Allah mutlak irade sahibidir. Bu iradesiyle her şeyin dileyicisidir. Allah kaza ve kader dairesinde her şeyi takdir ve tayin eder. Her şeyi hükmü altında tutar (Gölcük, 1992: 80). Kader, ezeli tedbir ve sebepler mecmuası, bu kâinatı idare eden ilâhî kanun ve ölçüdür (Aydın, ts: 234). "Allah her şeyin" (6/101), "insanın ve fiillerinin" (37/96) yaratıcısıdır. Kulların fiilleri Allah'ın iradesi, hükmü, kazası ve takdiriyledir. Takdir, yaratılan her şeyi,

vasıflandıkları güzellik, çirkinlik, fayda, zarar; kendilerini kuşatan zaman, mekân; üzerlerine terettüp edecek mükâfat ve ceza itibariyle bir ölçü ve sınırla tahdid etmektir (Taftazani, ts: 138). İnsanın fiilleri meselesinde kul, tamamen sahibi ve hâkimi bulunduğu irade-i cüz'iyyesini muayyen bir istikamette kullanmakla, muayyen bir işi kesb etmiş, dolayısıyla yaptığı o işten de sorumlu tutulmuş oluyor (Aydın, ts: 224).

Kulun fiilinin meydana gelmesinde amil, hem Allah'ın iradesi ve kudreti ile yaratması, hem de kulun muhtelif şıklardan birine ihtiyarı, kasdı ve meylidir (Yeprem, 1997: 318-319). Kulun istitaası, fiilin meydana gelişi sırasında görülür. Çünkü bu, kulda yaratılmış olan ve sürekli olarak yenilenen bir güçtür. Bu sebeple istitaanın fiilden önce ortaya çıkması gerekmez (Zehra, ts: 192). Allah sonsuz kudretiyle kula fiilini meydana getirmesi için gerekli kudreti vermiştir. Kulun hangi istikamette tercihini kullanacağını, ezelde ilmi ile bilmektedir. Bu ilme uygun olarak kaza ve kaderini yürütmektedir (Yeprem, 1997: 319). Mâtürîdî, kader ve kaza meselesini Allah'ın ilim sıfatına bağlamakla bir yandan insanın hürriyetini kurtarıyor, diğer yandan bu ince ve nazik meseleye psikolojik bir istikamet vererek problemi çıkmaza sokmuyor (Gölcük, Toprak, 1996: 266). Çünkü Allah'ın iki tür bilgisi olduğundan söz edebiliriz. Birincisi, O'nun bizzat ilk yaratılışa dair kevnî bilgisi, diğeri de yaratıklarının hallerine dair tasviri bilgisidir (Özdemir, 2003: 157). Mâtürîdî'nin de kader problemine yaklaşımı ilâhî yaratma ile insanî yapma arasında fark gözetme şeklinde idi (Gölcük, Toprak, 1996: 266).

Allah'ın yaratmaya ilişkin kevnî bilgisini bir süje-obje ilişkisi çerçevesine oturtmamız mümkün değildir. Fakat Allah'ın kozmik gelişim ve değişim ile ilgili bilgisini ise süje-obje ilişkisi çerçevesinde değerlendirmemiz mümkündür (Özdemir, 2003: 158). Bu meseleyle ilgili olarak Kur'an'da pek çok ayet-i kerime vardır. Burada örnek olarak bazılarını değineceğiz: “Her dışının neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi ziyade edeceğini Allah bilir. Onun katında her şey ölçü iledir” (13/8). “Bilmez misin ki, Allah, yerde ve gökte ne varsa bilir? Bu, bir kitapta (levh-i mahfuz'da) mevcuttur. Bu (eşya ve olayların bilgisine sahip olmak), Allah için çok kolaydır” (22/70). “Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır”

(6/59). Bu ayet-i kerimeler, Allah'ın fenomenal âleme ilişkin bilgisinin bir süje-obje ilişkisi çerçevesine oturduğunu açıkça göstermektedir. Buna rağmen kelimelerin Allah'ın her şeyi önceden bildiğinde ısrar etmeleri, Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih etmektir (Özdemir, 2003: 159). İnsanın küllî iradesi hâdis olmakla birlikte cüz'î iradesi zihnî bir fonksiyondur ve zihnin dışında mevcut değildir. Bu sebeple Allah'ın yaratmasına konu teşkil etmez. Buna göre cüz'î irade hâdis değildir ve insanın fiillerinde hür olması için yeterlidir (Yavuz, 2003: 28: 170).

Mâtürîdî'nin kader konusunu ilim sıfatıyla izaha çalışması, konuya esneklik getirmektedir. Bu yaklaşım tarzında sertlik ve katılığın yerini itidal almakta ve insanın hürriyetini kurtarma çabası özellikle kendini göstermektedir (Gölcük, Toprak, 1996: 267). Çünkü Mâtürîdîye'ye göre kulda müstakil bir irade-i cüziye vardır (Topaloğlu, 1996: 146). İrade-i cüziye, irade sıfatının, iki taraftan birine bilfiil taalluk etmesidir. İrade-i külliye muayyen bir canibe tercih ederek, onu, orada kullanmaktır (Aydın, ts: 224). Mâtürîdîliğin görüşlerinin temelini oluşturan Ebu Hanife, kaza ve kaderin Allah'ın dilemesi ve ilmi ile Levh-i mahfuz'da vasıf ile yazıldığını, hüküm ile yazılmadığını (Ebul Münteha, 2007: 8) belirtmektedir. Fakat daha sonra Mâtürîdîlik mezhebinde de Allah'ın insanın fiillerini vasıf ile değil de hüküm ile belirlediği anlayışı ön plana çıkmıştır. Buna rağmen hem insanın fiillerinin yaratıcısının Allah olduğunu, hem de insanın irade hürriyetine sahip olduğunu kabul eden ekol Mâtürîdîliktir. Mâtürîdîye, insanı yaptıklarında tamamen hür kabul eden Mu'tezile ve insanı fiillerinde mecbur olduğunu kabul eden Cebriye görüşleri arasında orta yolu tutmuştur. Mâtürîdîye, insanı yaptıklarında Allah'tan ayrı tutmamakla birlikte, insanın irade hürriyetini ön plana çıkararak, insanın sorumlu bir varlık olduğunu kabul etmektedir. Bu bağlamda Mâtürîdîye insanda sorumluluk bilincini geliştirmektedir. Bunu yaparken de insanın Allah ile olan bağlantısını da Mu'tezile'de olduğu gibi koparmamaktadır. Mâtürîdîye insanın fiillerindeki kesbini Eş'ariye den daha da açık ve anlaşılır olarak izah etmiştir. Mâtürîdîye'de kaderci bir yaklaşım olmadığı gibi, hürriyetçi bir yaklaşım da yoktur. Allah'ın mutlak iradesi ve ilmi içinde, Allah'ın belirlediği oranda insanın cüz'î iradesini ortaya koymaktadır. Bunu yaparken de insanın hiçbir zaman acziyetini unutarak büyüklenmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Mâtürîdîye ekolü bu görüşlerini akli ön plana çıkararak değil de, nakli esas alıp akli naklin anlaşılmasında kullanarak yapmaktadır.

BÖLÜM 3: FERİZLİ L TİPİ CEZAEVİNDEKİ MAHKÛMLARIN KADER ANLAYIŞI

3.1. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Anket iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda deneklerin demografik özellikleri tespit edilmeye çalışılmış, ikinci kısımda ise deneklerin kader anlayışlarıyla ilgili veri toplamak için deneklere sorular yöneltilmiştir.

Değerlendirilmeye alınan anketlerden elde edilen bilgilerin istatistiksel işlemleri SPSS 17.0 (Statistical Package For Social Sciences) bilgisayar paket programı aracılığı ile yapılmıştır. Bu programla öncelikle verilerin frekans dağılımlarına bakılmış, daha sonra ki kare ve t-testi analizleri yapılarak sonuçlar tahlil edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar, tablolaştırılarak bulgular bölümünde yorumlanmıştır.

Araştırmanın evreni cezaevindeki mahkûmlardır. Örneklem grubu ise Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmlardan kendi istekleri ile ankete katılmak isteyenler oluşturmaktadır. Araştırma 18-60 yaş ve üzeri aralığındaki genç ve yetişkin 403 bireyle sınırlıdır. Anket, T.C Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden alınan izinle 27.01.2011 ile 31.01.2011 tarihleri arasında uygulanıp toplanmıştır.

Tablolar yorumlanırken katılıyorum, kesinlikle katılıyorum, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum ve bir fikrim yok ifadeleri ayrı olarak değerlendirilmiştir. Tablolar çapraz değerlendirilirken katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum ifadelerinin toplam oranları alınmıştır. Katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum ifadelerinin de toplam oranlarına göre değerlendirmeler yapılmıştır. Anlamlılık düzeyi *0,05 ($p < 0,05$)'tir. Tablolar oluşturulurken cinsiyet, yaş, doğum yeri, ikamet edilen yer, suç işlenen yer şeklinde bir sıralama takip edilmiştir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan deneklerin çeşitli demografik özelliklerine göre dağılımları ve bunların yüzdelerini gösteren tablolar sırasıyla aşağıda sunulmuştur.

3.2. Deneklerin Demografik Özellikleri

Katılımcılara yönelttiğimiz ankette cinsiyet, yaş, doğum yeri, ikamet edilen yer, suç işlenen yer, medeni durum, eğitim durumu, ailenin gelir durumu gibi demografik özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada bu değişkenlerden bazılarının bireyin kader inancında etkili olup olmadığı diğer değişkenlerle karşılaştırılarak sonuçlar analiz edilmeye çalışılacaktır.

Tablo 1: Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	288	93,8
Kadın	19	6,2
Toplam	307	100,0

Tablo 1’de ifade edildiği gibi, deneklerin cinsiyete göre dağılımı 288 erkek (%93,8) ve 19 (%6,2) kadın olarak şekillenmiştir. Kadın denek sayısının erkek denek sayısına göre daha az olmasında kadın mahkûm sayısının erkek mahkûm sayısından daha az olması ve kadınların ankete katılım oranlarının daha az olması etkili olmuştur. Kadın mahkûm sayısı erkek mahkûm sayısından az olduğu için sorular arasında çapraz değerlendirme yapılırken kadın mahkûmlar ile erkek mahkûm arasında bir çapraz değerlendirme yapılmayacaktır.

Tablo 2: Ankete Katılan Deneklerin Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş	N	%
18-25	69	22,5
26-40	147	47,9
41-60	78	25,4
60+	13	4,2
Toplam	307	100,0

Deneklerin yaş guruplarına göre dağılımını gösteren yukarıdaki tabloda, ilk sırayı 147 kişiyle (%47,9) 26-40 yaş gurubundaki denekler oluşturmaktadır. Bu gurubu 78 kişiyle (%25,4) 41-60 yaş gurubu ve 69 kişiyle de (%22,5) 18-25 yaş grubu izlemekte, 60 yaş ve üzeri yaş gurubunda bulunan denekler 13 kişiyle (%4,2) son sırada yer almaktadır.

Bu bulgular bize suç işleme ve ceza alma oranının 26-40 ve 41-60 yaş aralarında daha çok olduğunu göstermektedir. 18-25 yaş arasında suç işleme ve ceza alma oranı daha az, 60 yaş ve üzerinde ise daha nadirdir.

Tablo 3: Ankete Katılan Deneklerin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	N	%
Büyükşehir	65	21,2
İl	57	18,6
İlçe	97	31,6
Kasaba	12	3,9
Köy	73	23,8
Yurtdışı	3	1,0
Toplam	307	100,0

Yukarıdaki tabloda deneklerin doğum yerine göre dağılımı verilmiştir. Buna göre ilk sırada 97 kişiyle (%31,6) ilçede doğanlar yer almakta, bu gurubu 73 kişiyle (%23,8) köyde doğanlar, 65 kişiyle (%21,2) büyükşehirde doğanlar ve 57 kişiyle de (%18,6) il de doğanlar izlemektedir. Kasabada doğanlar 12 kişiyle (%3,9) 5. Sırada yer alırken, yurtdışında doğanlar ise 3 kişiyle (%1) son sırada yer almaktadır.

Tablo 4: Ankete Katılan Deneklerin İkamet Ettiği Yerlere Göre Dağılımı

İkamet Edilen Yer	N	%
Büyükşehir	95	30,9
İl	40	13,0
İlçe	108	35,2
Kasaba	15	4,9
Köy	49	16,0
Toplam	307	100,0

Yukarıdaki tabloda ankete katılan deneklerin ikamet ettikleri yere göre dağılımı yer almaktadır. Buna göre deneklerin çoğunluğu 108 kişiyle (%35,2) ilçede oturmaktadır. Bunu 95 kişiyle (%30,9) büyükşehirde oturanlar, 49 kişiyle (%16) köyde oturanlar, 40 kişiyle (%13) ilde oturanlar ve 15 kişiyle de (%4,9) kasabada oturanlar izlemektedir.

Tablo 3'teki verilere göre de ankete katılan deneklerin çoğunluğu ilçe doğumludur. Tablo 3'teki verilerde büyükşehir ile ilde doğanlar arasında önemli bir fark bulunmazken, mahkûmların cezaevine girmeden önce ikamet ettikleri yere göre dağılımında ise büyükşehir ile ilde oturanlar arasında yarıdan fazla olmak üzere fark vardır. Bu bulgular bize insanların doğdukları yer ile ikamet ettikleri yerlerin farklı olduğunu göstermektedir. Ayrıca insanlar doğdukları yerlerden daha fazla gelişmiş olan yerlerde ikamet etmektedirler. Köy ve kasabada doğanlar ilçe ve il merkezlerinde, ilde doğanlar ise büyükşehirlerde ikamet etmektedirler. Bu da bize şehirleşmenin olduğunu göstermektedir. Tersine göç ise önemli olmayacak kadar azdır.

Tablo 5: Ankete Katılan Deneklerin Suçu İşlediği Yerlere Göre Dağılımı

Suç İşlenen Yer	N	%
Büyükşehir	93	30,3
İl	47	15,3
İlçe	106	34,5
Kasaba	14	4,6
Köy	47	15,3
Toplam	307	100,0

Tablo 5'te deneklerin suçu işlediği yere göre dağılımı verilmiştir. Buna göre en fazla suç 106 kişiyle (%34,5) ilçelerde işlenmektedir. Bunu 93 kişiyle (%30,3) büyükşehirler, 47 kişiyle (%15,3) il ve köyler, 14 kişiyle de (%4,6) kasabalar izlemektedir. Bu bulgulara göre insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerde suç işleme oranı daha fazladır. İllerde suç işleme oranı %15,3, köylerde suç işleme oranı da %15,3'tür. Bu bulgulara göre illerde ve köylerde suç işleme oranı arasında bir fark bulunmamaktadır. Tablo 4'te suçluların kasabada yaşama oranları %4,9'dur. Bu tabloda kasabada suç işleme oranı ise %4,6'dır. Bu bulgular bize mahkûmların ikamet ettikleri yer ile suç işledikleri yer arasında az da olsa farklılık bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 6: Ankete Katılan Deneklerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni durum	N	%
Bekâr	120	39,1
Evli	147	47,9
Nişanlı – Sözlü	11	3,6
Boşanmış	19	6,2
Eşi ölmüş	10	3,3
Toplam	307	100,0

Tablo 6’da deneklerin medeni durumlarına göre dağılımı verilmiştir. Buna göre evli olanlar 147 kişiyle (%47,9) ilk sırada yer alırken, bekâr olanlar 120 kişiyle (%39,1) ikinci sırada yer almaktadırlar. Bunları 19 kişiyle (%6,2) boşanmış olanlar, 11 kişiyle (%3,6) nişanlı sözlü olanlar ve 10 kişiyle de (%3,3) eşi ölmüş olanlar izlemektedir. Bu bulgular bize ailesi olanlarda suç işleme oranlarının yüksek, ailesi olmayıp bekâr olanlarda ise suç işleme oranlarının biraz daha düşük olduğunu göstermektedir. Nişanlı veya sözlü gibi aile kurma aşamasında olanlarda ise suç işleme oranı önemsiz derece de azdır. Ailesi olup da boşanma veya ölüm gibi nedenlerle ailesi dağılanlarda da suç işleme oranı önemsiz derece de azdır.

Tablo 7: Ankete Katılan Deneklerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim durumu	N	%
Okuryazar	8	2,6
İlkokul	110	35,8
Ortaokul	76	24,8
Lise	73	23,8
Üniversite	40	13,0
Toplam	307	100,0

Tablo 7’de deneklerin eğitim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında cezaevindeki mahkûmların farklı eğitim düzeyinde oldukları görülmektedir. Buna göre 110 kişiyle (%35,8) ilkokul mezunları ilk sırada yer alırken, onları 76 kişiyle (%24,8) ortaokul mezunları, 73 kişiyle (%23,8) lise mezunları ve 40 kişiyle de (%13) üniversite mezunları izlemektedir. Okuryazar olanlar ise 8 kişiyle (%2,6) son sırada

yer almaktadır. Bu bulgular bize mahkûmların eğitim seviyelerinin yüksek olmamakla birlikte düşükte olmadığını, orta düzeyde olduklarını göstermektedir. Suç işleme oranları ilk ve orta öğretim mezunları arasında fazla, üniversite mezunları arasında ise azdır. Okuryazarlar arasında ise suç işleme oranı oldukça azdır.

Tablo 8: Ankete Katılan Deneklerin Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

Gelir Durumu	N	%
Düşük	95	30,9
Orta	193	62,9
Yüksek	19	6,2
Toplam	307	100,0

Tablo 8’de deneklerin gelir durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında 193 kişinin (%62,9) orta seviyede oldukları görülmektedir. Gelir durumları düşük olanlar ise 95 kişiyle (%30,9) ikinci sırada yer almaktadır. Gelir durumları yüksek olanlar ise 19 kişidir (%6,2). Bu bulgular bize gelir durumu orta seviyede olanlarda suç işleme oranının gelir seviyesi düşük olanlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Gelir durumu yüksek olanlarda ise suç işleme oranı daha az sayıdadır.

Tablo 9: Ankete Katılan Deneklerin “Anneniz sağ mı?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Anneniz sağ mı?	N	%
Evet	235	76,5
Hayır	72	23,5
Toplam	307	100,0

Yukarıdaki tabloya bakıldığında deneklerin %76,5’lik bir oranla (235 kişi) büyük çoğunluğunun annesi sağdır. Ankete katılan deneklerden annesi sağ olmayanların oranı %23,5’tir (72 kişi).

Tablo 10: Ankete Katılan Deneklerin “Babanız sağ mı?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Babanız sağ mı?	N	%
Evet	179	58,3
Hayır	128	41,7
Toplam	307	100,0

Yukarıdaki tabloya bakıldığında deneklerin %58,3'lük bir oranla (179 kişi) yarıdan fazlasının babası sağdır. Ankete katılan deneklerden babası sağ olmayanların oranı ise %41,7'dir (128 kişi) Bu tablo, tablo 9'un bulguları ile birlikte değerlendirildiğinde ankete katılan deneklerden annesi sağ olanların oranları babası sağ olanların oranlarından fazladır.

Tablo 11: Ankete Katılan Deneklerin “Annenizin öğrenim durumu nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Annenizin Öğrenim Durumu	N	%
Okuryazar	148	48,2
İlkokul	126	41,0
Ortaokul	19	6,2
Lise	11	3,6
Üniversite	3	1,0
Toplam	307	100,0

Yukarıdaki tabloda deneklerin annelerinin öğrenim durumlarına göre dağılımları yer almaktadır. Buna göre deneklerden 148 kişinin (%48,2) annesi okuryazar iken 126 kişinin (%41) annesi ise ilkokul mezunudur. Deneklerden annesi ortaokul mezunu olanlar 19 kişi (%6,2) iken, lise mezunu olanlar 11 kişi (%3,6), üniversite mezunu olanlar ise 3 kişidir (%1). Bu bulgular bize mahkûmların annelerinin eğitim seviyelerinin orta düzeyde bile olmadığını, ilk düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 12: Ankete Katılan Deneklerin “Babanızın öğrenim durumu nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Babanızın Öğrenim Durumu	N	%
Okuryazar	85	27,7
İlkokul	150	48,9
Ortaokul	37	12,1
Lise	22	7,2
Üniversite	13	4,2
Total	307	100,0

Yukarıdaki tabloda deneklerin babalarının öğrenim durumlarına göre dağılımlarına yer verilmiştir. Buna göre deneklerden 150 kişinin (%48,9) babası ilkököl mezunu iken, 85 kişinin (%27,7) babası okuryazardır. Deneklerden babası ortaokul mezunu olanlar 37 kişi (%12,1) iken, lise mezunu olanlar 22 kişi (%7,2), üniversite mezunu olanlar ise 13 kişidir (%4,2). Tablo 11’deki bulgularla bu tablodaki bulguları birlikte değerlendirdiğimizde mahkûmların yarısından çoğunun ebeveynlerinin eğitim seviyeleri ilk düzeydedir.

3.3. Deneklerin İbadet Algılayışları ve Yaşayışları

Bu bölümde deneklere Kur’an okumayı bilir misiniz? Kur’an’ı hangi sıklıkta okursunuz? Vakit namazlarını kılar mısınız? Ramazan orucunu tutar mısınız? Vakit namazlarını kılmaya ve ramazan orucunu tutmaya ne zaman başladınız? Vakit namazlarını hangi sıklıkta kılarırsınız? Ramazan orucunu hangi sıklıkta tutarsınız? Soruları yöneltilmiştir. Deneklerin bu sorulara vermiş oldukları cevaplar ile deneklerin ibadet algılayış ve yaşayışları analiz edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca deneklerin cezaevine girmeden önceki ibadet algılayış ve yaşayışları ile cezaevine girdikten sonraki ibadet algılayış ve yaşayışları karşılaştırılarak sonuçlar analiz edilecektir. Bu bağlamda cezaevi şartlarının deneklerin ibadet algılayış ve yaşayışlarını değiştirip değiştirmediği anlaşılacaktır.

Tablo 13: Ankete Katılan Deneklerin “Kur’an okumayı bilir misiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Evet	132	43,0
Hayır	141	45,9
Biliyordum ama unuttum	34	11,1
Toplam	307	100,0

Tablo 13’te deneklerin Kur’an okumayı bilir misiniz? Sorusuna verdikleri cevaba göre dağılımlarına bakıldığında 141 kişinin (%45,9) Kur’an okumayı bilmediği, 132 kişinin ise (%43) Kur’an okumayı bildiği görülmektedir. Deneklerden 34 kişi (%11,1) Kur’an okumayı bildiği halde sonradan unutmuştur. Bu bulgular bize mahkûmların Kuran okumayı bilme ve bilmeme oranlarının yarı yarıya olduğunu göstermektedir. Mahkûmların %9,4’ü Kuran okumayı bildikleri halde unutmuşlardır.

Tablo 14: Ankete Katılan Deneklerin “Kuran Okur musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Çok sık	33	10,7
Sık	47	15,3
Çok seyrek	44	14,3
Seyrek	73	23,8
Hiç okumam	110	35,8
Toplam	307	100,0

Yukarıdaki tabloya bakıldığında deneklerden 110 kişi (%35,8) Kur’an’ı hiç okumamaktadır. Kur’an okuyanlardan 73 kişi (%23,8) Kur’an’ı seyrek olarak, 47 kişi (%15,3) Kur’an’ı sık olarak, 44 kişi (%14,3) Kur’an’ı çok seyrek olarak, 33 kişi ise (%10,7) Kur’an’ı çok sık olarak okumaktadır. Bu tablodaki verilere göre deneklerin çoğu Kur’an okumayı bilmektedir. Bu veriler de cezaevindeki mahkûmların dini inançtan uzak olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 15: Ankete Katılan Deneklerin “Vakit namazlarını kılmaya ne zaman başladınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Cezaevine girdikten sonra	64	20,8
Cezaevine girmeden önce	62	20,2
Çocukluğumdan beri	43	14,0
Önceden kıliyordum şimdi terk ettim	52	16,9
İleride kılmayı düşünüyorum	86	28,0
Toplam	307	100,0

Yukarıdaki tabloya bakıldığında ankete katılan deneklerden 86 kişi (%28) vakit namazlarını ileride kılmayı düşünmektedir. Deneklerden 52 kişi (%16,9) vakit namazlarını önceden kıldığı halde sonradan terk etmiştir. Deneklerden vakit namazlarını kılanlardan 64 kişi (%20,8) vakit namazlarını cezaevine girdikten sonra kılmaya başlamıştır. Deneklerden 62 kişi (%20,2) vakit namazlarını cezaevine girmeden önce kılmaya başlamıştır. Deneklerden 43 kişi ise (%14) vakit namazlarını çocukluğundan beri kılmaktadır. Bu verilere göre deneklerin yarısından fazlası vakit namazlarını kılmaktadır. Bu tablodaki veriler cezaevindeki mahkûmların dini ibadetlerden uzak olmadıklarını göstermektedir. İnsan suç işlese bile dini ibadetlerini yerine getirebilmektedir. Bu tablodaki veriler, namazlarını kılanların suç işlemeyecek anlamına gelmediğini göstermektedir. İnsanlar suç işlese bile dini inanç ve ibadetlerini terk etmeleri gerekmemektedir. Çünkü iman ayrı, amel ayrıdır. Fakat bilinçli bir şekilde inanan kimselerin imanları ve ibadetleri o kişiyi suç işlemekten korur. Allah Teala Kur'anı Kerim'de namazın insanı kötülüklerden alıkoyacağını belirtmektedir. (29/45) Fakat eksik ve yanlış bilgilerle oluşan dini inanç, kişilerde yanlış bir din anlayışı meydana getirir. Bu inançta kişinin suç işlemesine engel olmaz.

Tablo 16: Ankete Katılan Deneklerin “Vakit namazlarını hangi sıklıkta kılarınsınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Çok sık	85	27,7
Sık	35	11,4
Çok seyrek	52	16,9
Seyrek	53	17,3
Hiç kılmam	82	26,7
Toplam	307	100,0

Yukarıdaki tabloya bakıldığında deneklerden 82 kişi (%26,7) vakit namazlarını hiç kılmamaktadır. Vakit namazlarını kılanlardan 85 kişi (%27,7) vakit namazlarını çok sık olarak, 53 kişi (%17,3) seyrek olarak, 52 kişi (%16,9) çok seyrek olarak, 35 kişi ise (%11,4) sık olarak vakit namazlarını kılmaktadır. Bu verilere göre deneklerin yarısından fazlası vakit namazlarını kılmaktadır. Deneklerden vakit namazlarını sık olarak kılanların oranı vakit namazlarını seyrek olarak kılanlardan fazladır.

Tablo 17: Ankete Katılan Deneklerin “Ramazan orucunu tutmaya ne zaman başladınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Cezaevine girdikten sonra	15	4,9
Cezaevine girmeden önce	63	20,5
Çocukluğumdan beri	182	59,3
Önceden tutuyordum şimdi terk ettim	23	7,5
İleride tutmayı düşünüyorum	24	7,8
Toplam	307	100,0

Tablo 17'ye bakıldığında deneklerin yarısından fazlası ramazan orucunu tutmaktadır. Deneklerden 182 kişi (%59,3) ramazan orucunu çocukluğundan itibaren tutmakta iken, 63 kişi (%20,5) ramazan orucunu tutmaya cezaevine girmeden önce başlamış, 15 kişi ise (%4,9) cezaevine girdikten sonra başlamıştır. Deneklerden 24 kişi (%7,8) ramazan orucunu ileride tutmayı düşünmekte iken, 23 kişi (%7,5) ramazan orucunu önceden tuttuğu halde sonradan terk etmiştir. Bu bulgulara göre ankete katılan deneklerin

tamamına yakını ramazan orucunu tutmaktadır. Bu tablodaki bulguları tablo 15'teki bulgularla birlikte değerlendirdiğimizde deneklerden oruç tutanların namaz kılanlardan fazla olduğunu görmekteyiz. Bu da bir ibadeti terk edenin diğer ibadetleri terk etmediğini göstermektedir. Çünkü ibadetler ayrı ayrıdır.

Tablo 18: Ankete Katılan Deneklerin “Ramazan orucunu hangi sıklıkta tutarsınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Tamamını	211	68,7
Çoğunu	44	14,3
Yarısını	8	2,6
Azını	19	6,2
Hiç tutmam	25	8,1
Toplam	307	100,0

Yukarıdaki tabloya bakıldığında ramazan orucunu tutanlardan 211 kişi (%68,7) ramazan orucunun tamamını tutmakta iken, 44 kişi (%14,3) çoğunu, 19 kişi (%6,2) azını tutmakta, 8 kişi ise (%2,6) yarısını tutmaktadır. Ramazan orucunu hiç tutmayanlar ise 25 kişidir (%8,1). Bu tablodaki bulguları tablo 16'daki bulgularla birlikte değerlendirdiğimizde Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmlardan ramazan orucunu tutanların oranı vakit namazlarını kılanların oranından daha fazladır. Genelleme yapıldığında bu oran toplumumuz içinde geçerlidir. Vakit namazlarını kılmadıkları halde toplumun büyük çoğunluğu ramazan orucunu tutmaktadır.

3.4. Deneklerin Kader Algılayışları

Bu bölümde deneklere kadere inanıyor musunuz, kader kelimesinin anlamı ve insandaki çağrışımları nelerdir? soruları ile birlikte kaderle ilgili olarak değişik sorular yöneltilmiştir. Deneklerin bu sorulara vermiş oldukları cevapları ile deneklerin kader algılayışları analiz edilmeye çalışılacaktır.

Tablo 19: Ankete Katılan Deneklerin “Kadere inanıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Hiç inanmıyorum	24	7,8
Bazı durumlarda inanıyorum	28	9,1
İnanıyorum	120	39,1
Kesinlikle inanıyorum	123	40,1
Kader konusuna ilgi duyuyorum	12	3,9
Toplam	307	100,0

Tablo 19’deki bulgulara bakıldığında deneklerden 123 kişi (%40,1) kadere kesinlikle inanmakta iken, 120 kişi (%39,1) kadere inanmaktadır. Deneklerden 28 kişi (%9,1) kadere bazı durumlarda inanmakta, 12 kişi ise (%3,9) kader konusuna ilgi duymaktadır. Deneklerden 24 kişi (%7,8) kadere hiç inanmamaktadır. Bu bulgulara göre Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların büyük çoğunluğu kadere inanmaktadır.

Tablo 20: Ankete Katılan Deneklerin “Kader kelimesinin anlamı sizce aşağıdakilerden hangisidir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Allah’ın takdiri	273	88,9
Şans	3	1,0
Kötü şans	5	1,6
Felek	10	3,3
Hiç biri	16	5,2
Toplam	307	100,0

Tablo 20’deki bulgulara bakıldığında deneklerden 273 kişi (%88,9) kaderin Allah’ın takdiri olduğunu söylerken, 10 kişi (%3,3) felek, 5 kişi (%1,6) kötü şans, 3 kişi de (%1) şans olduğunu söylemiştir. Deneklerden 16 kişi ise (%5,2) kaderi Allah’ın takdiri, şans, kötü şans ve felek olarak kabul etmemektedir. Bu bulgular bizlere özelde Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların, genelde ise toplumun tamamına yakın

çoğunluğunun kaderi felek, şans ve kötü şans olarak değil de Allah'ın takdiri olarak kabul ettiklerini göstermektedir.

Tablo 21: Ankete Katılan Deneklerin “Sizce kader nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
İnsanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılmasıdır.	127	41,4
Yalnız tabiat olaylarının önceden Allah tarafından belirlenmesi fakat insanın kendi davranışlarını kendi iradesiyle belirlemesidir.	77	25,1
Meydana gelen her olay tabiatın planı ve düzeni içerisinde gerçekleşir.	13	4,2
Meydana gelen her olayın sadece Allah Teala'nın bilmesiyle olmasıdır.	33	10,7
İnsanın alın yazısıdır.	57	18,6
Toplam	307	100,0

Tablo 21'deki bulgulara bakıldığında deneklerden 127 kişi (%41,4) kaderin insanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılması olduğunu söylemişlerdir. Deneklerden 77 kişi (%25,1) kaderi, yalnız tabiat olaylarının önceden Allah tarafından belirlenmesi fakat insanın kendi davranışlarını kendi iradesiyle belirlemesi olduğunu söylemişlerdir. Deneklerden 13 kişi (%4,2) kaderi, meydana gelen her olay tabiatın planı ve düzeni içerisinde gerçekleşir şeklinde tarif etmişlerdir. Deneklerden 33 kişi (%10,7) kaderi, meydana gelen her olayın sadece Allah'ın bilmesiyle olmasıdır şeklinde tarif etmişlerdir. Deneklerden 57 kişi ise (%18,6) kaderin insanın alın yazısı olduğunu söylemişlerdir. Bu tablodaki bulguları değerlendirdiğimizde deneklerin çoğunluğunun (184 kişi) kaderi, insanın davranışlarının önceden Allah tarafından yazılması ve alın yazısı olarak tarif ettiklerinden dolayı cebri düşüncede olduğu görülmektedir. Deneklerden bir kısmının ise (77 kişi) insanın irade hürriyetine sahip olduğunu kabul ettikleri görülmektedir. Deneklerden bazıları da (13 kişi) kaderi Allah'a değil de tabiata izafe etmişlerdir. Bu bulgular deneklerin kader konusunda farklı görüş ve anlayışlara sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 22: Ankete Katılan Deneklerin “Kader ve kaza ile ilgili inançlarımız olmasaydı burada yaşamak mümkün değildi, düşüncesine katılırmısınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	144	46,9
Katılıyorum	69	22,5
Fikrim yok	42	13,7
Katılmıyorum	23	7,5
Kesinlikle katılmıyorum	29	9,4
Toplam	307	100,0

Tablo 22’deki bulgulara bakıldığında deneklerden 144 kişi (%46,9) kader ve kaza ile ilgili inançlarımız olmasaydı burada yaşamak mümkün değildi, düşüncesine kesinlikle katılmakta iken, 69 kişi (%22,5) katılmaktadır. Deneklerden 42 kişi (%13,7) bu konuda fikir beyan etmemişlerdir. Deneklerden 23 kişi (%7,5) kader ve kaza ile ilgili inançlarımız olmasaydı burada yaşamak mümkün değildi, düşüncesine katılmamakta, 29 kişi ise (%9,4) bu düşünceye kesinlikle katılmamaktadır. Bu bulgular deneklerin çoğunluğunun cezaevinde yaşamalarını kader ve kaza ile ilgili inançlarına bağladıklarını göstermektedir. Bu da deneklerin cezaevi gibi zor şartlar da yaşamının insanı kaderci bir anlayışa sevk ettiğini göstermektedir.

Tablo 23: Ankete Katılan Deneklerin “İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	73	23,8
Katılıyorum	56	18,2
Fikrim yok	25	8,1
Katılmıyorum	77	25,1
Kesinlikle katılmıyorum	76	24,8
Toplam	307	100,0

Tablo 23'teki bulgulara bakıldığında deneklerden 73 kişi (%23,8) insanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olduğundan kendi kaderini tamamen kendisinin çizdiğine kesinlikle katılmakta iken, 56 kişi (%18,2) katılmaktadır. Deneklerden 77 kişi (%25,1) insanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olduğundan kendi kaderini tamamen kendisinin çizdiğine katılmamakta iken, 76 kişi (%24,8) kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 25 kişi ise (%8,1) insanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olduğundan kendi kaderini tamamen kendi çizebilir görüşünde herhangi bir fikir beyan etmemişlerdir. Bu bulgular bize Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların yarısının insanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olduğundan kaderini tamamen kendi çizebilir görüşünde olmadığını, yarıya yakınının da insanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olduğundan kendi kaderini tamamen kendisinin çizebileceği görüşünde olduğunu göstermektedir. Deneklerin az bir kısmı ise (%8,1) insanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olduğundan kendi kaderini çizebilir veya çizemez konusunda herhangi bir fikir beyan etmemiştir. Bu da bize deneklerin insan iradesi ve kader konusunda farklı görüşlere sahip olduklarını göstermektedir. Bu bağlamda tablodaki bulgulara göre Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların hepsi kendilerini kader mahkûmu olarak nitelendirmemektedir.

Tablo 24: Ankete Katılan Deneklerin “İnsan aklı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	99	32,2
Katılıyorum	103	33,6
Fikrim yok	21	6,8
Katılmıyorum	48	15,6
Kesinlikle katılmıyorum	36	11,7
Toplam	307	100,0

Tablo 24'teki bulgulara bakıldığında deneklerden 99 kişi (%32,2) insan aklı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir görüşüne kesinlikle katılmakta iken, 103 kişi ise (%33,6) katılmaktadır. Deneklerden 48 kişi (%15,6) insanın kaderine kısmen yön verebilir görüşüne katılmamakta iken, 36 kişi ise (%11,7) kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 21 kişi (%6,8) insan aklı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir,

görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunda fikir belirtmemiştir. Bu tablodaki bulguları Tablo 23'teki bulgularla birlikte değerlendirdiğimizde insanın akli ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir düşüncesi, insan kendi kaderini tamamen kendi çizebilir görüşüne oranla daha fazladır. Bu bulgular Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların insanın mutlak anlamda cebir altında olduğu görüşünde olmadığı gibi, insanın mutlak anlamda irade hürriyetine de sahip olduğu görüşünde olmadığını göstermektedir. Bu da deneklerin külli iradenin yanında insan da cüzi bir irade bulunduğunu kabul ettiklerini göstermektedir.

Tablo 25: Ankete Katılan Deneklerin “İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	120	39,1
Katılıyorum	81	26,4
Fikrim yok	39	12,7
Katılmıyorum	43	14,0
Kesinlikle katılmıyorum	24	7,8
Toplam	307	100,0

Tablo 25'teki bulgulara bakıldığında deneklerden 120 kişi (%39,1) insanın ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremeyeceği görüşüne kesinlikle katılmakta iken, 81 kişi (%26,4) katılmaktadır. Deneklerden 43 kişi (%14) insanın ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremeyeceği görüşüne katılmamakta iken, 24 kişi (%7,8) kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 39 kişi (%12,7) insanın ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştirip değiştiremeyeceği konusunda herhangi bir fikir beyan etmemişlerdir. Bu bulgulara göre ankete katılan deneklerin çoğu insan kendi kaderini değiştiremez görüşündedir. Bu tabloya göre Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kaderci bir anlayışa sahip oldukları anlaşılmaktadır. Fakat bu tabloyu, tablo 23 ve tablo 24 ile birlikte değerlendirdiğimizde ortaya çelişkili bir durum çıkmaktadır. Çünkü tablo 23'te deneklerin yarıya yakını (129 kişi) insanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olduğundan kendi kaderini tamamen kendisinin çizdiğine katılmaktadır. Tablo 24'te ise deneklerin yarıdan fazlası (202 kişi) insanın akli ve iradesiyle kaderine

kısmen yön verebileceği görüşüne katılmaktadır. Bu da Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kader konusunda bilgi eksiklikleri bulunduğunu ve kader konusundaki görüşlerinin çelişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 26: Ankete Katılan Deneklerin “Cezaevinde olmanıza neden olan olay kaderiniz midir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Evet	147	47,9
Hayır	55	17,9
Belki	49	16,0
Kısmen	44	14,3
Bir fikrim yok	12	3,9
Toplam	307	100,0

Tablo 26'daki bulgulara bakıldığında deneklerden 147 kişi (%47,9) cezaevinde olmalarına neden olan olayı kaderleri olarak görmektedir. Deneklerden 55 kişi (%17,9) cezaevinde olmalarına sebep olan olayın kaderleri olmadığını ifade etmişlerdir. Deneklerden 49 kişi (%16) cezaevinde olmalarına sebep olan olayın kaderleri olup olmadığına şüphelidirler. Deneklerden 44 kişi (%14,3) cezaevinde olmalarına neden olan olayın kısmen kaderleri olduğunu belirtmişlerdir. Deneklerden 12 kişi (%3,9) cezaevinde olmalarına neden olan olayın kaderleri olup olmadığı konusunda herhangi bir fikir söylememişlerdir. Bu bulgulara göre Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların yarıya yakını yaşadıklarını kadere yüklemektedirler. Bu veriler de cezaevindeki mahkûmların tamamının olmasa bile yarıya yakınının kaderci bir anlayışa sahip olduklarını göstermektedir. Yaşadıklarını kadere yüklemeyenlerin ve yaşadıklarını kısmen kadere yükleyenlerin oranları ise azdır. Yaşadıkları olay veya olaylarla kaderin ilgisinin olup olmadığı konusunda şüpheleri bulunanlar da vardır. Bu bulgular Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kader konusunda bilgi eksikliklerinin var olduğunu göstermektedir.

Tablo 27: Ankete Katılan Deneklerin “Trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömrü bitmiş miydi?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Evet, onların ömürleri bitmişti, olay olmasaydı başka bir nedenden dolayı öleceklerdi.	167	54,4
Evet, onların ömürleri bitmişti, fakat ölümlerine kendi tedbirsizlikleri neden olmuştur.	28	9,1
Hayır, onların ömürleri bitmemişti fakat kendi hatalarının kurbanı oldular.	15	4,9
Ömürlerinin bitip bitmeyeceği bilinemez.	56	18,2
Bir fikrim yok.	41	13,4
Toplam	307	100,0

Tablo 27’deki bulgulara bakıldığında deneklerden 167 kişi (%54,4) trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömürlerinin bittiğini, ölümlerine sebep olan olay başlarına gelmeseydi başka bir sebepten yine ölecekleri görüşündedir. Deneklerden 28 kişi (%9,1) trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömürlerinin bittiğini, fakat ölümlerine kendi tedbirsizliklerinin neden olduğunu söylemişlerdir. Deneklerden 15 kişi (%4,9) trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin aslında ömürlerinin bitmediğini fakat ölümlerine kendi hatalarının sebep olduğunu belirtmişlerdir. Deneklerden 56 kişi (%18,2) trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin, ölümlerine neden olan olay başlarına gelmeseydi ölüp ölmeyeceklerinin bilinemeyeceğini ifade etmişlerdir. Deneklerden 41 kişi (%13,4) trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin aslında ömürlerinin bitip bitmediği konusunda herhangi bir fikir söylememişlerdir. Bu tablodaki verilere göre deneklerin yarısından fazlası (%54,4) insanın ecelinin değişmeyeceği, ölümüne neden olan olay meydana gelmese bile başka bir nedenden dolayı yine öleceği ve ölüm zamanının değişmeyeceği görüşündedir. Bu bulgular Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kadercı bir yaklaşımda olduklarını göstermektedir.

Tablo 28: Ankete Katılan Deneklerin “Tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamak ömrü uzatır düşüncesi doğru mudur?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Evet, ömrü uzatır.	54	17,6
Hayır, ömrü uzatmaz. İnsanın vadesi neyse odur.	180	58,6
Ömrü uzatıp uzatmadığı bilinemez.	41	13,4
Belki ömrü uzatır.	14	4,6
Bir fikrim yok.	18	5,9
Toplam	307	100,0

Tablo 28’deki bulgulara bakıldığında deneklerden 54 kişi (%17,6) tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamının ömrü uzatacağı düşüncesindedir. Deneklerden 180 kişi (%58,6) tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamının ömrü uzatmayacağı, insanın vadesi neyse o kadar yaşayacağı ve vadesi dolanların öleceği görüşündedir. Deneklerden 41 kişi (%13,4) tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamının ömrü uzatıp uzatamayacağını bilinemeyeceğini söylemişlerdir. Deneklerden 14 kişi (%4,6) tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamının ömrü kesin olarak değil de bir ihtimal uzatacağını belirtmişlerdir. Deneklerden 18 kişi (%5,9) tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamının ömrü uzatıp uzatamayacağı konusunda herhangi bir görüş söylememişlerdir. Bu bulgular da Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kaderci bir yaklaşımda olduklarını göstermektedir.

Tablo 29: Ankete Katılan Deneklerin “Tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	128	41,7
Katılıyorum	70	22,8
Fikrim yok	29	9,4
Katılmıyorum	54	17,6
Kesinlikle katılmıyorum	26	8,5

Tablo 29'un devamı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	128	41,7
Katılıyorum	70	22,8
Fikrim yok	29	9,4
Katılmıyorum	54	17,6
Kesinlikle katılmıyorum	26	8,5
Toplam	307	100,0

Tablo 29'daki bulgulara bakıldığında deneklerden 128 kişi (%41,7) tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne kesinlikle katılmakta iken, 70 kişi (%22,8) katılmaktadır. Deneklerden 54 kişi (%17,6) tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılmamakta iken, 26 kişi (%8,5) kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 29 kişi (%9,4) tedbirin ecele bir faydasının olup olmadığı konusunda bir fikir belirtmemişlerdir. Bu bulgular da bize Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların çoğunun kaderci bir anlayışa sahip olduklarını göstermektedir. Çünkü kaderci bir anlayışta alınacak tedbirlerin başa gelecek olan olaylara veya sonuçlarına olumlu ya da olumsuz hiçbir etkisi yoktur. Bu anlayışta İslam'daki kader inancına aykırıdır.

Tablo 30: Ankete Katılan Deneklerin “Tedbirini al, gerisini Allah’a bırak anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	211	68,7
Katılıyorum	64	20,8
Fikrim yok	13	4,2
Katılmıyorum	13	4,2
Kesinlikle katılmıyorum	6	2,0
Toplam	307	100,0

Tablo 30'daki bulgulara bakıldığında deneklerden 211 kişi (%68,7) tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına kesinlikle katılmakta iken, 64 kişi (%20,8) katılmaktadır. Deneklerden 13 kişi (%4,2) tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılmamakta, deneklerden 6 kişi (%2) tedbirini al, gerisini Allah'a bırak

anlayışına kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 13 kişi (%4,2) tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılıp katılmamak konusunda herhangi bir fikir belirtmemişlerdir. Bu tablodaki verilere göre deneklerin yarıdan fazlası tedbirin alınıp sonucun Allah'a bırakılması gerektiğini söylemektedir. Tablo 29'daki bulgulara baktığımızda denekler, tedbirin ecele bir faydası olmadığını söylemektedirler. Bu veriler de, deneklerin ecel konusunda kaderci bir yaklaşımda olduklarını fakat diğer konularda insan iradesini ön plana çıkardıkları görülmektedir.

Tablo 31: Ankete katılan Deneklerin “İnsanlar doğar doğmaz kaderleri yazılır ve ömürleri belirlenir, anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	173	56,4
Katılıyorum	77	25,1
Fikrim yok	26	8,5
Katılmıyorum	18	5,9
Kesinlikle katılmıyorum	13	4,2
Toplam	307	100,0

Tablo 31'deki bulgulara bakıldığında deneklerden 173 kişi (%56,4) insanların doğduklarında kaderlerinin yazıldığına ve ömürlerinin belirlendiğine kesinlikle katılırken, 77 kişi (%25,1) katılmaktadır. Deneklerden 18 kişi (%5,9) insanların doğduklarında kaderlerinin yazıldığına ve ömürlerinin belirlendiğine katılmamakta, 13 kişi (%4,2) kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 26 kişi (%8,5) insanların doğduklarında kaderlerinin yazıldığı ve ömürlerinin belirlendiği konusunda fikir belirtmemişlerdir. Bu bulgular da Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kaderci bir anlayışa sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 32: Ankete Katılan Deneklerin “İnsan, kendi kaderini değiştirebilir mi?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Evet, değiştirebilir.	65	21,2
Hayır, değiştiremez.	146	47,6
Kısmen ve bazen değiştirebilir.	72	23,5
Belki değiştirebilir.	14	4,6
Bir fikrim yok.	10	3,3
Toplam	307	100,0

Tablo 32’deki bulgulara bakıldığında deneklerden 65 kişi (%21,2) insanın kendi kaderini değiştirebileceğini söylemiştir. Deneklerden 146 kişi (%47,6) insanın kendi kaderini değiştiremeyeceğini belirtmiştir. Deneklerden 72 kişi (%23,5) insanın kendi kaderini kısmen ve bazen değiştirebileceği görüşündedir. Deneklerden 14 kişi (%4,6) insanın kendi kaderini kesin olmamakla birlikte değiştirebileceğini söylemiştir. Deneklerden 10 kişi (%3,3) insanın kendi kaderini değiştirip değiştiremeyeceği konusunda herhangi bir fikir belirtmemişlerdir. Bu tablodaki verilere baktığımızda deneklerin yarıya yakını insanın kaderini değiştiremeyeceğini belirtmiştir. Deneklerden insanın kaderini değiştirebileceğini söyleyenlerden çoğunluğu, insanın kaderini tamamen değil de kısmen ve bazen değiştirebileceğini ifade etmişlerdir (%23,5). Bu da deneklerden insanın kendi kaderini değiştirebileceğini ifade edenlerin farklı görüşlere sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 33: Ankete Katılan Deneklerin “Gelecek Allah’ın takdiridir, anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	212	69,1
Katılıyorum	70	22,8
Fikrim yok	16	5,2
Katılmıyorum	6	2,0
Kesinlikle katılmıyorum	3	1,0
Toplam	307	100,0

Tablo 33'teki bulgulara bakıldığında deneklerden 212 kişi (%69,1) geleceğin Allah'ın takdiri olduğuna kesinlikle katılmakta, 70 kişi (%22,8) katılmaktadır. Deneklerden 6 kişi (%2) geleceğin Allah'ın takdiri olduğuna katılmamakta, 3 kişi (%1) kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 16 kişi (%5,2) geleceğin Allah'ın takdiri olup olmadığı konusunda herhangi bir fikir belirtmemişlerdir. Bu bulgular da Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kaderci bir anlayışa sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 34: Ankete Katılan Deneklerin “Yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılım

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	99	32,2
Katılıyorum	61	19,9
Fikrim yok	32	10,4
Katılmıyorum	95	30,9
Kesinlikle katılmıyorum	20	6,5
Toplam	307	100,0

Tablo 34'teki bulgulara bakıldığında deneklerden 99 kişi (%32,2) yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne kesinlikle katılmakta, 61 kişi (%19,9) katılmaktadır. Deneklerden 95 kişi (%30,9) yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılmamakta, 20 kişi (%6,5) kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 32 kişi (%10,4) yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılıyor musunuz? Sorusunda herhangi bir fikir beyan etmemişlerdir. Tablo 33'te deneklerin tamamına yakını (282 kişi) geleceğin Allah'ın takdiri olduğunu söylerken, tablo 34'te deneklerin yarıdan fazlası (160 kişi) yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım demektedir. Denekler 33. Soruya cevap verirken külli iradeyi ön planda tutarak geleceğin Allah'ın takdiri olduğunu söylerken, 34. Soruda ise deneklerin yarıdan fazlası cüzi iradeyi ön plana çıkarmaktadır. Burada deneklerin kader ve insanın irade hürriyeti konusunda tutarlı bir görüşe sahip olmadıkları görülmektedir. Bu bağlamda deneklerin kader ve irade konularını tam olarak bilmedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 35: Ankete Katılan Deneklerin “Yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir, anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	120	39,1
Katılıyorum	94	30,6
Fikrim yok	27	8,8
Katılmıyorum	43	14,0
Kesinlikle katılmıyorum	23	7,5
Toplam	307	100,0

Tablo 35’teki bulgulara bakıldığında deneklerden 120 kişi (%39,1) yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir anlayışına kesinlikle katılmakta, 94 kişi (%30,6) bu anlayışa katılmaktadır. Deneklerden 43 kişi (%14) yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir anlayışına katılmamakta, 23 kişi (%7,5) bu anlayışa kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 27 kişi (%8,8) yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir veya kaderimiz değildir konusunda bir fikir belirtmemişlerdir. Bu tablodaki bulgularla tablo 33’teki bulguları birlikte değerlendirdiğimizde Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kaderci bir anlayışa sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 36: Ankete Katılan Deneklerin “Kadere inancınız bakımından size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kadere kesin olarak inanıyorum. Bu konuda hiç şüphe duymuyorum.	186	60,6
Kadere inanıyorum fakat kader konusunda anlayamadığım bazı konular var.	90	29,3
Kadere inanma konusunda şüphelerim var.	9	2,9
Kader konusuna ilgi duyuyorum.	8	2,6
Kadere inanmıyorum.	14	4,6
Toplam	307	100,0

Tablo 36'daki bulgulara bakıldığında deneklerden 186 kişi (%60,6) kadere kesin olarak inanmakta ve kader konusunda hiçbir şüphe duymamaktadır. Deneklerden 90 kişi (%29,3) kadere inanmakta fakat kader konusunda anlayamadıkları bazı konular var. Deneklerden 9 kişinin (%2,9) kadere inanma konusunda şüpheleri var. Deneklerden 8 kişi (%2,6) kader konusuna ilgi duymaktadır. Deneklerden 14 kişi (%4,6) kadere inanmamaktadır. Bu tablodaki bulgulara baktığımızda deneklerin tamamına yakınının kadere inandığı görülmektedir. Deneklerden kadere inanmayanların oranı ise oldukça azdır. Deneklerden kader konusunda şüpheleri olanların oranı da oldukça azdır. Deneklerden kadere inandığı halde kader konusunda anlayamadığı bazı konular olanlar da vardır. Kader konusundaki bu bilgi eksikliğine deneklerin bazı tablolarda görülen birbiriyle çelişen ifadelerini örnek olarak gösterebiliriz. Çünkü denekler bazı sorularda kaderci bir anlayışı ön plana çıkarırken, bazı sorularda da insanın hür iradeye sahip olduğu anlayışını ön plana çıkarmaktadırlar.

Tablo 37: Ankete Katılan Deneklerin “İnsanların kendi işledikleri hataları kadere yüklemelerinin sizce sebebi nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Sorumluluk almama isteği.	96	31,3
Kolaycılık ve tembellik.	45	14,7
Kader konusundaki yanlış inanışlar.	92	30,0
Sağlam imanları gereği.	41	13,4
Fikrim yok.	33	10,7
Toplam	307	100,0

Tablo 37'deki bulgulara bakıldığında deneklerden 96 kişi (%31,3) insanların kendi işledikleri hataları kadere yüklemelerinin sebebi olarak sorumluluk almama isteği olduğunu belirtmişlerdir. Deneklerden 45 kişi (%14,7) insanların kendi işledikleri hataları kadere yüklemelerinin sebebi olarak kolaycılık ve tembellik olduğunu ifade etmişlerdir. Deneklerden 92 kişi (%30) insanların kendi işledikleri hataları kadere yüklemelerinin sebebi olarak kader konusundaki yanlış inanışlar olduğunu belirtmişlerdir. Deneklerden 41 kişi (%13,4) insanların kendi işledikleri hataları kadere

yüklemelerini sağlam imanları gereği olarak görmektedir. Deneklerden 33 kişi (%10,7) insanların kendi işledikleri hataları kadere yüklemelerinin sebebi olarak herhangi bir fikir beyan etmemişlerdir. Deneklerin büyük çoğunluğu (233 kişi) insanların kaderci bir anlayışa sahip olmalarının nedeni olarak ilk önce sorumluluk almama isteği sonra ise kader konusundaki yanlış inanışlar, kolaycılık ve tembellik olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 38: Ankete Katılan Deneklerin “Hayır ve şer (iyilik ve kötülük) Allah’tan mıdır?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Evet Allah’tandır.	203	66,1
Hayır, iyilik Allah’tan kötülük insandandır.	43	14,0
İyilik de kötülük de insandandır.	24	7,8
İyilikler Allah’tan, kötülükler şeytandandır.	30	9,8
Fikrim yok.	7	2,3
Toplam	307	100,0

Tablo 38’deki bulgulara bakıldığında deneklerden 203 kişi (%66,1) hayır ve şerrin Allah’tan olduğunu ifade etmişlerdir. Deneklerden 43 kişi (%14) hayır, iyiliğin Allah’tan olduğunu, kötülüğün insandan olduğunu belirtmişlerdir. Deneklerden 24 kişi (%7,8) iyiliğinde kötülüğünde insandan olduğunu söylemişlerdir. Deneklerden 30 kişi (%9,8) iyiliklerin Allah’tan olduğunu, kötülüklerin ise şeytandan olduğunu belirtmişlerdir. Deneklerden 7 kişi (%2,3) iyiliğin ve kötülüğün Allah’tan olup olmama konusunda herhangi bir fikir söylememişlerdir. Bu tablodaki bulgulara göre deneklerin yarısından fazlasının hayırında şerrinde Allah’tan olduğunu söylemeleri onların İslam’daki ehli sünnet inancından olduklarını göstermektedir.

Tablo 39: Ankete Katılan Deneklerin “Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulüm etmez anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	227	73,9
Katılıyorum	42	13,7
Fikrim yok	17	5,5
Katılmıyorum	18	5,9
Kesinlikle katılmıyorum	3	1,0
Toplam	307	100,0

Tablo 39’deki bulgulara bakıldığında deneklerden 227 kişi (%73,9) Allah’ın adalet sahibi olduğunu, bu nedenle kullarına zulüm etmeyeceğine kesinlikle katılmakta iken 42 kişi (%13,7) bu görüşe katılmaktadır. Deneklerden 18 kişi (%5,9) Allah’ın adalet sahibi olduğu, bu nedenle kullarına zulüm etmeyeceği anlayışına katılmamakta, deneklerden 3 kişi (%1) bu anlayışa kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 17 kişi (%5,5) Allah’ın adalet sahibi olduğu, bu nedenle de kullarına zulüm etmeyeceği anlayışıyla ilgili olarak fikir belirtmemişlerdir.

Tablo 40: Ankete Katılan Deneklerin “Kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

	N	%
Kesinlikle katılıyorum	178	58,0
Katılıyorum	50	16,3
Fikrim yok	40	13,0
Katılmıyorum	20	6,5
Kesinlikle katılmıyorum	19	6,2
Toplam	307	100,0

Tablo 40’deki bulgulara bakıldığında deneklerden 178 kişi (%58) kadere inanmanın gelecek ile ilgili plan yapmaya engel olmadığı görüşüne kesinlikle katılırken, 50 kişi (%16,3) bu görüşe katılmaktadır. Deneklerden 20 kişi (%6,5) kadere inanmanın

gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir anlayışına katılmamakta iken, 19 kişi (%6,2) bu anlayışa kesinlikle katılmamaktadır. Deneklerden 40 kişi (%13) kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir anlayışıyla ilgili olarak fikir belirtmemişlerdir. Bu bulgular bize Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kaderci yaklaşımı değil de insan hürriyetini ön plana çıkartan yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir.

3.5. Anket Sorularının Çapraz Değerlendirmesi

Bu bölümde deneklerin ve ailelerinin gelir durumları ile deneklerin eğitim durumları gibi değişkenler ile kader anlayışları hakkındaki tutumlarını gösteren bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığı incelenecektir. Ayrıca deneklere kaderle ilgili olarak sorulan sorular arasında çapraz tablolar oluşturularak değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığına bakılacaktır.

Tablo 41: Sizin veya ailenizin gelir durumu? Sorusu ile Kadere inanıyor musunuz? Sorusunun Çapraz Değerlendirmesi

		19. Kadere inanıyor musunuz?					Toplam	
		Hiç inanmıyorum	Bazı durumlarda inanmıyorum	İnanmıyorum	Kesinlikle inanmıyorum	Kader konusuna ilgi duyuyorum		
8. Sizin veya ailenizin gelir durumu?	Düşük	N	6	8	34	42	5	95
		%	6,3%	8,4%	35,8%	44,2%	5,3%	100,0%
	Orta	N	15	15	81	75	7	193
		%	7,8%	7,8%	42,0%	38,9%	3,6%	100,0%
	Yüksek	N	3	5	5	6	0	19
		%	15,8%	26,3%	26,3%	31,6%	,0%	100,0%
Toplam	N	24	28	120	123	12	307	
	%	7,8%	9,1%	39,1%	40,1%	3,9%	100,0%	

Chi Square: 11,928 df:8 p= ,154

Tablo 41'deki bulgulara bakıldığında deneklerin veya ailelerinin gelir durumları ile deneklerin kadere inanıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre gelir durumu düşük olan 95 kişiden 6 kişi (%6,3) kadere hiç inanmamakta, 8 kişi (%8,4) kadere bazı durumlarda inanmakta, 34 kişi (%35,8) kadere inanmakta, 42 kişi (%44,2) kadere kesinlikle inanmakta, 5 kişi (%5,3) ise kader konusuna ilgi duymaktadır. Deneklerden gelir durumu orta olan 193 kişiden 15 kişi (%7,8) kadere hiç inanmamakta, 15 kişi (%7,8) kadere bazı durumlarda inanmakta, 81 kişi (%42) kadere inanmakta, 75 kişi (%38,9) kadere kesin olarak inanmakta, 7 kişi (%3,6) ise kader konusuna ilgi duymaktadır. Deneklerden gelir durumu yüksek olan 19 kişiden 3 kişi (%15,8) kadere hiç inanmamakta, 5 kişi (%26,3) kader bazı durumlarda inanmakta, 5 kişi (%26,3) kadere inanmakta, 6 kişi (%31,6) kadere kesin olarak inanmaktadır. Gelir seviyesi yüksek olanlardan kader konusuna ilgi duyanlar bulunmamaktadır. Her iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. ($p < 0,05$) Kader inancı en fazla gelir seviyesi orta olanlarda bulunurken, ikinci olarak gelir seviyesi düşük olanlarda görülmektedir. Gelir seviyesi yükseldikçe kadere olan inanç azalmaktadır. Bu bağlamda tablo 41'deki veriler araştırmamızın varsayımında belirttiğimiz Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların ekonomik durumları arttıkça kadere olan inançları azalma gösterebilir varsayımımızla uyusmaktadır.

Tablo 42: Eğitim durumunuz? Sorusu ile Kadere inanıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

			19. Kadere inanıyor musunuz?					Toplam
			Hiç inanmıyorum	Bazı durumlarda inanmıyorum	İnanıyorum	Kesinlikle inanmıyorum	Kader konusuna ilgi duyuyorum	
7. Eğitim durumunuz?	Okuryazar	N	3	1	2	2	0	8
		%	37,5%	12,5%	25,0%	25,0%	,0%	100,0%
	İlkokul	N	8	7	46	44	5	110
		%	7,3%	6,4%	41,8%	40,0%	4,5%	100,0%
	Ortaokul	N	5	6	35	26	4	76
		%	6,6%	7,9%	46,1%	34,2%	5,3%	100,0%

Tablo 42'nin devamı

Lise	N	3	11	24	33	2	73
	%	4,1%	15,1%	32,9%	45,2%	2,7%	100,0%
Üniversite	N	5	3	13	18	1	40
	%	12,5%	7,5%	32,5%	45,0%	2,5%	100,0%
Toplam	N	24	28	120	123	12	307
	%	7,8%	9,1%	39,1%	40,1%	3,9%	100,0%

Chi Square:21.495 DF:16 p=,160

Tablo 42'deki bulgulara bakıldığında Ankete katılan deneklerin eğitim durumları ile deneklerin kadere inanıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre okuryazar olan 8 kişiden 3 kişi (%37,5) kadere hiç inanmamakta, 1 kişi (%12,5) bazı durumlarda kadere inanmakta, 2 kişi (%25) kadere inanmakta, 2 kişi (%25) kadere kesinlikle inanmaktadır. Okuryazar olan deneklerden kader konusuna ilgi duyan bulunmamaktadır. İlkokul mezunu olan 110 kişiden 8 kişi (%7,3) kadere hiç inanmamakta, 7 kişi (%6,4) kadere bazı durumlarda inanmakta, 46 kişi (%41,8) kadere inanmakta, 44 kişi (%40) kadere kesin olarak inanmakta, 5 kişi (%4,5) kader konusuna ilgi duymaktadır. Ortaokul mezunu olan 76 kişiden 5 kişi (%6,6) kadere hiç inanmamakta, 6 kişi (%7,9) kadere bazı durumlarda inanmakta, 35 kişi (%46,1) kadere inanmakta, 26 kişi (%34,2) kadere kesin olarak inanmakta, 4 kişi (%5,3) kader konusuna ilgi duymaktadır. Lise mezunu olan 73 kişiden 3 kişi (%4,1) kadere hiç inanmamakta, 11 kişi (%15,1) kadere bazı durumlarda inanmakta, 24 kişi (%32,9) kadere inanmakta, 33 kişi (%45,2) kadere kesin olarak inanmakta, 2 kişi (%2,7) kader konusuna ilgi duymaktadır. Üniversite mezun 40 kişiden 5 kişi (%12,5) kadere hiç inanmamakta, 3 kişi (%7,5) kadere bazı durumlarda inanmakta, 13 kişi (%32,5) kadere inanmakta, 18 kişi (%45) kadere kesinlikle inanmakta, 1 kişi (%2,5) kader konusuna ilgi duymaktadır. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi bulunmamaktadır. ($p < 0,05$) Eğitim seviyesi yükseldikçe kadere olan inanç azalmamaktadır. Bu bağlamda tablo 42'deki veriler araştırmamızın varsayımında belirttiğimiz eğitim seviyesi yükseldikçe kadere olan inanç azalmaktadır varsayımımızla uyuşmamaktadır.

Tablo 43: Vakit namazlarını kılmaya ne zaman başladınız? Sorusu ile Vakit namazlarını hangi sıklıkta kılarıyorsunuz? Sorusunun Çapraz Değerlendirmesi

		Vakit namazlarını hangi sıklıkta kılarıyorsunuz?			Toplam	
		Sık	Seyrek	Hiç kılmam		
15. Vakit namazlarını kılmaya ne zaman başladınız?	Cezaevine girdikten sonra	N	55	8	1	64
		%	85,9%	12,5%	1,6%	100,0%
	Cezaevine girmeden önce	N	31	31	0	62
		%	50,0%	50,0%	,0%	100,0%
	Çocukluğumdan beri	N	32	9	2	43
	%	74,4%	20,9%	4,7%	100,0%	
	Önceden kıliyordum şimdi terk ettim	N	1	32	19	52
		%	1,9%	61,5%	36,5%	100,0%
	İleride kılmayı düşünüyorum	N	1	25	60	86
		%	1,2%	29,1%	69,8%	100,0%
Toplam	N	120	105	82	307	
	%	39,1%	34,2%	26,7%	100,0%	

Chi-Square: 230,274 DF:8 p=,000

Tablo 43'teki verilere bakıldığında ankete katılan deneklerin vakit namazlarını kılmaya ne zaman başladınız? Sorusuna verdikleri cevapları ile vakit namazlarını hangi sıklıkta kılarıyorsunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu bulgulara göre vakit namazlarını kılmaya cezaevine girdikten sonra başlayan 64 kişiden 55 kişi (%85,9) vakit namazlarını sık olarak kılmakta, 8 kişi (%12,5) seyrek olarak kılmakta, 1 kişi (%1,6) ise hiç kılmamaktadır. Vakit namazlarını cezaevine girmeden önce kılmaya başlayan 62 kişiden 31 kişi (%50) vakit namazlarını sık olarak kılmakta, 31 kişi (%50) seyrek olarak kılmaktadır. Vakit namazlarını kılmaya cezaevine girmeden önce başlayan deneklerden hiçbiri sonradan vakit namazlarını terk etmemiştir. Vakit namazlarını çocukluğundan itibaren kılmaya başlayan 43 kişiden 32 kişi (%74,4) vakit namazlarını sık olarak kılmakta, 9 kişi (%20,9) seyrek olarak kılmakta, 2 kişi (%4,7)

ise hiç kılmamaktadır. Vakit namazlarını önceden kıldığı halde sonradan terk eden 52 kişiden 1 kişi (%1,9) sık olarak kılmakta, 32 kişi (%61,5) seyrek olarak kılmakta, 19 kişi (%36,5) hiç kılmamaktadır. Vakit namazlarını ileride kılmayı düşünen 86 kişiden 1 kişi (%1,2) sık olarak kılmakta, 25 kişi (%29,1) seyrek olarak kılmakta, 60 kişi (%69,8) ise hiç kılmamaktadır. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Bu veriler bize insanların bir felaketle karşılaştıklarında dini inanç ve ibadetlerine daha çok yöneldiklerini göstermektedir. Bu bağlamda tablo 43'teki veriler mahkûmların cezaevine girdikten sonra dini ibadetlere yönelmeleri artmıştı varsayımımızı doğrulamaktadır.

Tablo 44: Ramazan orucunu tutmaya ne zaman başladınız? Sorusu ile Ramazan orucunu hangi sıklıkta tutarsınız? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

		18. Ramazan orucunu hangi sıklıkta tutarsınız?					Toplam
		Tamamını	Çoğunu	Yarısını	Azını	Hiç tutmam	
17. Ramazan orucunu tutmaya ne zaman başladınız?	Cezaevine girdikten sonra	N 13 % 86,7%	0 .0%	0 .0%	1 6,7%	1 6,7%	15 100,0%
	Cezaevine girmeden önce	N 42 % 66,7%	15 23,8%	5 7,9%	1 1,6%	0 .0%	63 100,0%
	Çocukluğumdan beri	N 153 % 84,1%	26 14,3%	1 .5%	1 .5%	1 .5%	182 100,0%
	Önceden tutuyordum şimdi terk ettim	N 2 % 8,7%	3 13,0%	1 4,3%	10 43,5%	7 30,4%	23 100,0%
	İleride tutmayı düşünüyorum	N 1 % 4,2%	0 .0%	1 4,2%	6 25,0%	16 66,7%	24 100,0%
	Toplam	N 211 % 68,7%	44 14,3%	8 2,6%	19 6,2%	25 8,1%	307 100,0%

Chi-Square: 263,803 DF:16 $p=,000$

Tablo 44'teki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin ramazan orucunu tutmaya ne zaman başladınız? Sorusuna verdikleri cevapları ile ramazan orucunu

hangi sıklıkta tutarsınız? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre ramazan orucunu cezaevine girdikten sonra tutmaya başlayan 15 kişiden 13 kişi (%86,7) ramazan orucunun tamamını tutmakta, 1 kişi (%6,7) azını tutmakta, 1 kişi (%6,7) ramazan orucunu hiç tutmamaktadır. Ramazan orucunu cezaevine girmeden önce tutmaya başlayan 63 kişiden 42 kişi (%66,7) ramazan orucunun tamamını 15 kişi (%23,8) çoğunu, 5 kişi (%7,9) yarısını, 1 kişi (%1,6) azını tutmaktadır. Ramazan orucunu çocukluğundan itibaren tutan 182 kişiden 153 kişi (%84,1) ramazan orucunun tamamını tutmakta, 26 kişi (%14,3) çoğunu tutmakta, 1 kişi (%0,5) yarısını tutmakta, 1 kişi (%0,5) azını tutmaktadır. 1 kişi (%0,5) ise ramazan orucunu hiç tutmamaktadır. Ramazan orucunu önceden tuttuğu halde sonradan tutmayı terk eden 23 kişiden 2 kişi (%8,7) ramazan orucunun tamamını tutmakta, 3 kişi (%13) çoğunu tutmakta, 1 kişi (%4,3) yarısını tutmakta, 10 kişi (%43,5) azını tutmaktadır. 7 kişi (%30,4) ramazan orucunu hiç tutmamaktadır. Ramazan orucunu ileride tutmayı düşünen 24 kişiden 1 kişi (%4,2) ramazan orucunun tamamını tutmakta, 1 kişi (%4,2) yarısını tutmakta, 6 kişi (%25) azını tutmaktadır. 16 kişi (%66,7) ramazan orucunu hiç tutmamaktadır. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Bu veriler, insanların bir felaketle karşılaştıklarında dini inanç ve ibadetlerine daha çok yöneldiklerini göstermektedir. Bu bulgular mahkûmların cezaevine girdikten sonra dini ibadetlere yönelmeleri artmıştır varsayımımızı doğrulamaktadır.

Tablo 45: Kadere inanıyor musunuz? Sorusu ile Kader kelimesinin anlamı sizce aşağıdakilerden hangisidir? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

		20. Kader kelimesinin anlamı sizce aşağıdakilerden hangisidir?					Toplam	
		Allah'ın takdiri	Şans	Kötü şans	Felek	Hiç biri		
19. Kadere inanıyor	Hiç inanmıyorum	N	17	1	0	0	6	24
		%	70,8%	4,2%	,0%	,0%	25,0%	100,0%
	Bazı durumlarda inanmıyorum	N	16	1	2	5	4	28
		%	57,1%	3,6%	7,1%	17,9%	14,3%	100,0%
	İnanıyorum	N	114	0	1	3	2	120

Tablo 45'in devamı

	%	95,0%	,0%	,8%	2,5%	1,7%	100,0%
Kesinlikle inanıyorum	N	118	0	2	1	2	123
	%	95,9%	,0%	1,6%	,8%	1,6%	100,0%
Kader konusuna ilgi duyuyorum	N	8	1	0	1	2	12
	%	66,7%	8,3%	,0%	8,3%	16,7%	100,0%
Toplam	N	273	3	5	10	16	307
	%	88,9%	1,0%	1,6%	3,3%	5,2%	100,0%

Chi-Square: 79.563 DF:16 p=,000

Tablo 45'teki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin kadere inanıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları ile sizce kader nedir? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre kadere hiç inanmayan 24 kişiden 17 kişi (%70,8) kaderin Allah'ın takdiri olduğunu, 1 kişi (%4,2) şans olduğunu söylemiştir. 6 kişi (%25) kaderin Allah'ın takdiri, şans, kötü şans veya felek bunlardan hiç birisi olmadığını söylemiştir. Kadere bazı durumlarda inanan 28 kişiden 16 kişi (%57,1) kaderi Allah'ın takdiri olarak tanımlarken, 1 kişi (%3,6) şans olarak, 2 kişi (%7,1) kötü şans olarak, 5 kişi (%17,9) felek olarak tanımlamıştır. 4 kişi (%14,3) kaderin bunlardan hiç birisi olmadığını söylemiştir. Kadere inanan 120 kişiden 114 kişi (%95) kader kelimesinin Allah'ın takdiri olduğunu, 1 kişi (%0,8) kötü şans olduğunu, 3 kişi (%2,5) felek olduğunu söylemiş, 2 kişi (%1,7) bunlardan hiç birisi olmadığını söylemiştir. Kadere kesinlikle inanan 123 kişiden 118 kişi (%95,9) kader kelimesinin Allah'ın takdiri olduğunu, 2 kişi (%1,6) kötü şans olduğunu, 1 kişi (%0,8) felek olduğunu söylerken, 2 kişi (%1,6) ise bunlardan hiç birisi olmadığını söylemiştir. Kader konusuna ilgi duyan 12 kişiden 8 kişi (%66,7) kaderin Allah'ın takdiri olduğunu, 1 kişi (%8,3) kaderin şans, 1 kişi (%8,3) felek olduğunu söylerken, 2 kişi (%16,7) ise kaderin bunlardan hiç birisi olmadığını söylemiştir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Kadere inananların tamamına yakını kaderin Allah'ın takdiri olduğunu söylemiştir. Kadere inananlardan, kaderin şans, kötü şans, felek veya bunlardan hiç biri olduğunu söyleyenlerin oranı ise oldukça azdır. Bu veriler bize kadere inanan mahkûmların kader kelimesinin anlamını doğru olarak bildiklerini göstermektedir.

Tablo 46: Kadere inanıyor musunuz? Sorusu ile Sizce kader nedir? Sorusunun çapraz değerlendirilmesi

		21. Sizce kader nedir?					Toplam
		İnsanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılmasıdır.	Yalnız tabiat olaylarının önceden Allah tarafından belirlenmesi fakat insanın kendi davranışlarını kendi iradesiyle belirlemesidir.	Meydana gelen her olay tabiatın planı ve düzeni içerisinde gerçekleşir.	Meydana gelen her olayın sadece Allah Teala'nın bilmesiyle olmasıdır.	İnsanın alın yazısıdır.	
19. Kadere inanıyor musunuz?	Hiç inanmıyorum	N 2 8,3%	6 25,0%	10 41,7%	1 4,2%	5 20,8%	24 100,0%
	Bazı durumlarda inanıyorum	N 11 39,3%	10 35,7%	1 3,6%	3 10,7%	3 10,7%	28 100,0%
	İnanıyorum	N 52 43,3%	31 25,8%	0 ,0%	10 8,3%	27 22,5%	120 100,0%
	Kesinlikle inanıyorum	N 60 48,8%	27 22,0%	0 ,0%	18 14,6%	18 14,6%	123 100,0%
	Kader konusuna ilgi duyuyorum	N 2 16,7%	3 25,0%	2 16,7%	1 8,3%	4 33,3%	12 100,0%
	Toplam	N 127 41,4%	77 25,1%	13 4,2%	33 10,7%	57 18,6%	307 100,0%

Chi-Square: 113.600 DF: 16 p=,000

Tablo 46'daki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin kadere inanıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları ile sizce kader nedir? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre kadere hiç inanmayan 24 kişiden 2 kişi

(%8,3) kaderi, insanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılmasıdır şeklinde, 6 kişi (%25) yalnız tabiat olaylarının önceden Allah tarafından belirlenmesi fakat insanın kendi davranışlarını kendi iradesiyle belirlemesidir şeklinde tarif etmiştir. Deneklerden 10 kişi (%41,7) kaderi, meydana gelen her olay tabiatın planı ve düzeni içerisinde gerçekleşir şeklinde, 1 kişi (%4,2) meydana gelen her olayın sadece Allah Teala'nın bilmesiyle olmasıdır şeklinde 5 kişi (%20,8) de insanın alın yazısıdır şeklinde tarif etmiştir. Kadere bazı durumlarda inanan 28 kişiden 11 kişi (%39,3) kaderi, insanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılmasıdır şeklinde, 10 kişi (%35,7) yalnız tabiat olaylarının önceden Allah tarafından belirlenmesi fakat insanın kendi davranışlarını kendi iradesiyle belirlemesidir şeklinde tarif etmiştir. Deneklerden 1 kişi (%3,6) kaderi, meydana gelen her olay tabiatın planı ve düzeni içerisinde gerçekleşir şeklinde, 3 kişi (%10,7) meydana gelen her olayın sadece Allah Teala'nın bilmesiyle olmasıdır şeklinde 3 kişi (%10,7) insanın alın yazısıdır şeklinde tarif etmiştir. Kadere inanan 120 kişiden 52 kişi (%43,3) kaderi, insanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılmasıdır şeklinde, 31 kişi (%25,8) yalnız tabiat olaylarının önceden Allah tarafından belirlenmesi fakat insanın kendi davranışlarını kendi iradesiyle belirlemesidir şeklinde tarif etmiştir. Deneklerden 10 kişi (%8,3) kaderi, meydana gelen her olayın sadece Allah Teala'nın bilmesiyle olmasıdır şeklinde tarif etmiş, 27 kişi (%22,5) insanın alın yazısıdır şeklinde tarif etmiştir. Kadere kesinlikle inanan 123 kişiden 60 kişi (%48,8) kaderi, insanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılmasıdır şeklinde, 27 kişi (%22) yalnız tabiat olaylarının önceden Allah tarafından belirlenmesi fakat insanın kendi davranışlarını kendi iradesiyle belirlemesidir şeklinde tarif etmiştir. Deneklerden 18 kişi (%14,6) kaderi, meydana gelen her olayın sadece Allah Teala'nın bilmesiyle olmasıdır şeklinde, 18 kişi (%14,6) insanın alın yazısıdır şeklinde tarif etmiştir. Kader konusuna ilgi duyan 12 kişiden 2 kişi (%16,7) kaderi, insanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılmasıdır şeklinde, 3 kişi (%25) yalnız tabiat olaylarının önceden Allah tarafından belirlenmesi fakat insanın kendi davranışlarını kendi iradesiyle belirlemesidir şeklinde tarif etmiştir. Deneklerden 2 kişi (%16,7) kaderi, meydana gelen her olay tabiatın planı ve düzeni içerisinde gerçekleşir şeklinde, 1 kişi (%8,3) meydana gelen her olayın sadece Allah Teala'nın bilmesiyle olmasıdır şeklinde, 4 kişi

(%33,3) insanın alın yazısıdır şeklinde tarif etmiştir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Deneklerin büyük çoğunluğu kadere inanmakta ve kaderi insanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılmasıdır şeklinde tarif etmektedirler. Deneklerden kadere inananların az bir kısmı kaderi insanın alın yazısı olduğunu söylemişlerdir. Deneklerden kadere inananların kaderi meydana gelen her olayın Allah tarafından bilinmesiyle olmaktadır şeklinde tarif edenlerin oranı da fazla değildir. Bu da tablo 45'teki kaderi Allah'ın takdiri olarak tanımlayanların oranları ile paralellik göstermektedir. Bu veriler Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kaderci bir anlayışa sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 47: İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusu ile İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

			25. İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz?			Toplam
			Katılıyorum	Fikrim yok	Katılmıyorum	
23. İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz?	Katılıyorum	N	65	23	41	129
		%	50,4%	17,8%	31,8%	100,0%
	Fikrim yok	N	11	9	5	25
		%	44,0%	36,0%	20,0%	100,0%
	Katılmıyorum	N	125	7	21	153
		%	81,7%	4,6%	13,7%	100,0%
Toplam		N	201	39	67	307
		%	65,5%	12,7%	21,8%	100,0%

Chi-Square:44,202 DF:4 p=,000

Tablo 47'deki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin insan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları ile insan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre insan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılan 129 kişiden 65 kişi (%50,4) insan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez görüşüne katılmakta, 41 kişi (%31,8) bu görüşe katılmamakta, 23 kişi (%17,8) herhangi bir fikir belirtmemektedir. İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunda herhangi bir fikir belirtmeyen 25 kişiden 11 kişi (%44) insan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez görüşüne katılmakta, 5 kişi (%20) katılmamakta, 9 kişi (%36) ise fikir belirtmemektedir. İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir görüşüne katılmayan 153 kişiden 125 kişi (%81,7) insan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez görüşüne katılmakta, 21 kişi (%13,7) katılmamakta, 7 kişi (%4,6) ise fikir belirtmemektedir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Bu verilerdeki çelişkili durum Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kader konusunda akıllarının karışık olduğunu göstermektedir.

Tablo 48: İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusu ile İnsan aklı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

			24. İnsan aklı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz?			Toplam
			Katılıyorum	Fikrim yok	Katılmıyorum	
23. İnsan akıllı ve irade	Katılıyorum	N	114	3	12	129

Tablo 48'in devamı

sahibi bir varlıktır.		%	88,4%	2,3%	9,3%	100,0%
Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz?	Fikrim yok	N	10	11	4	25
		%	40,0%	44,0%	16,0%	100,0%
	Katılmıyorum	N	78	7	68	153
		%	51,0%	4,6%	44,4%	100,0%
Toplam		N	202	21	84	307
		%	65,8%	6,8%	27,4%	100,0%

Chi-Square: 105,957 DF:4 p=,000

Tablo 48'deki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin insan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları ile insan akıllı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre insan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir görüşüne katılan 129 kişiden 114 kişi (%88,4) insan akıllı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılmakta, 12 kişi (%9,3) katılmamakta, 3 kişi (%2,3) ise fikir belirtmemektedir. İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunda fikir belirtmeyen 25 kişiden 10 kişi (%40) insan akıllı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir görüşüne katılmakta, 4 kişi (%16) katılmamakta, 11 kişi (%44) ise fikir belirtmemektedir. İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılmayan 153 kişiden 78 kişi (%51) insan akıllı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir görüşüne katılmakta, 68 kişi (%44,4) katılmamakta, 7 kişi (%4,6) ise fikir belirtmemektedir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Bu veriler Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların tamamen olmasa da kısmen insan hürriyetini kabul ettiklerini göstermektedir.

Tablo 49: İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusu ile İnsan akli ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

			24. İnsan akli ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz?			Toplam
			Katılıyorum	Fikrim yok	Katılmıyorum	
25. İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz?	Katılıyorum	N	123	7	71	201
		%	61,2%	3,5%	35,3%	100,0%
	Fikrim yok	N	25	10	4	39
		%	64,1%	25,6%	10,3%	100,0%
	Katılmıyorum	N	54	4	9	67
		%	80,6%	6,0%	13,4%	100,0%
Toplam		N	202	21	84	307
		%	65,8%	6,8%	27,4%	100,0%

Chi-Square:40,012 DF:4 p=,000

Tablo 49'daki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin insan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları ile insan akli ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre insan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez görüşüne katılan 201 kişiden 123 kişi (%61,2) insan akli ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir görüşüne katılmakta, 71 kişi (%35,3) katılmamakta, 7 kişi (%3,5) ise fikir belirtmemektedir. İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez görüşüne katılmayan 67 kişiden 54 kişi (%80,6) insan akli ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir görüşüne katılmakta, 9 kişi (%13,4) katılmamakta, 4 kişi (%6) ise fikir belirtmemektedir. İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunda

fikir belirtmeyen 39 kişiden 25 kişi (%64,1) insan akli ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir görüşüne katılmakta, 4 kişi (%10,3) katılmamakta, 10 kişi (%25,6) ise herhangi bir fikir belirtmemektedir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Ankete katılan denekler hem insanın kaderini değiştiremeyeceği görüşündedirler hem de insanın kaderine kısmen yön verebileceği düşüncesindedirler. Deneklerde görülen bu çelişkili cevaplar onların kader konusunda bilgi eksikliklerinin olduğunu ve zihinlerinin karışık olduğunu göstermektedir. Deneklere anket formları dağıtıldıktan sonra verilerin toplanması esnasında deneklerin çoğu sözlü olarak, bazıları da anket formuna yazılı olarak kader konusunu tam bilmediklerinden birbiriyle çelişkili olan sorularda cevap vermede zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Denekler kader konusunu tam anlayamadıklarından bu konuyla ilgili olarak cezaevindeki konferans salonunda konuyla ilgili olarak bir konferansın yapılmasını talep etmişlerdir. Denekler tarafından insanın kaderini değiştiremeyeceği ifade edilirken insanın kaderine kısmen yön verebileceğinin belirtilmesi insanların tamamen kaderci olmadıklarını, tam olmasa bile insanın irade hürriyetinin varlığını kabul ettikleri görülmektedir.

Tablo 50: Trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömrü bitmiş miydi? Sorusu ile Tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamak ömrü uzatır düşüncesi doğru mudur? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

		28. Tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamak ömrü uzatır düşüncesi doğru mudur?					Toplam
		Evet, ömrü uzatır.	Hayır, ömrü uzatmaz. İnsanın vadesi neyse odur.	Ömrü uzatıp uzatmadığı bilinemez.	Belki ömrü uzatır.	Bir fikrim yok.	
27. Trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömrü bitmiş miydi?	Evet, onların ömürleri bitmişti, olay olmasaydı başka bir nedenden dolayı öleceklerdi.	N 21 12,6%	N 115 68,9%	N 24 14,4%	N 5 3,0%	N 2 1,2%	N 167 100,0%
	Evet, onların ömürleri bitmişti, fakat ölümlerine kendi tedbirsizlikleri neden olmuştur.	N 11 39,3%	N 16 57,1%	N 0 ,0%	N 1 3,6%	N 0 ,0%	N 28 100,0%
	Hayır, onların ömürleri bitmemişti fakat kendi hatalarının kurbanı oldular.	N 3 20,0%	N 7 46,7%	N 3 20,0%	N 1 6,7%	N 1 6,7%	N 15 100,0%
	Ömürlerinin bitip bitmeyeceği bilinemez.	N 12 21,4%	N 28 50,0%	N 9 16,1%	N 3 5,4%	N 4 7,1%	N 56 100,0%
	Bir fikrim yok.	N 7 17,1%	N 14 34,1%	N 5 12,2%	N 4 9,8%	N 11 26,8%	N 41 100,0%
Toplam	N 54 17,6%	N 180 58,6%	N 41 13,4%	N 14 4,6%	N 18 5,9%	N 307 100,0%	

Chi-Square:65.746 DF:16 p=,000

Tablo 50'deki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömrü bitmiş miydi? Sorusuna verdikleri cevapları ile tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamak ömrü uzatır düşüncesi doğru mudur? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömrü bitmişti, olay olmasaydı başka bir nedenden dolayı öleceklerdi diyen 167 kişiden 21 kişi (%12,6) tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamamanın ömrü uzatacağını söylemiştir. Deneklerden 115 kişi (%68,9) bir oranla çoğunluğu ise ömrü uzatmayacağını, insanın vadesi neyse o kadar yaşayacağını, 24 kişi (%14,4) ömrü uzatıp uzatmadığının bilinmeyeceğini, 5 kişi (%3) belki ömrü uzatacağını söylerken 2 kişi (%1,2) herhangi bir fikir beyan etmemiştir. Deneklerden, trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömürlerinin bittiğini, fakat ölümlerine kendi tedbirsizliklerinin neden olduğunu söyleyen 28 kişiden 11 kişi (%39,3) tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamamanın ömrü uzatacağını belirtmiştir. Deneklerden 16 kişi (%57,1) ömrü uzatmayacağını, insanın vadesi neyse o olacağını, 1 kişi (%3,6) ise belki ömrü uzatacağı görüşündedir. Deneklerden, trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömürlerinin bitmediğini, fakat kendi hatalarının kurbanı olduklarını söyleyen 15 kişiden 3 kişi (%20) tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamamanın ömrü uzatacağını söylemiştir. Deneklerden 7 kişi (%46,7) ömrü uzatmayacağını, insanın vadesi neyse o olacağını, 3 kişi (%20) ömrü uzatıp uzatmadığının bilinmeyeceğini, 1 kişi (%6,7) belki ömrü uzatacağını söylerken 1 kişi (%6,7) herhangi bir fikir beyan etmemiştir. Deneklerden, trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömürlerinin bitip bitmeyeceğinin bilinmeyeceğini söyleyen 56 kişiden 12 kişi (%21,4) tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamamanın ömrü uzatacağını söylemiştir. Deneklerden 28 kişi (%50) ömrü uzatmayacağını, insanın vadesi neyse o olacağını, 9 kişi (%16,1) ömrü uzatıp uzatmadığının bilinmeyeceğini, 3 kişi (%5,4) belki ömrü uzatacağını söylerken 4 kişi (%7,1) herhangi bir fikir beyan etmemiştir. Deneklerden, trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömrü bitmiş miydi? Sorusunda bir fikir beyan etmeyen 41 kişiden 7 kişi (%17,1) tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamamanın ömrü uzatacağını söylemiştir. Deneklerden 14 kişi (%34,1) ömrü uzatmayacağını, insanın vadesi neyse o olacağını, 5 kişi (%12,2) ömrü uzatıp

uzatmadığının bilinemeyeceğini, 4 kişi (%9,8) belki ömrü uzatacağını söylerken 11 kişi (%26,8) herhangi bir fikir beyan etmemiştir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Bu verilere göre deneklerin, karşılaştıkları olumsuz olaylarda kaderci bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir.

Tablo 51: Tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılıyor musunuz? Sorusu ile Tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

			30. Tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılıyor musunuz?			Toplam
			Katılıyorum	Fikrim yok	Katılmıyorum	
29. Tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılıyor musunuz?	Katılıyorum	N	184	4	10	198
		%	92,9%	2,0%	5,1%	100,0%
	Fikrim yok	N	20	6	3	29
		%	69,0%	20,7%	10,3%	100,0%
	Katılmıyorum	N	71	3	6	80
		%	88,8%	3,8%	7,5%	100,0%
Toplam	N	275	13	19	307	
	%	89,6%	4,2%	6,2%	100,0%	

Chi-Square:23,957 DF:4 $p=,000$

Tablo 51'deki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları ile tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılan 198 kişiden 184 kişi (%92,9) tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılmakta, 10 kişi (%5,1) katılmamakta, 4 kişi (%2) ise fikir belirtmemektedir. Tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılmayanların 80 kişiden 71 kişi (%88,8) tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılmakta, 6 kişi (%7,5) katılmamakta, 3 kişi (%3,8) ise fikir

belirtmemektedir. Tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılıyor musunuz? Sorusunda fikir belirtmeyen 29 kişiden 20 kişi (%69) tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılmakta, 3 kişi (%10,3) katılmamakta, 6 kişi (%20,7) ise fikir belirtmemektedir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Bu veriler deneklerin, önce tedbir alınması gerektiği, sonra ise işin sonunun Allah'a bırakılması gerektiği anlayışına sahip olduklarını göstermektedir. Bu düşünce de onların mutlak anlamda kader anlayışına sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu bağlamda deneklerin mutlak iradenin yanında insanın da cüzi iradesi bulunduğu anlayışına sahip olduklarını görmekteyiz.

Tablo 52: İnsanlar doğar doğmaz kaderleri yazılır ve ömürleri belirlenir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusu ile İnsan, kendi kaderini değiştirebilir mi? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

			32. İnsan, kendi kaderini değiştirebilir mi?					Toplam
			Evet, değiştirebilir.	Hayır, değiştiremez.	Kısmen ve bazen değiştirebilir.	Belki değiştirebilir.	Bir fikrim yok.	
31. İnsanlar doğar doğmaz kaderleri yazılır ve ömürleri belirlenir, anlayışına katılıyor musunuz?	Katılıyorum	N	42	137	61	6	4	250
		%	16,8%	54,8%	24,4%	2,4%	1,6%	100,0%
	Fikrim yok	N	7	1	8	5	5	26
		%	26,9%	3,8%	30,8%	19,2%	19,2%	100,0%
	Katılmıyorum	N	16	8	3	3	1	31
		%	51,6%	25,8%	9,7%	9,7%	3,2%	100,0%
Toplam	N	65	146	72	14	10	307	
	%	21,2%	47,6%	23,5%	4,6%	3,3%	100,0%	

Chi-Square:74,799 DF:8 $p=,000$

Tablo 52' deki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin insanlar doğar doğmaz kaderleri yazılır ve ömürleri belirlenir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları ile insan, kendi kaderini değiştirebilir mi? sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre insanlar doğar doğmaz kaderleri yazılır ve ömürleri belirlenir anlayışına katılan 250 kişiden 42 kişi (%16,8) insanın kendi kaderini değiştirebileceğini söylemiştir. Denekler 137 kişi (%54,8) insanın kendi kaderini değiştiremeyeceğini, 61 kişi (%24,4) kısmen ve bazen değiştirebileceğini, 6 kişi (%2,4) belki değiştirebileceğini söylerken 4 kişi (%1,6) herhangi bir fikir beyan etmemiştir. İnsanlar doğar doğmaz kaderleri yazılır ve ömürleri belirlenir anlayışına katılmayan 31 kişiden 16 kişi (%51,6) insanın kendi kaderini değiştirebileceğini söylemiştir. Deneklerden 8 kişi (%25,8) insanın kendi kaderini değiştiremeyeceğini, 3 kişi (%9,7) kısmen ve bazen değiştirebileceğini, 3 kişi (%9,7) belki değiştirebileceğini söylerken 1 kişi (%3,2) bir fikir beyan etmemiştir. İnsanlar doğar doğmaz kaderleri yazılır ve ömürleri belirlenir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunda fikir belirtmeyen 26 kişiden 7 kişi (%26,9) insanın kendi kaderini değiştirebileceğini söylemiştir. Deneklerden 1 kişi (%3,8) insanın kendi kaderini değiştiremeyeceğini, 8 kişi (%30,8) kısmen ve bazen değiştirebileceğini, 5 kişi (%19,2) belki değiştirebileceğini söylerken 5 kişi (%19,2) bir fikir beyan etmemiştir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Bu veriler deneklerin, kaderci bir yaklaşımda olduklarını, insanların belli bir kaderleri olduğu ve bu kaderlerini değiştiremedikleri anlayışında olduklarını göstermektedir.

Tablo 53: Yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılıyor musunuz? Sorusu ile Yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

		35. Yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir, anlayışına katılıyor musunuz?			Toplam	
		Katılıyorum	Fikrim yok	Katılmıyorum		
34. Yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılıyor musunuz?	Katılıyorum	N	114	6	40	160
		%	71,3%	3,8%	25,0%	100,0%
	Fikrim yok	N	14	16	2	32
		%	43,8%	50,0%	6,3%	100,0%
	Katılmıyorum	N	86	5	24	115
		%	74,8%	4,3%	20,9%	100,0%
Toplam		N	214	27	66	307
		%	69,7%	8,8%	21,5%	100,0%

Chi-Square:76,960 DF:4 p=,000

Tablo 53'teki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları ile yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılan 160 kişiden 114 kişi (%71,3) yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir anlayışına katılmakta, 40 kişi (%25) katılmamakta, 6 kişi (%3,8) fikir belirtmemektedir. Yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılmayan 115 kişiden 86 kişi (%74,8) yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir anlayışına katılmakta, 24 kişi (%20,9) katılmamakta, 5 kişi (%4,3) fikir belirtmemektedir. Yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılıyor musunuz? Sorusunda fikir belirtmeyen 32 kişiden 14 kişi (%43,8) yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir anlayışına katılmakta, 2 kişi (%6,3) katılmamakta, 16 kişi (%50) fikir belirtmemektedir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir.

($p < 0,05$) Bu tabloda ki verilere göre, ankete katılan deneklerin kaderci bir yaklaşımda oldukları görülmektedir. Tablo 26'daki verilere baktığımızda da ankete katılan deneklerin yarıya yakınının (147 kişi) cezaevinde olmalarına neden olan olayı kaderleri olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Deneklerden 93 kişi de cezaevinde olmalarına neden olan olayı tam olarak olmasa da kısmen kaderleri olduklarını belirtmişlerdir. Deneklerden 55 kişi cezaevinde olmalarına neden olan olayı kaderleri olarak görmemektedirler. Bu bağlamda Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların çoğu yaşadıkları ve cezaevinde olmalarına neden olan olayları kadere yüklemektedirler.

Tablo 54: Hayır ve şer (iyilik ve kötülük) Allah'tan mıdır? Sorusu ile Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulmetmez anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

		39. Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulüm etmez anlayışına katılıyor musunuz?			Toplam	
		Katılıyorum	Fikrim yok	Katılmıyorum		
38. Hayır ve şer (iyilik ve kötülük) Allah'tan mıdır?	Evet Allah'tandır.	N	178	11	14	203
		%	87,7%	5,4%	6,9%	100,0%
	Hayır, iyilik Allah'tan kötülük insandandır.	N	41	1	1	43
		%	95,3%	2,3%	2,3%	100,0%
	İyilik de kötülük de insandandır.	N	18	3	3	24
		%	75,0%	12,5%	12,5%	100,0%
	İyilikler Allah'tan, kötülükler şeytandandır.	N	28	0	2	30
		%	93,3%	,0%	6,7%	100,0%
	Fikrim yok.	N	4	2	1	7
		%	57,1%	28,6%	14,3%	100,0%
Toplam		N	269	17	21	307
		%	87,6%	5,5%	6,8%	100,0%

Chi-Square:15,833 DF:8 $p=,045$

Tablo 54'teki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin hayır ve şer (iyilik ve kötülük) Allah'tan mıdır? Sorusuna verdikleri cevapları ile Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulüm etmez anlayışına katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre hayır ve şer (iyilik ve kötülük) Allah'tandır diyen 203 kişiden 178 kişi (%87,7) Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulüm etmez anlayışına katılmakta, 14 kişi (%6,9) katılmamakta, 11 kişi (%5,4) fikir belirtmemektedir. Deneklerden, iyiliğin Allah'tan kötülüğün insandan olduğunu söyleyen 43 kişiden 41 kişi (%95,3) Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulüm etmez anlayışına katılmakta, 1 kişi (%2,3) katılmamakta, 1 kişi (%2,3) fikir belirtmemektedir. Deneklerden, iyiliğin de kötülüğün de insandan olduğunu söyleyen 24 kişiden 18 kişi (%75) Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulüm etmez anlayışına katılmakta, 3 kişi (%12,5) katılmamakta, 3 kişi (%12,5) fikir belirtmemektedir. Deneklerden, iyiliklerin Allah'tan, kötülüklerin şeytandan olduğunu söyleyen 30 kişiden 28 kişi (%93,3) Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulüm etmez anlayışına katılmakta, 2 kişi (%6,7) katılmamaktadır. Deneklerden hayır ve şer (iyilik ve kötülük) Allah'tan mıdır? Sorusunda fikir belirtmeyen 7 kişiden 4 kişi (%57,1) Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulüm etmez anlayışına katılmakta, 1 kişi (%14,3) katılmamakta, 2 kişi (%28,6) fikir belirtmemektedir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Bu veriler deneklerin çoğunluğunun iyiliğin ve kötülüğün Allah'tan olduğuna inandıklarını göstermektedir. Bu bağlamda deneklerin yarıdan fazlasının kader inancına sahip oldukları görülmektedir. Deneklerin tamamına yakını Allah'ın adalet sahibi olduğunu, bu nedenle kullarına zulüm etmeyeceğini söylemektedir. Bu düşünce de onların yaşadıkları ve cezaevinde olmalarına neden olan olayları zulüm olarak görmediklerini göstermektedir.

Tablo 55: İnsan, kendi kaderini değiştirebilir mi? Sorusu ile Kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

		40. Kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz?			Toplam	
		Katılıyorum	Fikrim yok	Katılmıyorum		
32. İnsan, kendi kaderini değiştirebilir mi?	Evet, değiştirebilir.	N	42	7	16	65
		%	64,6%	10,8%	24,6%	100,0%
	Hayır, değiştiremez.	N	112	21	13	146
		%	76,7%	14,4%	8,9%	100,0%
	Kısmen ve bazen değiştirebilir.	N	59	9	4	72
	%	81,9%	12,5%	5,6%	100,0%	
	Belki değiştirebilir.	N	8	2	4	14
		%	57,1%	14,3%	28,6%	100,0%
	Bir fikrim yok.	N	7	1	2	10
		%	70,0%	10,0%	20,0%	100,0%
Toplam		N	228	40	39	307
		%	74,3%	13,0%	12,7%	100,0%

Chi-Square:17,654 DF:8 p=,024

Tablo 55'teki bulgulara bakıldığında ankete katılan deneklerin, insan kendi kaderini değiştirebilir mi? sorusuna verdikleri cevapları ile kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre insan kendi kaderini değiştirebilir diyen 65 kişiden 42 kişi (%64,6) kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılmakta, 16 kişi (%24,6) katılmamakta, 7 kişi (%10,8) fikir belirtmemektedir. Deneklerden, insan kendi kaderini değiştiremez diyen 146 kişiden 112 kişi (%76,7) kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir,

anlayışına katılmakta, 13 kişi (%8,9) katılmamakta, 21 kişi (%14,4) fikir belirtmemektedir. Deneklerden, insan kendi kaderini kısmen ve bazen değiştirebilir diyen 72 kişiden 59 kişi (%81,9) kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir anlayışına katılmakta, 4 kişi (%5,6) katılmamakta, 9 kişi (%12,5) fikir belirtmemektedir. Deneklerden, insan kendi kaderini belki değiştirebilir diyen 14 kişiden 8 kişi (%57,1) kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılmakta, 4 kişi (%28,6) katılmamakta, 2 kişi (%14,3) fikir belirtmemektedir. Deneklerden, insan kendi kaderini değiştirebilir mi? Sorusunda fikir belirtmeyen 10 kişiden 7 kişi (%70) kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılmakta, 2 kişi (%20) katılmamakta, 1 kişi (%10) fikir belirtmemektedir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi vardır. ($p < 0,05$) Deneklerden, insan kendi kaderini değiştirebilir diyenlerin sayısı azken, (65 kişi) kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılanların sayısı oldukça fazladır. (228 kişi) Bu verilere göre denekler, insanın kaderini değiştirememesinin gelecekle ilgili plan yapmaya engel olmadığı görüşündedir. Bu tabloda da deneklerin sorulara çelişkili cevaplar vermeleri kader inancı konusunda bilgi eksikliklerinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 56: İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusu ile Kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusunun çapraz değerlendirmesi

			40. Kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz?			Toplam
			Katılıyorum	Fikrim yok	Katılmıyorum	
25. İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini	Katılıyorum	N	159	23	19	201
		%	79,1%	11,4%	9,5%	100,0%

Tablo 56'nın devamı

değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz?	Fikrim yok	N	20	14	5	39
		%	51,3%	35,9%	12,8%	100,0%
	Katılmıyorum	N	49	3	15	67
		%	73,1%	4,5%	22,4%	100,0%
Toplam		N	228	40	39	307
		%	74,3%	13,0%	12,7%	100,0%

Chi-Square:29,840 DF:4 p=,000

Tablo 56'daki ankete katılan deneklerin insan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları ile Kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz? Sorusuna verdikleri cevapları karşılaştırılmıştır. Buna göre insan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılan 201 kişiden 159 kişi (%79,1) kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılmakta, 19 kişi (%9,) katılmamakta, 23 kişi (%11,4) fikir belirtmemektedir. Deneklerden, insan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılmayan 67 kişiden 49 kişi (%73,1) kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılmakta, 15 kişi (%22,4) katılmamakta, 3 kişi (%4,5) fikir belirtmemektedir. Deneklerden, insan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz? Sorusunda fikir belirtmeyen 39 kişiden 20 kişi (%51,3) kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılmakta, 5 kişi (%12,8) katılmamakta, 14 kişi (%35,9) fikir belirtmemektedir. Her iki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. ($p < 0,05$) Bu tablodaki veriler de deneklerin kadere inanmanın insanın gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılmaktadır. İnsanın, ne kadar çalışsa da kaderini değiştiremeyeceği görüşünde olması onun gelecekle ilgili olarak plan yapmasına engel değildir. Kâinatta meydana gelen olaylarda külli iradenin yanında cüzi irade de vardır. İnsanın değiştiremeyeceği kaderi külli iradenin etkisiyle oluşan olaylardır. Kadere inanmanın insanın gelecek ile ilgili olarak plan yapmasına engel olmaması cüzi iradenin varlığındandır. Bu bağlamda insan, yaptıklarını cüzi iradesi ile belirlediği için kader inancı gelecekle ilgili planlar yapmaya engel değildir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kader anlayışına yönelik bu çalışmada, hürriyetleri kısmen de olsa kısıtlı olan mahkûmların kaderi nasıl anladıkları tespit edilmek istenmiştir.

Araştırma verileri değerlendirildiğinde, cezaevindeki mahkûmların çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir. Tablo 1’de anketimize katılan deneklerin %93,8’ini (288 kişi) erkekler, %6,2’sini (19 kişi) kadınların oluşturması söz konusu değerlendirmeyi yapabilmemiz açısından önemli bir veri oluşturmaktadır. Deneklerin demografik durumlarına tablo 2’de bakıldığında çoğunluğu %47,9 (147 kişi) bir oranla 26-40 yaş arası grup oluşturur. Deneklerin %25,4’ünü (78 kişi) 41-60 yaş arası, %22,5’ini (69 kişi) 18-25 yaş arası denekler oluştururken %4,2’sini (13 kişi) 60 ve üzeri yaş grubu oluşturmaktadır. Bu veriler suç işleme oranının olgunluk dönemi olan 26-40 ve 41-60 yaş arası guruplarda fazla olduğunu, gençlik dönemi olan 18-25 yaş arasında ise az, yaşlılık dönemi olan 60 yaş ve üzerinde oldukça az olduğunu göstermektedir. Araştırma verileri değerlendirildiğinde, deneklerin çoğunluğunun %31,6’lık bir oranla ilçe doğumlu olduğu görülmektedir. Deneklerden %23,8’i köy, %21,2’si büyükşehir, %18,6’sı il, %3,9’u kasaba ve %1’i yurtdışı doğumludur. Bu verilere göre suç işleyenlerin gelişmiş bölgelerde doğanlar arasında daha çok olduğu görülmektedir. Deneklerin (tablo 4) ikamet edilen yere göre dağılımına bakıldığında deneklerin yarısından fazlası gelişmiş yerler olan büyükşehir, il ve ilçelerde yaşadıkları görülmektedir. Deneklerden köy ve kasabalarda yaşayanlar ise oldukça azdır. Bu da suç işleme potansiyelinin gelişmiş yerler olan kentlerde, kırsal kesim olan köylerden daha fazla olduğunu göstermektedir. Deneklerin (tablo 5) suçu işledikleri yere göre dağılımlarına bakıldığında suçların en fazla işlendiği yerlerin ilçe, büyük şehir ve il gibi gelişmiş yerler olduğu görülmektedir. Kırsal kesim olan köy ve kasabalarda ise suç işleme oranları oldukça daha azdır. Deneklerin tablo 6’da medeni durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında yarıya yakını evli olanlar oluşturmaktadır. Bu veriler de ailesi olanlarda suç işleme oranının daha fazla olduğunu göstermektedir. Araştırma verileri değerlendirildiğinde cezaevindeki mahkûmların büyük bir çoğunluğunun eğitim durumları açısından iyi bir durumda olmadıkları görülmektedir. Deneklerin tablo 7’de eğitim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında çoğunluğu ilkököl

mezunları (%35,8), sonra ortaokul (%24,8), lise (%23,8) ve üniversite mezunları (%13) oluşturmaktadır. Denekler içerisinde %2,6'lık bir oranla çok az sayıda okuryazar bulunmaktadır. Bu tablo söz konusu genellemeyi yapabilmemiz açısından son derece önemlidir. Deneklerin tablo 8'de gelir durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında yarıdan fazlasını gelir seviyesi orta olanlar, sonrasında ise düşük olanlar oluştururken gelir seviyesi yüksek olanlar ise oldukça azdır. Bu veriler suç işleme oranının gelir düzeyi orta seviyede olanlarda daha fazla olduğunu göstermektedir. Deneklerin tablo 9, 10, 11 ve 12'de ebeveynlerinin sağ olma ve eğitim düzeylerine bakıldığında deneklerden yarıdan fazlasının ebeveyni sağ ve eğitim düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir.

Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların dinî durumlarına bakıldığında (tablo 13) deneklerin %45,9'luk bir oranla çoğunluğunun Kur'an okumayı bilmediği, %43'ünün bildiği ve %11,1'inin bildiği halde unuttuğu görülmektedir. Tablo 14'te ise deneklerin çoğunun Kur'an'ı hiç okumadığı görülmektedir. Tablo 16'da deneklerin çoğunun namazlarını sık olarak kıldıkları, tablo 18'de ise deneklerin yarıdan fazlasının ramazan orucunun tamamını tuttıkları görülmektedir.

Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların kader inançlarına bakıldığında (tablo 19) deneklerin büyük birçoğunun kadere inandıkları görülmektedir. Deneklerden kadere inanmayanlar ise %7,8'lik bir oranla çok az sayıdadır. Tablo 20'de deneklerin tamamına yakını kaderi Allah'ın takdiri olarak tanımlamıştır. Kaderi şans, kötü şans ve felek olarak tanımlayanların sayısı ise oldukça azdır. Tablo 21'de de deneklerin yarıya yakını kaderi, insanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılmasıdır, şeklinde ifade etmişlerdir. Bu bağlamda tablo 20'de kaderin Allah'ın takdiri olduğunu belirtenler tablo 21'de kaderin önceden Allah tarafından yazıldığını ifade etmişlerdir. Deneklerden kaderi insanın alın yazısı olarak ifade edenler ise oldukça azdır. Bu bağlamda denekler tarafından Allah'ın takdiri ve kader ön plana çıkarılmakta, insan iradesini yok sayan alın yazısı gibi inançlar denekler tarafından kabul edilmediği görülmektedir. Deneklerin yarıya yakını -tablo 22'deki verilere göre- cezaevinde yaşayabilmelerini kader inançlarına bağlamaktadır. Bu da kader inancının insana başına gelen olumsuzluklara karşı sabır ve yaşama kuvveti verdiğini göstermektedir. Kader inancı insan iradesini yok sayan bir anlayış değildir.

Tablo 23'teki verilere göre deneklerin yarısı insanın irade sahibi olduğu, fakat kaderini tamamen çizemeyeceği görüşündedir. Tablo 24'te deneklerin yarıdan fazlası insanın kaderine kısmen yön verebileceği görüşündedir. Bu verilere göre insan kaderini tamamen değiştiremez, fakat kendisinde bulunan cüzî irade sayesinde kaderine tamamen olmasa da kısmen yön verebilir. Deneklerin yarıdan fazlası (tablo 25) insanın kaderini değiştiremeyeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda deneklerin yarısı cezaevinde olmalarına neden olan olayı kaderleri olarak görmektedir.

Tablo 27'de deneklere yöneltilen trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömrü bitmiş miydi? sorusuna deneklerin yarıdan fazlası ömürlerinin bittiğini, olay olmasaydı başka bir nedenden dolayı yine öleceklerini belirtmişlerdir. Deneklerden %14'ü insan iradesini ön plana çıkararak bu şekilde ölenlerin kendi hataları sonucunda öldüklerini ifade etmişlerdir. Bu tablodaki verilere bakıldığında deneklerin olumsuz olaylarda insanın iradesini yok sayarak kaderci bir anlayışa sahip oldukları görülmektedir. Tablo 28'de deneklerin yarıdan fazlası kaderci bir yaklaşım göstererek insanın yaşama süresi neyse o zaman öleceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda (tablo 29) deneklerin yarıdan fazlası tedbirin ecele bir faydasının olmadığını belirtmişlerdir. Tablo 27 ve 28'deki verileri birlikte değerlendirdiğimizde deneklerin yarıdan fazlası insanın başına gelen olumsuz olayların veya ecelinin insanın cüzî iradesine bağlı olmadığını ve bunların Allah'ın takdiri olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda deneklerin büyük bir çoğunluğu (tablo 30) tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılmaktadırlar.

Tablo 31'de deneklerin büyük bir çoğunluğu insanın doğar doğmaz kaderinin yazıldığını belirttikleri görülmektedir. Tablo 32'de ise deneklerin yarıya yakınının insanın kaderini değiştirebileceğini ifade ettikleri görülmektedir. İnsanın kaderi doğmadan önce yazılır. İnsan bu kader çerçevesinde doğar. Sonra kendisine verilen cüzî irade sayesinde kaderini değiştirebilir. Deneklerin yarıdan fazlasının (tablo 33) geleceğin Allah'ın takdiri olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Tablo 34'te ise deneklerin yarıdan fazlası yaptıkları ve yaşadıkları bütün şeyleri kendilerinin yaptıklarını ifade etmektedirler. Allah'ın küllî iradesi, insanda bulunan cüzî iradeye engel değildir. İnsan cüzî iradesiyle Allah'ın küllî iradesinin çerçevesi içerisinde hareket etmektedir. Bu bağlamda insanın cüzî iradesiyle yaptıkları da Allah'ın kaderi

olmaktadır. Tablo 35’te deneklerin büyük bir çoğunluğunun ifade ettiği ‘yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir’, anlayışı bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Tablo 36’da deneklerin yarıdan fazlasının kadere kesin olarak inandıkları, kader konusunda şüpheleri bulunanların ise çok az oldukları görülmektedir. Kadere inananların çoğunluğuna göre insanın işlediği hataları kadere yüklemesinin sebebi sorumluluk almama isteği ve kader konusundaki yanlış inanışlardır (Tablo 37). Kader konusundaki yanlış inanışların en önemlisi insanların küllî irade ile cüzî irade ayrımını yapamamalarıdır. İnsanların bu ayrımı yapamamaları kader hakkındaki bilgi eksiklikleri yüzündendir. İnsanlar küllî irade ve cüzî irade arasındaki ayrımı bilmediklerinden kader hakkında yanlış inanışlar çıkmaktadır. Kader bağlamında hayır da şer de Allah’tandır. Tablo 38’de deneklerin yarıdan fazlasının bunu ifade ettikleri görülmektedir. İyilikte kötülükte Allah’tandır. Fakat Allah, adalet sahibi olduğundan kullarına asla zulüm edici değildir. Tablo 39’da deneklerin yarıdan fazlasının bunu ifade ettikleri görülmektedir. Tablo 40’da deneklerin büyük bir çoğunluğunun kadere inanmanın gelecek ile ilgili plan yapmaya engel olmadığını ifade ettikleri görülmektedir. İnsanın kendisinde bulunan cüzî irade sayesinde kadere iman gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir.

Tablo 41’deki verilere bakıldığında deneklerin ekonomik seviyeleri ile kader inançları arasında ters orantı vardır. Diğer bir ifadeyle deneklerin ekonomik seviyeleri yükseldikçe kadere olan inançları azalmaktadır. Tablo 42’deki verilere bakıldığında deneklerin eğitim seviyeleri ile kader inançları arasında doğru orantı bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle deneklerin eğitim seviyeleri yükseldikçe kadere olan inançları artmaktadır. Tablo 43’teki veriler deneklerden cezaevine girdikten sonra namaz kılanların oranının arttığını; tablo 44’teki veriler de deneklerin büyük bir çoğunluğunun ramazan orucunu tuttıklarını göstermektedir. Bu bağlamda deneklerin cezaevine girdikten sonra dinî ibadetlerinin arttığı görülmektedir. Tablo 45’teki verilere bakıldığında kadere inananların tamamına yakınının kaderi Allah’ın takdiri olarak ifade ettikleri görülmektedir. Kaderi şans, kötü şans ve felek olarak ifade edenlerin oranı ise oldukça azdır. Bu bağlamda kaderin insanlar arasından bilinenin aksine şans, kötü şans veya felek olarak değil de Allah’ın takdiri olarak bilindiği ortaya çıkmaktadır.

Kader inancına sahip olan insanların kaderi tanımlamaları farklılık göstermektedir. Kadere inanan bazı insanlar kaderi, insanın yapmış olduğu her şeyin Allah tarafından önceden yazılması olarak tanımlarken; bazıları da sadece tabiat olaylarının Allah tarafından belirlenmesiyle meydana geldiğini, fakat insanın davranışlarını kendi iradesiyle belirlediğini ifade etmektedir. Kaderi insanın alın yazısı olarak ifade edenlerin oranları ise azdır. Tablo 46'daki bu verilere bakıldığında insanların kaderi alın yazısı olarak kabul etmedikleri görülmektedir. Bu bağlamda cezaevindeki mahkûmların, cezaevinde olmalarını alın yazıları olarak görmedikleri, kaderleri olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır. Tablo 26'daki veriler de bunu göstermektedir.

İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Fakat akıllı ile her şeyi kavrayamadığı gibi iradesi ile de her şeye güç yetiremez. İnsan bu anlamda hem aciz hem de muhtaçtır. Bu bağlamda insan ne kadar çalışsa da kaderini değiştiremez. İnsan akıllı ve iradesiyle kaderini tamamen kendisi belirleyemez. Tablo 47'deki veriler bunu göstermektedir. İnsan akıllı ve iradesiyle kaderine tamamen olmasa da kısmen yön verebilir. İnsanın kaderini ne kadar çalışsa da değiştiremeyeceğini ifade edenler de insanın kaderine kısmen yön verebileceğini belirtmektedirler. İnsan akıl ve irade sahibi bir varlık olduğundan yaptıklarından sorumludur. İnsan yaptıklarından sorumlu bir varlık olduğu için kaderine kısmen yön verebilir. Kaderine hiçbir şekilde yön veremeyen insan sorumluluk sahibi olamaz. Tablo 48 ve 49'daki veriler cezaevindeki mahkûmların tamamen kaderci olmadıklarını, insanın kaderine kısmen de olsa yön verebileceğini ifade ederek cüzi iradeyi ön plana çıkardıkları görülmektedir. Tablo 52'deki verilerde deneklerin büyük bir çoğunluğu insanın doğar doğmaz kaderlerinin yazıldığını ifade ederken, deneklerin yarıya yakını insanın kaderini değiştirebileceğini ifade etmektedir. Tablo 53'te de deneklerden, 'yaptığım bütün şeyleri ben yaptım' diyenlerin tamamı ve deneklerin tamamına yakını yaşadıkları olayların kaderleri olduğunu belirtmiştir. Deneklerden tablo 55 ve 56'da da insanın kendi kaderini değiştirebileceğini ifade eden ve insanın ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremeyeceğini belirtenlerin büyük bir çoğunluğu kadere inanmanın gelecek ile ilgili plan yapmaya engel olmadığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda kader inancının insanın cüzi iradesini yok edip insanı tembelliğe yöneltmediği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Kader insanın cüzi iradesiyle yaptıklarını da kapsamaktadır. Kader de iki yön bulunmaktadır. Bunlardan birincisi külli iradedir. İnsan bu külli iradeyi değiştirememektedir. İnsanın nerede

doğacağı, ne zaman, nerede ve nasıl öleceği gibi hususlar bu küllî iradenin içerisinde. İkincisi ise cüzî iradedir. İnsan kendisinde bulunan cüzî iradesiyle yaptıklarını seçme hakkına sahiptir. İnsan fiillerini seçme hakkına sahip olduğundan yaptıklarından sorumlu tutulmaktadır.

Tablo 50'deki verilerde deneklerin büyük bir çoğunluğu tedbirli yaşamının ömrü uzatmayacağı, insanın vadesi ne kadarsa o kadar yaşayacağı düşüncesindedir. Deneklerin çoğunluğu trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömürlerinin bittiğini, eğer ölümlerine neden olan olay olmasaydı başka bir nedenden dolayı yine öleceklerini belirtmiştir. Bu bağlamda denekler ölüm gibi olayların insanın cüzî iradesiyle bağlantılı olmadığını, küllî iradenin içinde Allah'ın bilebileceği bir olgu olduğunu ifade etmişlerdir. Deneklerin bu düşüncesi onların olumsuz olaylar karşısında cüzi iradeyi ön plana çıkarmayıp kaderci bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir. Tablo 51'de de deneklerin yarıdan fazlası tedbirin ecele bir faydası olmadığını ifade ederken büyük bir çoğunluğu da insanın tedbirini alıp gerisini Allah'a bırakması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda denekler, insanın cüzi iradesinin Allah'ın küllî iradesinin içerisinde olduğunu ifade ederek insanın her durumda Allah'a güvenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Kader inancı insanda olaylar karşısında tembellik duygusunu değil de, Allah'a güven duygusunu geliştirmektedir.

Tablo 54'te deneklerin büyük bir çoğunluğu iyiliğin de kötülüğün de Allah'tan olduğunu ifade ederken tamamına yakını da Allah'ın adalet sahibi olduğunu, bu nedenle de kullarına zulüm etmeyeceğini belirtmiştir. İnsanın iyiliği de kötülüğü de Allah'tan bilmesi cüzi iradeyi yok sayma anlamına gelmemektedir. Bu düşünce insanın kendisinde olan cüzi iradenin küllî irade içerisinde olduğu bilincini uyandırarak insanın Allah'a olan güveninin tam olmasını sağlamaktadır. İnsanın Allah'a olan güveni tam olduğu zaman, insan fiillerini meydana getirirken cüzi iradesiyle yaptığının farkında olur. Bu bağlamda insan Allah'ın adalet sahibi olduğunu bilir ve yaşadıkları olumsuz olayları zulüm olarak görmez. Çünkü Allah kullarına zulüm etmez. Cezaevinde olan mahkûmlar da cezaevinde olmalarına neden olan olay veya olayları zulüm olarak görmemektedirler.

Araştırmanın literatürü ve sonuçları değerlendirildiğinde Ferizli L tipi cezaevindeki mahkûmların cüzi iradeyi yok sayıp kaderci bir anlayışa sahip olmadıkları

görülmektedir. Cezaevindeki mahkûmların cüzi iradenin varlığını kabul ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda toplumda cezaevindeki mahkûmlar için söylenen ‘kader mahkûmu’ sözünün mahkûmlar için doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Deneklerin kader konusunu tam olarak bilemediklerinden bazı sorulara tutarsız cevaplar vermişlerdir. Bu da cezaevindeki mahkûmların başta kader konusu olmak üzere diğer dini konularda bilgilendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

Aynı zamanda bundan sonra yapılacak olan başka araştırmalarda, araştırma değişkenlerinin kendi içindeki yordama güçleri belirlenerek hangi değişkenlerin temelde en belirleyici değişken olduklarının ortaya çıkartılmasının cezaevindeki mahkûmların kader anlayışları literatürüne önemli katkılar sağlayabileceği inancındayız.

KAYNAKÇA

- ABDÜLBÂKÎ, M. Fuad (1999), *el- Mu'cemu'l-Müfehres*, Dâru'l-Hadîs, Kâhire.
- ABDÜLHAMÎD, İrfan (1993), "Cebriyye", *DİA*, VII, 205- 208.
- ABDÜLHAMÎD, İrfan (2011), *İslam'da İtikadi Mezhepler ve Akaid Esasları*, (çev., M. Saim Yeprem), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- ADAM, Hüdaverdi (1998), *en- Neseî ve Akidesi*, Değişim Yay., Adapazarı.
- ADAM, Hüdaverdi (2009), *İbn Arabî Kaza ve Kader*, Eser Kitapevi, İstanbul.
- ADAM, Hüdaverdi, (1998), *Bazı Kelâm Problemleri*, Değişim Yay., Adapazarı.
- AKBULUT, Ahmet (1992), *Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelâmi Problemlere Etkileri*, Birleşik Yay., İstanbul.
- AKKUŞ, Süleyman (2009), *Osmanlı Âlimi İbrahim Halebi el- Mizari'ye Göre İnsan ve Fiilleri*, Değişim Yay., Adapazarı.
- ALÎ el-KÂRÎ, (ts), *Fıkhı Ekber Şerhi*, (Mütercim, Hüseyin S. Erdoğan, nşr., Abidin Sönmez, Ömer Dönmez), Hisar Yay., İstanbul.
- ARSLANTÜRK, Zeki (1995), *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*, İFAV Yay., İstanbul.
- ARSLANTÜRK, Zeki ve E. Hamit Arslantürk (2010), *Uygulamalı Sosyal Araştırma*, Çamlıca Yay., İstanbul.
- ATAY, Hüseyin (2002), *İrade ve Hürriyet*, Atay Yay., Ankara.
- AYDIN, Ali Arslan (ts), *İslam İnançları ve Felsefesi*, c. I, İrfan Yay.,
- AYDIN, Mehmet S. (1987), *İkbal'in Felsefesinde İnsan*, AÜİFD, c. XXIX, Ankara.
- AYDIN, Ömer (1998), *Kur'an Işığında Kader ve Özgürlük*, Beyan Yay., İstanbul.
- BİÇER, Ramazan (2010), *Bahru'l Kelam: Mâtürîdî Akaidi*, Gelenek Yay., İstanbul.
- BİÇER, Ramazan (2010), *el- İbane ve Usulu Ehl-i Sünnet*, Gelenek Yay., İstanbul.

- BİLMEN, Ömer Nasuhi (1972), *Muvazzah İlmi Kelam*, Bilmen Yay., İstanbul
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (1979), *Sahihu'l Buhârî*, I- VIII, el-Mektebetü'l – İslâmiyye, İstanbul.
- CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerif (ts), *et- Tarifat*, İstanbul.
- ÇAĞRICI, Mustafa ve Hayati HÖKELEKLİ (2000), “İrade”, *DİA*, XXII, 380-384.
- ÇELEBİ, İlyas (2006), “Mu'tezile”, *DİA*, XXXI, 391-401.
- ÇELEBİ, İlyas (2009), *İslam'ın İnanç Esasları*, İSAM Yay., İstanbul.
- DOĞAN, Mehmet (1982), *Büyük Türkçe Sözlük*, Birlik Yay., Ankara.
- EBÛ DÂVUD, Süleyman b. Eş'as es- Sicistânî (ts), *es- Sünen*, I- IV,(nşr. Muhammed Muhsin Abdülhamid), el- Mektebetü'l – İslâmiyye, İstanbul.
- EBÛ ZEHRA, Muhammed, (ts), *İslam'da İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, (çev. Sıbğatullah Kaya), Anka Yay., İstanbul.
- EBU'L-BEKÂ (1997), *el- Külliyyat*, (thk., Safvan Adnan Davudi), Beyrut.
- EBU'L MÜNTEHA, Ahmed b. Muhammed b. el- Mağnisâvî (2007), *Şerh'l- Fıkhi'l- Ekber*, Daru'n- Nil, İstanbul.
- eL- BAĞDÂDÎ, Abdülkâhir (2008), *Mezhepler Arasındaki Farklar*, (çev., Ethem Ruhi Fığlalı), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- eL- EŞ'ARÎ, Ebu'l Hasan, (2005), *Makalatu'l İslamiyyin ve İhtilafu'l- Musallin, İlk Dönem İslam Mezhepleri*, (çev ., Mehmet Dalkılıç ve Ömer aydın), Kabalıcı Yay., İstanbul.
- eL- HARPUTÎ, Abdüllatif (1330), *Tenkîhu'l-Kelâm (Tekmile-i Tenkîhu'l Kelam İle Birlikte)*, Dersaadet, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul.
- eL- İSFEHÂNÎ, Ragıb, Hüseyin b. Muhammed (1997), *el- Müfredat fi Garibi'l- Kur'an*, Beyrut.
- eL- MAHALLÎ, Celâleddin ve eS- SUYUTÎ Celâleddin (1978), *Tefsirul Celaleyn*, c.II, İstanbul.

- eL-MÂTÜRÎDÎ, Ebû Mansur (2005), *Kitabüt- Tevhid*, (nşr., Bekir Topaloğlu ve Muhammed Aruçi), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- eN- NESEFÎ, Ebu'l Muin Meymun b. Muhammed (2003), *Tabsıratü'l-Edille fî usulid-dîn*,(nşr.,Hüseyin Atay ve Şaban Ali Düzgün), DİB Yay., Ankara.
- eS- SÂBÛNÎ, Nureddin, (2005), *Mâtürîdiyye Akaidi*, (çev., Bekir topaloğlu), DİB Yay., Ankara.
- eŞ- ŞEHRİSTÂNÎ (2001), *el- Milel ven-Nihal*, (thk. Emir Ali Mehna ve Ali Hasan Fağur), Daru'l Marife, Beyrut.
- eT- TAFTAZÂNÎ (2001), *Şerhu'l-Mekâsıd*, (nşr. Muhammed Ali Beyzun), Daru'l Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut.
- eT- TAFTAZÂNÎ (ts), *Şerhu'l akâidi'n- Nesefiyye*.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi (2008), *Günümüz İslam Mezhepleri*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir.
- FÎRÛZÂBÂDÎ, Ebu't-Tâhir (1952), *el- Kâmusu'l-Muhît*, Kahire.
- GARAUDY, Roger (1990), *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, (çev., Cemal Aydın), İstanbul.
- GÖLCÜK, Şerafeddin (1992), *Kelam Tarihi*, Esra Yay., Konya.
- GÖLCÜK, Şerafeddin (1994), *İslam Akaidi*, Esra Yay., İstanbul
- GÖLCÜK, Şerafeddin (1997), *Bakillânî ve İnsanın Fiilleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- GÖLCÜK, Şerafeddin ve Süleyman Toprak (1996), *Kelam*, Tekin Kitabevi, Konya.
- <http://www.sakaryalcik.adalet.gov.tr/Sayfalar/kurumhak.html>, 04.03.2011
- İŞİK, Kemal (1974), “ *Mâtürîdî'nin Kelam Sisteminde İman, Allah, Peygamberlik*” Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

- IZUTSU, Toshihiko (1975), *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (çev., Süleyman ateş), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara.
- İBN MACE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el- Kazvînî (1992), *es- Sünen*, İstanbul.
- İBN Manzûr (1990), *Lisanu 'l- Arab*, Beyrut.
- İKBAL, Muhammed (1984), *İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu*, (çev., Dr. N. Ahmet Asrar), İstanbul.
- İZMİRLİ, İsmail Hakkı (1981), *Yeni İlmî Kelam*, (nşr., Sabri Hizmetli), Umran Yay.,
- KARACA, Faruk (2006), “ *Kader Algısı- Ruh Sağlığı İlişkisi Üzerine Empirik Bir Araştırma*”, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt/ Vol. : 19, Sayı: 3, s.479- 489.
- KARADAŞ, Cağfer (2009), *Zaman Mekân İçinde İnsan ve Kaderi*, Emin Yay., Bursa.
- KARAMAN, Fikret, İ. Karagöz, İ. Paçacı, M. Canbulat, A. Gelişgen ve İ. Ural (2006), *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- KESKİN, Halife (1997), *İslam Düşüncesinde Kader ve Kaza*, Beyan Yay., İstanbul.
- KILAVUZ, Ahmet Saim (2007), *Anahtarlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- KOÇAR, Musa (2009), *Üniversite Gençliğinin Dini İnançları*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yay., Isparta.
- KOÇYİĞİT, Talat (1989), *Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- KOÇYİĞİT, Talat (2009), *Hadis Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- KUBAT, Mehmet (2010), *Malâtî ve Kelami Görüşleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- KUR'AN'I KERİM (1993), *Kur'an'ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.

- MÜSLİM, Ebu'l Hüseyin el- Haccâc en- Nisâbûrî (ts) *es-Sahih*, I-V, Daru İhyai't-Turasi'l- Arabi, Beyrut.
- en-NESÂÎ, Ebu Abdurrahman Ahmet b. Ali (1992), *es- Sünen*, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Metin (2003), *Allah'ın Bilgisinin Ezeliliği ve İnsan Hürriyeti*, İz Yay., İstanbul.
- ÖZERVARLI, M. Sait (2008), *Kelam'da Yenilik Arayışları*, İSAM Yay., İstanbul.
- ÖZLER, Mevlüt (2010), *İslam Düşüncesinde İnsan Hürriyeti*, Rağbet Yay., İstanbul.
- SARIOĞLU, Hüseyin (2006), *İbn Rüşd Felsefesi*, Klasik Yay., İstanbul.
- ŞERİATİ, Ali (2008), *İnsan*, Fecr Yay., Ankara.
- TARHAN, Nevzat (2009), *İnanç Psikolojisi*, Timaş Yay., İstanbul.
- TİRMİZİ, Musa b. İsa (2001), *es- Sünen*, Beyrut.
- TOPALOĞLU, Bekir ve İlyas Çelebi (2010), *Kelam Terimleri Sözlüğü*, İSAM Yay., İstanbul.
- TOPALOĞLU, Bekir (1996), *Kelam İlmi Giriş*, Damla Yay., İstanbul.
- TOPALOĞLU, Bekir (2008), *Emali şerhi*, İFAV Yay., İstanbul.
- TOPALOĞLU, Bekir, Yusuf Şevki Yavuz, ve İlyas Çelebi (2010), *İslam'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yay., İstanbul.
- TÜRKDOĞAN, Orhan (1995), *Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi*, MEB Yay., İstanbul.
- YAVUZ, Yusuf Şevki (1995), "Eş'ariyye", *DİA*, XI, 447- 454.
- YAVUZ, Yusuf Şevki (2001), "Kader", *DİA*, XXIV, 58- 63.
- YAVUZ, Yusuf Şevki (2003), "Mâtürîdiyye", *DİA*, XXVIII, 165- 174.
- YAZICIOĞLU, M. Sait (1988), *Mâtürîdî ve Neseî'ye göre İnsan Hürriyeti Kavramı*, Akid Yay., Ankara.

YAZIR, Muhammed Hamdi (1971), *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul.

YEPREM, M. Saim (1997), *İrade Hürriyeti ve İmam Mâtürîdî*, İFAV Yay., İstanbul.

YEPREM, M. Saim (2011), *Mâtürîdî'nin Akide Risalesi ve Şerhi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.

Ez-ZEMAŞERÎ, Mahmud b. Ömer (1972), *Tefsiru'l-Keşşaf*, (thk, Muhammed b. Amr), Kahire.

EKLER

Ek 1: ANKET SORULARI

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bir Anket Araştırması

Merhaba efendim,

Bu tamamıyla akademik bir araştırmadır; sonuçlar istatistikî olarak hesaplanacak ve sadece akademik araştırmalarda kullanılacaktır. Belirttiğiniz şeyler kesinlikle gizli kalacaktır. Dolayısıyla, araştırmanın sizin üzerinizde hiçbir politik, ekonomik, siyasi ya da başka türden olumsuz bir etkisi olmayacaktır.

Bu nedenle kesinlikle isminizi ve soyadınızı yazmayınız.

Katkılarınız için şimdiden çok teşekkür ederiz.

Lütfen size en uygun gelen şıkkı daire içersine alarak işaretleyiniz

1) Cinsiyetiniz?

1- () Erkek

2- () Kadın

2) Yaşınız?

1- () 18 – 25

2- () 26 – 40

3- () 41 – 60

4- () 60 - +

3) Doğum yeriniz.

1- () Büyükşehir

2- () İl

3- () İlçe

4- () Kasaba

5- () Köy

6- () Yurtdışı

4) İkamet ettiğiniz yer?

1- () Büyükşehir

2- () İl

3- () İlçe

4- () Kasaba

5- () Köy

5) Suçu işlediğiniz yer?

1- () Büyükşehir

2- () İl

3- () İlçe

4- () Kasaba

5- () Köy

6) Medeni durumunuz?

1- () Bekar

2- () Evli

3- () Nişanlı - Sözlü

4- () Boşanmış

5- () Eşi ölmüş

7) Eğitim durumunuz?

1- () Okuryazar

2- () İlkokul

3- () Ortaokul

4- () Lise

5- () Üniversite

8) Sizin veya ailenizin gelir durumu?

1- () Düşük

2- () Orta

3- () Yüksek

9) Anneniz sağ mı?

1- () Evet

2- () Hayır

10) Babanız sağ mı?

1- () Evet

2- () Hayır

11) Annenizin öğrenim durumu nedir?

1- () Okuryazar

2- () İlkokul

3- () Ortaokul

4- () Lise

5- () Üniversite

12) Babanızın öğrenim durumu nedir?

- 1- () Okuryazar
- 2- () İlkokul
- 3- () Ortaokul
- 4- () Lise
- 5- () Üniversite

13) Kuran okumayı bilir misiniz?

- 1- () Evet
- 2- () Hayır
- 3- () Biliyordum ama unuttum

14) Kuran okur musunuz?

- 1- () Çok sık
- 2- () Sık
- 3- () Çok seyrek
- 4- () Seyrek
- 5- () Hiç okumam

15) Vakit namazlarını kılmaya ne zaman başladınız?

- 1- () Cezaevine girdikten sonra
- 2- () Cezaevine girmeden önce
- 3- () Çocukluğumdan beri
- 4- () Önceden kıliyordum şimdi terk ettim
- 5- () İleride kılmayı düşünüyorum

16) Vakit namazlarını hangi sıklıkta kılarırsınız?

- 1- () Çok sık
- 2- () Sık
- 3- () Seyrek
- 4- () Çok seyrek
- 5- () Hiç kılmam

17) Ramazan orucunu tutmaya ne zaman başladınız?

- 1- () Cezaevine girdikten sonra
- 2- () Cezaevine girmeden önce
- 3- () Çocukluğumdan beri
- 4- () Önceden tutuyordum şimdi tutmuyorum
- 5- () İleride tutmayı düşünüyorum

18) Ramazan orucunu hangi sıklıkta tutarsınız?

- 1- () Tamamını
- 2- () Çoğunu
- 3- () Yarısını
- 4- () Azını
- 5- () Hiç tutmam

19) Kadere inanıyor musunuz?

- 1- () Hiç inanmıyorum
- 2- () Bazı durumlarda inanıyorum
- 3- () İnanıyorum
- 4- () Kesinlikle inanıyorum

5- () Kader konusuna ilgi duyuyorum

20) Kader kelimesinin anlamı sizce aşağıdakilerden hangisidir?

1- () Allah'ın takdiri

2- () Şans

3- () Kötü şans

4- () Felek

5- () Hiç biri

21) Sizce kader nedir?

1- () İnsanın yapmış olduğu bütün davranışların önceden Allah tarafından yazılmasıdır.

2- () Yalnız tabiat olaylarının önceden Allah tarafından belirlenmesi fakat insanın kendi davranışlarını kendi iradesiyle belirlemesidir.

3- () Meydana gelen her olay tabiatın planı ve düzeni içerisinde gerçekleşir.

4- () Meydana gelen her olayın sadece Allah Teala'nın bilmesiyle olmasıdır.

5- () İnsanın alın yazısıdır.

22) Kader ve kaza ile ilgili inançlarımız olmasaydı cezaevinde yaşamak mümkün değildi, düşüncesine katılır mısınız?

1- () Kesinlikle katılıyorum

2- () Katılıyorum

3- () Fikrim yok

4- () Katılmıyorum

5- () Kesinlikle katılmıyorum

23) İnsan akıllı ve irade sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı kendi kaderini tamamen kendi çizebilir, görüşüne katılıyor musunuz?

1- Kesinlikle katılıyorum.

2- Katılıyorum.

3- Fikrim yok

4- Katılmıyorum.

5- Kesinlikle katılmıyorum.

24) İnsan aklı ve iradesiyle kaderine kısmen yön verebilir, görüşüne katılıyor musunuz?

1- Kesinlikle katılıyorum.

2- Katılıyorum.

3- Fikrim yok.

4- Katılmıyorum.

5- Kesinlikle katılmıyorum.

25) İnsan ne kadar çalışıp çabalasa da kaderini değiştiremez, görüşüne katılıyor musunuz?

1- Kesinlikle katılıyorum.

2- Katılıyorum.

3- Fikrim yok.

4- Katılmıyorum.

5- Kesinlikle katılmıyorum

26) Cezaevinde olmanıza neden olan olay kaderiniz midir?

1- Evet

2- Hayır

- 3- () Belki
- 4- () Kısmen
- 5- () Bir fikrim yok

27) Trafik kazası, cinayet ve benzeri olaylar sonucunda ölenlerin ömrü bitmiş miydi?

- 1- () Evet, onların ömürleri bitmişti, olay olmasaydı başka bir nedenden dolayı öleceklerdi.
- 2- () Evet, onların ömürleri bitmişti, fakat ölümlerine kendi tedbirsizlikleri neden olmuştur.
- 3- () Hayır, onların ömürleri bitmemişti fakat kendi hatalarının kurbanı oldular.
- 4- () Ömürlerinin bitip bitmeyeceği bilinemez.
- 5- () Bir fikrim yok.

28) Tedbirli, kendi halinde ve kötülüklerden uzak yaşamak ömrü uzatır düşüncesi doğru mudur?

- 1- () Evet, ömrü uzatır.
- 2- () Hayır, ömrü uzatmaz. İnsanın vadesi neyse odur.
- 3- () Ömrü uzatıp uzatmadığı bilinemez.
- 4- () Belki ömrü uzatır.
- 5- () Bir fikrim yok.

29) Tedbirin ecele bir faydası yoktur sözüne katılıyor musunuz?

- 1- () Kesinlikle katılıyorum
- 2- () Katılıyorum
- 3- () Fikrim yok
- 4- () Katılmıyorum

5- () Kesinlikle katılmıyorum

30) Tedbirini al, gerisini Allah'a bırak anlayışına katılıyor musunuz?

1- () Kesinlikle katılıyorum.

2- () Katılıyorum.

3- () Fikrim yok.

4- () Katılmıyorum.

5- () Kesinlikle katılmıyorum.

31) İnsanlar doğar doğmaz kaderleri yazılır ve ömürleri belirlenir, anlayışına katılıyor musunuz?

1- () Kesinlikle katılıyorum

2- () Katılıyorum

3- () Fikrim yok

4- () Katılmıyorum

5- () Kesinlikle katılmıyorum

32) İnsan, kendi kaderini değiştirebilir mi?

1- () Evet, değiştirebilir.

2- () Hayır, değiştiremez.

3- () Kısmen ve bazen değiştirebilir.

4- () Belki değiştirebilir.

5- () Bir fikrim yok.

33) Gelecek Allah'ın takdiridir, anlayışına katılıyor musunuz?

1- () Kesinlikle katılıyorum.

2- () Katılıyorum.

3- () Fikrim yok.

4- () Katılmıyorum.

5- () Kesinlikle katılmıyorum.

34) Yaptığım ve yaşadığım bütün şeyleri ben yaptım sözüne katılıyor musunuz?

1- () Kesinlikle katılıyorum.

2- () Katılıyorum.

3- () Fikrim yok.

4- () Katılmıyorum.

5- () Kesinlikle katılmıyorum.

35) Yaşadığımız bütün olaylar bizim kaderimizdir, anlayışına katılıyor musunuz?

1- () Kesinlikle katılıyorum.

2- () Katılıyorum.

3- () Fikrim yok.

4- () Katılmıyorum.

5- () Kesinlikle katılmıyorum.

36) Kadere inancınız bakımından size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

1- () Kadere kesin olarak inanıyorum. Bu konuda hiç şüphe duymuyorum.

2- () Kadere inanıyorum fakat kader konusunda anlayamadığım bazı konular var.

3- () Kadere inanma konusunda şüphelerim var.

4- () Kader konusuna ilgi duyuyorum.

5- () Kadere inanmıyorum.

37) İnsanların kendi işledikleri hataları kadere yüklemelerinin sizce sebebi nedir?

- 1- () Sorumluluk almama isteği.
- 2- () Kolaycılık ve tembellik.
- 3- () Kader konusundaki yanlış inanışlar.
- 4- () Sağlam imanları gereği.
- 5- () Fikrim yok.

38) Hayır ve şer (iyilik ve kötülük) Allah'tan mıdır?

- 1- () Evet Allah'tandır.
- 2- () Hayır, iyilik Allah'tan kötülük insandandır.
- 3- () İyilik de kötülük de insandandır.
- 4- () İyilikler Allah'tan, kötülükler şeytandandır.
- 5- () Fikrim yok.

39) Allah adalet sahibidir, bu nedenle kullarına zulmetmez anlayışına katılıyor musunuz?

- 1- () Kesinlikle katılıyorum
- 2- () Katılıyorum
- 3- () Fikrim yok
- 4- () Kesinlikle katılmıyorum
- 5- () Katılmıyorum

40) Kadere inanmak gelecek ile ilgili plan yapmaya engel değildir, anlayışına katılıyor musunuz?

- 1- () Kesinlikle katılıyorum
- 2- () Katılıyorum

3- () Fikrim yok

4- () Kesinlikle katılmıyorum

5- () Katılmıyorum

41) Eklemek istediğiniz bir şey var mı (örneğin, sorulması gerektiği halde sorulmamış bir soru, cevaplar arasına eklenmesi gereken bir başka seçenek, veya anketle ilgili genel bir yorum)

Ek 2: ARAŞTIRMA İZİNİ

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.09.204.06.01.-3632/146128

17/12/2010

Konu : Anket çalışması

SAKARYA CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi : Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne ait 07 Aralık 2010 tarih ve B.30.2.SAU.0.41.72.00.044-1828 sayılı yazı.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden Yusuf KATIRCI'nın, Sakarya L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumundaki mahkumlara yönelik "Ferizli Cezaevindeki Mahkumların Kader Anlayışı" konulu anket çalışması uygulamasına izin verilmesine ilişkin ilgi yazı ve ekleri incelendi.

Söz konusu çalışmanın; hükümlü ve tutukluların rızalarının alınarak, Sakarya L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda ve kurum idarelerince belirlenecek tarihlerde, araştırma konusuyla sınırlı kalınması, ses kaydı ve görüntü alınmaması, araştırma sonucunun iki örneği ile CD'sinin de Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi koşullarıyla, kurum uzmanları denetiminde yapılması uygun görülmüştür.

Bilgi edinilmesi ve Başsavcılığınıza bağlı kurumda çalışma yapacak olan söz konusu öğrenci Yusuf KATIRCI'ya gerekli yardım ve kolaylığın gösterilmesini rica ederim.

Nizamettin KALAMAN
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür

Y. K. Katirci
T.C.B.M.
Eğilim... Birimine
...20.../12.../2010
Kurum Müdürü

* Bu evrak elektronik imza ile imzalanmış ve DYS üzerinden gönderilmiştir. Ayrıca fiziki olarak gönderilmeyecektir.

Konya Yolu No:70 Beşevler 06330 ANKARA

Ayrıntılı bilgi için irtibat: O.ŞAHINKOL Şb.Md.

Telefon: 0 312 204 13 73-75 Faks: 0 312 223 60 07 e-posta:cte.adalet.gov.tr Elektronik Ağ: www.adalet.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

1985 İstanbul, Şişli doğumludur. İlkokulu Sultanbeyli’de okudu. Ortaokulu Sultanbeyli İHL’de, Liseyi Kartal Anadolu İHL’de bitirdi. 2008 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2009 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Kelâm Ana Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. 2004 yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığında İmam Hatip olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.